

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra historie

Revoluce 1848 v českých Budjovicích

Magisterská diplomová práce

Bc. Michael Michner

Vedoucí práce: doc. PhDr. Michael Viktorík, Ph.D.

Olomouc 2020

estné prohlá-ení

Prohla-uji, že jsem předloženou magisterskou diplomovou práci vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího práce a veškeré použité informa ní zdroje jsem řádn ě uvedl do záv re ného soupisu použitých pramen ě a literatury.

V Olomouci, dne í í í í í í

í í í í í í í í í ..

Michael Michner

Touto cestou bych rád pod koval doc. PhDr. Michaelu Viktoríkovi, Ph.D. za odborné vedení, trp livosť a ochotu, kterou mi v pr b hu zpracování diplomové práce v noval. Dále bych cht l pod kovat ochotným zam stnanc m v-ech archiv , kam m mé bádání zavedlo.

ÚVOD

Období let 1848-1849 má v dějinách Evropy své specifické postavení a je mu v nově přibýváající pozornosti. V krátkém časovém úseku propukla na evropském kontinentě vlna ozbrojených střetů a revolucí, odehrávajících se ve svém prostředí, v závislosti na politické a hospodářské výslovnosti konkrétních států a národů. Stručně by se tento proces dal definovat jako reformní hnutí, vynucené takřka jakýmsi šdolačím, pokoušející se o změnu starých absolutistických režimů s cílem prosadit ústavní zřízení, základní občanská práva, zrušit stavovská privilegia, zrovnoprávnit národy, zrušit poddanství a robotu. Obecně šlo jen o politické, sociální nebo ekonomické tendence, ale také o projevy se nacionalismus a proměny kulturního prostředí. Při hledání základních idejí revoluce bychom tedy měli brát v potaz širokou a regionálně odlišnou škálu příčin.

Česká historiografie zabývající se revolucí 1848 prošla v posledních několika letech a desetiletích změnou perspektivy badatelských přístupů. Pozornost historiků se do té doby v nově přibývajícím politickým dějinám a událostem, založeným na studiu známých pramenů úřední povahy, jež se pro potřeby dalšího výzkumu staly nezbytnou faktografickou základnou. Nově zvolené přístupy byly prezentovány především od rozsáhlejších územních celků k menším prostorům, které působením různých zákonitostí, v podobě sociálních, ekonomických, kulturních, politických nebo nacionálních odlišností umožnily dalekosáhlejší badatelský a interpretační zábor. Tyto menší šdílky revoluce je následně možné vzájemně srovnávat a propojovat, což vede k dalším otázkám a novým souvislostem. Historikovi se tak otevírá cesta k odnám tě spojených se sociálními a kulturními dějinami, historickou antropologií, dějinami každodennosti nebo dějinami mentalit.

Tímto směrem se snaží ubírat i tato lokálně situovaná diplomová práce. Jejím cílem je analyzovat nejdůležitější události revolučního roku 1848 v českých Budjovicích. Hlavní problematika se týká především zásadních revolučních změn a jejich působení na místní společnost. Každá převratná doba byla totiž specifickým prostorem lidského jednání, který díky své novosti a nestálosti dává vzniknout originálnímu chování a symbolice. Vedle těchto reakcí a proflitků revoluce se utvářelo ve stejné míře a s ním i ve stejný prostor. V tomto ohledu nelze opomenout šinnost a vliv lokálních občanských elit, jimž jejich sociální postavení umožnilo se v této atmosféře více angažovat. Všechny tyto zmínované aspekty byly v několika tematicky odlišných dějinných liniích sledovány, aby na skutečných

p ípadech ukázaly, jakým zp sobem se šrevolu ní kulturaõ projevovala v eskobud jovické spole nosti.

Struktura pedkládané práce je z v t-í ásti vystav na na pramenech ú ední provenience, tvo ené spisovým materiálem. Dále byly vyuffity narativními prameny publicistického typu, tedy nejen noviny, asopisy a broflury, ale téfl letáky, plakáty a jiné. P esto je nutné podotknout, fle jsou tyto archivní materiály dochovány neúpln , ímfl byla celistvost tohoto výzkumu limitována. Proto bylo nezbytné se v n kterých ástech práce spolehnout na informace z jifl zpracovaných statí, by je jejich v rohodnost mnohdy diskutabilní, a komparovat je, p ípadn jimi dopl ovat dostupné archiválie. Celkový pohled do problematiky dynamicky se rozvíjející spole nosti v roce 1848 by mohl být vhodn dopln n prameny osobní povahy (ego dokumenty), jejichfl pomocí by se prost ednictvím jednotlivc dala lépe postihnout revolu ní prom na obyvatelstva v eských Bud jovicích, av-ak fládné takové se bohufel nedochovaly.

Na tomto míst bych cht l je-t vysv tlít, pro jsem ve své práci vynechal n která nosná témata, nap íklad volby do Frankfurtského parlamentu, volby do eského zemského sn mu nebo innost eskobud jovické pobo ky Slovanské lípy. D vod bylo hned n kolik. V p ípad kv tnových voleb do Frankfurtského parlamentu -lo p edev-ím o absenci jakýchkoli archivních dokument , jeff by dovolily tuto problematiku zpracovat podrobn ji nefl doposud. Podobn je to s eskobud jovickými volbami do zemského sn mu, ke kterým jisté torzo pramen z stalo zachováno, nicmén téma je na jejich základ v n kolika lánkách jifl zevrubn vylí eno. Co se spolku Slovanské lípy tý e, tak ta byla ufl kompletn odborn zpracována. Je-t bych touto cestou cht l upozornit, fle pro pot eby pedkládané práce není nezbytné se zpo átku soust edit na zdlouhavé vypisování v-ech podstatných pob eznových událostí¹ roku 1848, odehrávajících se v habsburské monarchii, pop ípad v echách. Námi sledovaná oblast byla tímto d ním zasaflena a místní obyvatelstvo na tyto podn ty reagovalo, k emufl je v práci p íhlífeno, ov-em v -ír-ím kontextu jsou vysv tleny pouze nutné nebo zásadní informace, u ostatních je tená odkázán na pat í nou literaturu.

Samotná práce je rozd lena do -esti tematicky zvolených kapitol. První z nich slouffí jako úvod do problematiky výzkumu a teoretických moffností uchopení revoluce roku 1848

¹ Z nov j-í literatury podávající celkový p ehled revoluce 1848 v echách: B LINA, Pavel ó HLAVA KA, Milan ó TINKOVÁ, Daniela: *Velké d jiny zemí Koruny eské. Svazek XI.a, 1792ó1860*. Praha 2013.; HLAVA KA, Milan a kol: *eské zem v 19. století: prom ny spole nosti v moderní dob . I*. Praha 2016.; TMAIF, Ji í: *Revolu ní léta 1848ó1849 a eské zem* . Praha 1990.

v duchu dnešních historiografických trendů. Druhá kapitola popisuje nejprve předobnové dějiny z hlediska sociální struktury české společnosti ve spojení s utvářejícím se národem. Podobně je poté popřiblížena také českobudovická společnost a to, jak následně konstituční výdobytky ovlivnily chování a jednání zdejšího obyvatelstva. Ve třetí kapitole je komplexně zpracován vznik, fungování a s nimi spojené peripetie českobudovické národní gardy. Rovněž zde nalezneme dva exkurzy do revoluční kultury, které se vnují symbolickému revolučnímu odívání a populární formě veřejného protestu v podobě škojů a inů. Čtvrtá kapitola zachycuje zejména ve správě a chodu magistrátů revoluční procesy, se kterými se pojí nové obsazení hospodářské konference, volba magistrátských výborů, a též konec letitého purkmistra. Pátá kapitola se zaměřuje na první a posléze i druhé českobudovické volby do rakouského ústavodárného říšského sněmu s tím, že se nesoustředí jen na jejich průběh, ale kromě toho zohledňuje i různé statistické aspekty. Poslední kapitola postihuje revoluční proměny a s nimi spojenou situaci venkovských sídel v okolí magistrátů, pozorovanou skrze postoj místního obyvatelstva ke konzervativnímu úřednictvu.

PRAMENY A LITERATURA

Prameny

Na úvod zauvažujme nad tím, jak byly archivní prameny doposud využívány v regionálních dějepisných pracích a jak se v tomto postupně mění používání pramenů v mezinárodních diplomových pracích. Každý historický výzkum vychází z heuristické základny, na jejíž komplexnosti záleží při zpracování konkrétních témat. V tomto směru se značné mezery objevují i v regionálních dějinách, které se omezují jen na informační zdroje místní povahy a nepřihlíží k celostátním pramenům a literatuře. Dalším problémem je i kladný rozbor historických pramenů a jejich využití v poznávacím procesu. Tato analýza zůstala nekompletní a spíše jen popisuje a zaznamenává vlastní fakta. Často tak jde o nekritické podléhání pramenům a jiným informačním zdrojům, postihovaných bez rozboru, srovnání nebo hodnocení. Na základě výše zmínovaných faktorů můžeme konstatovat, že i u historických regionálních výzkumů je založena na nedostatečně i jednostranně pramenné základně, využívající pouze jeden typ pramene (například úřední dokumenty, noviny, ego dokumenty atd.).²

V předkládané práci bylo mým záměrem vyvarovat se výše uvedených problémů. Revoluce 1848 zasáhla ať na výjimky téměř celou Evropu, a proto se na ni dá nahlížet tradičním pohledem politických dějin a událostí v jednotlivých zemích. Takových studií existuje nejen v našich, ale i v zahraničí mnoho. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl v této interpretaci revoluce v literatuře vymezit a inovovat se uřídím tématu na regionální úrovni. Pro výzkum jsem si vybral město České Budějovice a jeho dnešní okres. V této lokalitě jsem se zaměřil na problematiku revolučních změn, kterým došlo, a na jejich vliv na místní společnost. Jinými slovy zde tedy byla snaha podchytit celoplošně se projevující revoluci na menším prostoru, kde mohla mít své specifické znaky a odlišný průběh. Co se archivních materiálů týká, byla využita kombinace dostupných pramenů, přičemž jsem neztal jen u zdejších zdrojů regionální proveniencí, ale aby bylo možné sledovat průběh obecných revolučních tendencí v dané oblasti, použil jsem také prameny zemského charakteru.

Základem výzkumu byly dokumenty uložené v tuzemských archivech. Prameny zde získané přirozeně tvoří kostru celé práce. Vzhledem k regionálnímu tématu diplomové práce

² BARTOŠ, Josef a SCHULZ, Jindřich a TRAPL, Miloš: *Regionální dějiny: pojetí, poslání, metodika*. Olomouc 2004, s. 16619.

se stal nejvyužívanějším zdrojem pramenů *Státní okresní archiv eské Budjovice* (dále jen SOkA eské Budjovice). Klíčovými byly především fond Archiv města eské Budjovice, respektive jeho fondové oddělení 178861850, obsahující spisový materiál magistrátu.³ Tyto dokumenty zůstaly zachovány v relativní úplnosti, i když některými zásahy minulých archivářů byla jejich celistvost narušena. Registraturní schéma používané po dobu tohoto období zůstalo kvůli absenci kompletního archivního inventurního seznamu zachováno dodnes. Spisy jsou rozděleny do tří hlavních skupin, které se dále dělí do konkrétních podskupin. Pro potřeby této práce byly využity oddělení II. Publicum a VI. Commerciale. Druhý jmenovaný, vyznačující se městským obchodním zájmem, byl použit podstatně méně, prakticky jen pro snahu zjistit členy druhého městského výboru, dohlížejího na soudy a policii.

Důležitým zdrojem bylo studium archiválií v oddělení II. Publicum, nebo obsahuje zásadní materiály v podobě tištěných nařízení a rukopisných obřadů. Jejich prostřednictvím bylo v prvním období roku 1848 možné pozorovat politicko-správní změny, které následně přispěly na městskou společnost. Tyto prameny byly v mnoha ohledech nepostradatelné, například při sledování průběhu eskobudjovických voleb do říšského sněmu. Problém při jejich zkoumání představovalo především neúplné dochování volebních protokolů, kdy pro tři městské volební distrikty bylo nezbytné komparovat prameny s jinými zdroji. Přínosné se jeví materiály z oddělení Publicum také v případě prvních revolučních ohlasů, událostí a všeobecného zvýšení veřejné aktivity ve spojení s vyhlášením ústavy. Rovněž se skrze ně dají v souvislosti s revolučním dnem postihnout vydaná městská opatření a nařízení. Opomenout nemůžeme ani jejich informační stránku, reflektující v písemnostech třeba snahu magistrátu řešit napjatou a nejistou situaci během svatodušních bouří. Ve všech těchto případech je ovšem třeba podrobit prameny dostatečné kritice a brát přitom v úvahu jejich funkci, účel vzniku a vliv na společenské prostředí.

Využit byl též materiál uložený ve *Státním oblastním archivu v Třeboni* (SOA Třeboň), konkrétně dokumenty z fondu Krajský úřad eské Budjovice I.⁴ Jeho obsah pro období let 178561850 byl dochován jen velmi útržkovitě, avšak archiválie z oddělení Publicum zůstaly pro rok 1848 z větší části kompletní. Skrze tyto spisy můžeme nahlédnout do administrativy politické a soudní správy v celém tehdejší budjovickém kraji. Z agendy dotýkající se eských Budjovic a jejich přilehlého okolí byly nosné písemnosti, poukazující

³ SOkA eské Budjovice, fond Archiv města eské Budjovice, Fondové oddělení 178861850.

⁴ SOA Třeboň, fond Krajský úřad eské Budjovice I.

na zásahy do chodu a fungování msta v ase revoluce. Díky nim je tak zachycena podstata tchto zásah v podob roz-í ení p sobnosti hospodá ské konference, která p etrvala a ídila m stskou správu aíl do obecných voleb v roce 1850.

Pro analýzu ínnosti národní gardy v eských Bud jovicích byl d lefitý fond Národní gardy, deponovaný v *Národním archivu v Praze* (NA Praha). Zde jsou shromáfd ny v-echny dokumenty z let 1848ó1850, týkající se národních gard v echách a jejich vrchního velitelství. Pro ú ely rozboru eskobud jovického sboru byl probádán karton 11, kde jsou dochované materiály ulofeny.⁵ Tuto registraturu tvo í korespondence, provizorní statut, volební spisy, vyhlá-ky, výkaz lenstva, seznam lenstva, subskrip ní listiny a stanovy poh ebního bratrstva, jejichfl prost ednictvím bylo pak p sobení a úkoly národní gardy sledovány. Dal-ím fondem z Národního archivu je fond Sbíрка tisk 1848.⁶ Ten obsahuje rozsáhlý soubor tisk vydaných císa ským dvorem, ministerskou radou, zemským guberniem i pražským *Národním výborem*

Z nich bylo zvlá-t pro kapitolu p íbliflující venkov erpáno ze zve ejn ných vyhlá-ek gubernia, které odráflely panující nap tí tamního obyvatelstva. V této souvislosti by se daly jist vyuffít i archiválie p ímo z fondu Presidium eského gubernia, Praha⁷. Jeho obsah k roku 1848 byl prostudován formou sondy, av-ak nic nového k eským Bud jovicím, co by mohlo k relevantnosti práci výrazn p ísp t, neposkytl. Jelikofl byly ale zásadní dokumenty pro tento výzkum v obou fondech totofné, rozhodl jsem se z d vodu p ehledn j-ího a ucelen j-ího inventá e pouflít jen ty z fondu Sbířky tisk 1848.

Pro pot eby zmapování situace ve venkovském okolí eských Bud jovic za revoluce bylo formou sondy studováno p t archiv obcí⁸ v blízkosti msta. Ve v t-in p ípad zde nebylo nalezeno nic, co by pomohlo identifikovat společenské dopady revoluce v tchto lokalitách, výjimkou byl snad fond Archiv m sta Li-ova⁹. Materiál, který je v n m ulofený, nap íklad dokládá, fle v roce 1848 v Li-ov k ur ítým zásah m do chodu obce skute n do-ío. Za zmínku stojí také je-t fond Archiv m ste ka Vele-ín, kde jsou k revoluci 1848 ulofeny

⁵ NA Praha, fond Národní gardy 1848, kart. 11, inv. . 34.

⁶ NA Praha, fond Sbířka tisk 1848.

⁷ NA Praha, fond Presidium eského gubernia, Praha.

⁸ SOkA eské Bud jovice, fond Archiv m ste ka Borovany; SOkA eské Bud jovice, fond Archiv m ste ka Ledence; SOkA eské Bud jovice, fond Archiv m sta Trhové Sviny.

⁹ SOkA eské Bud jovice, fond Archiv m sta Li-ov.

etné písemnosti, nicméně fládná z nich neodráflí konkrétní d ní, které by pomohlo zodpov d t vznesené otázky.¹⁰

Nedílnou sou ástí výzkumu byla práce s denním tiskem. Ten vyfladuje bedlivou kritiku, protofl nejenfl odráflí spole enský flivot a informuje o n m, ale rovn fl ho aktivn utvá í. Z tohoto d vodu je d leflité aplikování historických metod, a to p edev-ím komparace, na dokumentované d ní, zji-t ní jeho skute né podstaty a následné objektivní vyhodnocení. Periodika zaznamenala zru-ením cenzury v roce 1848 zna ný ve ejný rozmach, s nímfl souvisel vznik prvního eskobud jovického asopisu *Der Löwe* (pozd ji p ejmenovaný na *Der Bürgerfreund*). Prost ednictvím informací v n m uve ejn ných m fleme na pozadí analyzovaných událostí, jefl ovlivnila revolu ní atmosféra, sledovat místní spole nost. Z podrobn j-ího rozboru t chto novin tak byly vyufflity lánky týkající se aktuálních pom r , rakouského í-ského sn mu, m stské správy a asto zmi ované národní gardy. Situaci ve m st , ale i v celém kraji odráflala i dal-í zemská periodika. Mezi nimi byly eské *Národní noviny*, *Kv ty*, *Prafský posel*, *Prafský ve erní list* nebo n mecká *Bohemia*.

Literatura

Pro pot eby této práce byly vyufflity r zné typy literatury zachycující revolu ní d ní v Evrop , v habsburské monarchii, v eském království, v Bud jovickém kraji i v samotném m st . Na následujících ádcích bude stru n p edstaveno vyufflití t ch nejexponovan j-ích a nejd leflit j-ích. Tyto publikace byly rozd leny do t í kategorií, av-ak nikoliv podle jednotlivých kapitol, nýbrfl podle jejich reflexe revoluce 1848. První skupina se v nuje pohledu do teoretického a badatelského uchopení p evratných událostí v roce 1848. Druhá ve spojení s revolucí pojednává o regionální literatu e a t etí nabízí pohled do problematiky spole enské prom ny b hem tehdej-ích p evratných dn .

První kapitola p edkládané práce tvo í odd len j-í kategorii, jelikofl tená e seznamuje s dne-ními studiemi a jejich špoutav j-ímiø výzkumy revoluce 1848. Pro n se p vodní historiografické modely, v nující se p eváfln politickým d jinám, staly pouze faktografickou základnou, na kterou navázaly nové badatelské p ístupy. Tento trend byl prezentován p echodem od rozsáhlej-ích územních celk k men-ím prostor m, v nichfl hrály roli sociální, ekonomické, kulturní, politické nebo nacionální odli-nosti, umofl ující dalekosáhlej-í badatelský a interpreta ní záb r. Historikovi se tím otevírá cesta k ad nových témat na poli sociálních

¹⁰ SOKA eský Krumlov, fond Archiv m ste ka Vele-ín.

a kulturních dějin, historické antropologie, dějin křesťanství a dějin mentalit. Jinými slovy má tato kapitola poukázat na českou¹¹ i zahraniční¹² produkci, která se v ní kolika posledních letech a desetiletích snaží razit stejnou cestu. V českém prostředí zmiňuje nejaktivnějšího píšícího Jana Randáka, jenž ve svých příspěvcích tyto metodologické postupy preferuje.¹³

Druhou kategorií je regionální literatura, v níž se historiografii českých Budějovic s přihlédnutím k revoluci 1848. Toto místo má dlouhou a bohatou historii stejně jako řadu významných staveb a pamětihodností. Z tohoto důvodu nemá nouzi o badatele, kteří by se jeho minulostí zabývali na stránkách odborných monografií, regionálních periodik a populárně naučných publikací. Nerozsáhlejší a nejkomplexnější dílem k dějinám města, mapujícím více než 1200 hesly vývoj regionu od pravěku až po 21. století, je dozajista *Encyklopedie českých Budějovic*.¹⁴ Na jejím vzniku v podobě abecedně uspořádaných informací se podílelo množství českých a vysokoškolských pracovníků. V roce 2015 byla převedena do internetové verze¹⁵ a rozšířena o další fotografické a audiovizuální materiály. Pro výzkum revoluce 1848 má tento zdroj přínos především v oblasti společenských tendencí, jejichho prostřednictvím doplníme některá námi prezentovaná témata.

První syntézou české historie se stal v roce 1930 vydaný *Heimatbuch*¹⁶ autora Karla Kratochwila. Ten obsáhle přibližuje dějiny města zpracované na základě prací budějovických kronikářů a neopomíná ani nejstarší české pověsti a legendy. V této knize je v novém prostoru velmi podrobně vymezenému roku 1848. Podkladem jsou dřívější články místního kronikáře Reinholda Huyera (1850–1928), které byly obohaceny o jejich souvislosti, například

¹¹ RANDÁK, Jan: *Kult mrtvých: smrt a umírání v revoluci 1848*. Praha 2007; TĚŠÍK, Jiří: *Obez etná elita: česká společnost mezi tradicí a revolucí 1830–1851*. Praha 2005; TĚŠÍK, Jiří: *Po útky obanské společnosti, revoluce 1848–1849 a české země (koncepty, historiografie a výzkum)*. In: KÁRNÍK, Zdeněk (ed.): *Koncepty a sociální dějiny českých zemí. 2. Zdob rakouských a pruských: (1848–1918)*. Praha 1998, s. 11647.

¹² HACHTMANN, Rüdiger: *150 Jahre Revolution von 1848: Festschriften und Forschungserträge*. Archiv für Sozialgeschichte, 39, 1999, s. 4476493; 40, 2000, s. 3376401; GAILUS, Manfred: *Bürgerliche Revolution? Deutsche Revolution? Europäische Revolution? Neuerscheinungen und Forschungstrends im Zeichen des 150jährigen Jubiläums der Revolution von 1848/49*. Zeitschrift für Geschichtswissenschaft, 47, 1999, s. 6246636; LANGEWIESCHE, Dieter: *Die deutsche Revolution von 1848/49 und die vorrevolutionäre Gesellschaft: Forschungsstand und Forschungsperspektiven*. Archiv für Sozialgeschichte, 21, 1981, s. 4596498; Týřil: *Die deutsche Revolution von 1848/49 und die vorrevolutionäre Gesellschaft: Forschungsstand und Forschungsperspektiven, Teil II*. Archiv für Sozialgeschichte, 31, 1991, s. 3316443.

¹³ RANDÁK, Jan: *Revoluce a kultura roku 1848. Pokus o mofně vnímání revoluce*. český časopis historický, 104, 2006, . 2, s. 3336349.

¹⁴ NOVOTNÝ, Miroslav (ed.) et al: *Encyklopedie českých Budějovic*. 2. vyd. české Budějovice 2006.

¹⁵ Dostupné na: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/> [cit. 20. 4. 2020].

¹⁶ KRATOCHWIL, Karl: *Heimatbuch der Berg und Kreisstadt Böhmisches-Budweis mit einer Sammlung von alten und neueren Sagen*. Böhmisches-Budweis 1930.

v případě voleb do rakouského ústavodárného shromáždění, avšak kromě toho jsou tyto kapitoly v podstatě epizodní. Pokus o souhrnné zpracování dějin města je popisován také Jiřím Chvojkovi. Jeho dílo *Msto poděrnou v ffl*¹⁷ vzniklo ve snaze shromáždřit do jedné systematicky soustředěné monografie všechny poznatky z analytických studií k historii českých Budjovic. Výsledkem toho byla však více populárně laděná publikace, jejíž odbornost ztratila absencí citací příslušných zdrojů a autorovými nepodloženými závěry. Svým obsahem se revoluce 1848 dotýká jen lehce, a proto byla vyufita zvláště pro seznámení se s předobnovou společnosti českých Budjovicích.

Stěžejními příspívky se pro tuto práci staly dva starší faktografické články¹⁸ od Jiřího zmiňovaného archiváře Reinholda Huyera. Ten se v nich pokusil postihnout nejpodstatnější českobudjovické události v roce 1848. Jejich strukturu vystavil na pramenné základně, nicméně ve světle nového výzkumu byly některé jeho závěry vyvráceny. Klíčové se z těchto statí staly především informace doplňující chybné archivní zdroje, jejichž vřhodnost je sice diskutabilní, by jsou mnohými autory přebírány a uznávány. Tyto poznatky byly aplikovány v kapitolách týkajících se národní gardy nebo voleb do říského sněmu. V případě potu národních gardistů pak třeba došlo ke konkrétnímu srovnání Huyerova výkladu a pramenů, z nichž byly najevo jeho chybné údaje.

Přímou revolucí 1848 v českých Budjovicích se zabývá studie Bedřicha Pelána.¹⁹ Její obsah stručně pokrývá nejpodstatnější dění ve městě. Mimo drobné úvahy o společenské změně a napjaté situaci mezi českým spolkem Slovanské lípy a zdejšími Němci však k tomuto tématu vlastně nic nového nepřinesl. Text byl proto vyufit spíše pro komparativní účely. Posledním autorem regionální produkce, dotýkající se roku 1848 skrze osobu prvního redaktora českobudjovického tisku, je historik František Josef Šapek. Ten se ve svém článku soustředil na problematiku flurnalistiky ve městě, spojené s Němcem E. F. Richterem, jenž byl především zastáncem švelkonmecké koncepce. Tyto tendence se projevovaly rovněž v jeho novinách, a proto jítily místní nacionální atmosféru. Jinak typická napsaná sta je tak v tomto kontextu náhledem do proměny sociálních poměrů obyvatel českých Budjovic.

¹⁷ CHVOJKA, Jiří: *Msto poděrnou v ffl: vyprávění z historie českých Budjovic*. České Budjovice 1992.

¹⁸ HUYER, Reinhold: *Aus Alt-Budweis: das Jahr 1848* (dále jen *Aus Alt-Budweis*). Budweis 18--; HUYER, Reinhold: *Das Jahr 1848 in Budweis* (dále jen *Das Jahr 1848*). Budweis 18--.

¹⁹ PELÁN, Bedřich: *eské Budjovice v revolučním roce 1848*. Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v českých Budjovicích, 1, 1964, . 2, s. 3619.

Těto kategorie literatury je spjatá s obecným pohledem do revolučního dění v roce 1848, které bylo doprovázeno náhlými společenskými změnami. Základem pro problematiku námi sledovaného období je monografie Jiřího Tmaifa, jež se zabývá charakteristikou sociální struktury českých v rozmezí od roku 1830 až do roku 1851.²⁰ Její zpracování odráží společenský vývoj ovlivněný nacionálními, politickými, kulturními a hospodářskými aspekty. S podobným námětem ve své knize²¹, v níž pracuje se sociálně-historickými souvislostmi spojenými s národní otázkou v českých zemích, přichází též Jiří Koalka. Obě tyto publikace se pro nás staly zásadní pro pochopení společenské situace jednotlivých sociálních vrstev před revolučními změnami, což bylo následně použito hlavně pro ukázkou rychlé revoluční proměny společnosti a jejich specifických znaků. Dílo²² Jiřího Tmaifa se stalo přínosem také v případě další kapitoly této práce, v níž se rakouskému ústavnímu shromáždění, kdy byla vyuffita jeho analýza, určující profesní zaměření všech zastoupených poslanců. V úvodním rámci pak k otázce českého sněmu přispívá jistě nezanedbatelnou měrou titul *Kroměřížský sněm: 1848-1849*²³ od Otty Urbana.

Nedílnou součástí pro práci s revoluční tematikou je literatura podávající ucelený pohled o tomto období. Jelikož jsme se však chtěli vyhnout popisným politickým dějinám, vyuffili jsme jen hlubší přehledy z některých publikací. Přínosné byly v tomto ohledu *Velké dějiny zemí Koruny české*²⁴, kde je revoluce zachycena i jako historicko-antropologická zkušenost. V podobném směru poslouffily také *česká země v 19. století: proměny společnosti v moderní době*²⁵ nebo *Habsburkové: 1740-1918: vznikání obanské společnosti*²⁶. Prostednictvím všech těchto zmínovaných publikací a v nich obsažených exkurzů ke specifickému revolučnímu chování a symbolice je možné identifikovat a přiblížit tyto jevy také na případech českých Budjovicích. Jejich konkrétním formám vytvořeným v duchu svěbytné revoluční kultury se věnují další dvě díla. Jedním z nich je *Národní oděv v roce 1848: ke vzniku národního politického symbolu*²⁷, ve kterém se jeho autorka podrobně zabývá

²⁰ TMAIF, Jiří: *Obez etná elita: česká společnost mezi tradicí a revolucí 1830-1851*. Praha 2005.

²¹ KO ALKA, Jiří: *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914: sociálně historické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*. Praha 1996.

²² TMAIF, Jiří: *Obez etná elita: česká společnost mezi tradicí a revolucí 1830-1851*. Praha 2005.

²³ URBAN, Otto: *Kroměřížský sněm: 1848-1849*. 2. vyd. Praha 1998.

²⁴ B LINA, Pavel a HLAVA KA, Milan a TINKOVÁ, Daniela: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XI.a. 1792-1860*. Praha 2013.

²⁵ HLAVA KA, Milan a kol.: *česká země v 19. století: proměny společnosti v moderní době . I*. Praha 2016.

²⁶ BAHENSKÁ, Marie et al.: *Habsburkové: 1740-1918: vznikání obanské společnosti*. Praha 2016.

²⁷ MORAVCOVÁ, Mirjam: *Národní oděv v roce 1848: ke vzniku národního politického symbolu*. Praha 1986.

zmami v oblasti odívání. Opomenout bychom neměli ani články²⁸ Jana Randáka. Ten v nich zkoumá dobové revoluční fenomény, jako jsou obecné symbolické projevy nebo takzvané ško i iny, jejichž prostřednictvím se formou hluného nočního kraválu pod okny obti vyjadřovala společenská nespokojenost. V neposlední řadě uvedeme je-t dílo Miloslava Novotného²⁹, jenž v něm uvádí širokou sbírku letáků z roku 1848, jejichž prostřednictvím lze sledovat praktické dopady konstituce na každodenní život.

²⁸ RANDÁK, Jan: *Ško i iny: neoblíbení a hlas ulice*. In: PETRASOVÁ, Taťána a LORENZOVÁ, Helena (eds.): *Opomíjení a neoblíbení v české kultuře 19. století: úředník a podnikatel: sborník příspěvků z 26. plzeňského symposia k problematice 19. století: Plzeň, 23.-25. února 2006*. Praha 2007, s. 68-75; RANDÁK, Jan: *Symbolické chování v revoluci 1848: revoluční móda*. Český lid: Etnologický časopis = Ethnological Journal, 93, 2006, . 1, s. 49-69.

²⁹ NOVOTNÝ, Miloslav: *Letáky z roku 1848*. Praha 1948.

1. BADATELSKÉ A TEORETICKÉ MOŽNOSTI UCHOPENÍ REVOLUCE 1848

1. 1. Teoretické uchopení revoluce

Úvodem nutno říci, že možnostmi uchopení revoluce roku 1848 nebudeme poukazovat pouze na české odborné práce jako na modelové příklady, ale spíše na německé historiografické prostředí, kde bylo v praxi již aplikováno mnoho nových trendů, kterými jsou inspirovány i metody historického výzkumu vyvíjené u nás. Tematicky se budeme pohybovat po ose několika základních vybraných okruhů.

Na období evropské historie let 1848–1849 máme dnes díky mnoha novým badatelským přístupům nahlíšet z různých úhlů pohledu. Faktem však zůstává, že pozornost historiků byla dlouhou dobu věnována pouze proudům událostí zaměřených převážně na politické dějiny. V několika posledních letech a desetiletích nastal ovšem zlom, kdy se v historických pracích intenzivně prosazují i jiná pojetí událostí let 1848–1849. Nejde tedy už jen o výklad k širšímu rádu revoluce, o interpretaci politických aktů nebo programů, o výsledky diplomatických jednání a vojenských střetů, o střety mezi zastánci jednotlivých politických proudů, o analýzu nově vzniklých revolučních institucí i o úpravu územních poměrů. Pro pochopení širšího kontextu dění je tak nutné se s tímto probíranými oblastmi důkladně seznámit, a pak s nimi pracovat širším způsobem. Nenazírat na celé toto období dosavadním pohledem jako na jednolitý proces, ale místo toho aplikovat přístupy, založené na odlišných předmetech bádání v závislosti na prostředí, které rozšiřují dosud jednolitě hodnocení revoluce o více možných interpretací.

Pomyslným mezníkem, kdy došlo k přelomu odbourávajícímu stereotypní pohledu badatelů na revoluci 1848–1849, je zcela jistě rok 1998. V tomto roce totiž zafila západní historiografie nevídaný publikační šboom, který byl vyvolán 150. výročí od uplynutí událostí v roce 1848. Toto šrevoluční jubileum inspirovalo řadu odborníků k obecnému zamýšlení nad celkovou problematikou témat a badatelským uchopením v oboru, čímž byl nastartován proces změny ve vnímání dějin let 1848–1849. Vedle zjednodušeného pojetí revoluce, jež tomuto pojmu přiznávají pouze politickou náplň, začaly být zohledňovány i dílčí kulturní a sociální aspekty. Obecné rysy doplnila řada nových metodologických přístupů,

nových otázek a badatelských problémů, směřující pozornost autorů k specifickým, lokálním, popřípadě okrajovým událostem. Prostor se tak otevřel pro širokou škálu témat.³⁰

Výše uvedené podmínky dopomohly k uplatnění nových šmoderních historiografických trendů v podobě ekonomických, sociálních a kulturních dějin, historické antropologie, dějin křesťanství, mikrohistorie a dějin mentalit, které výrazně rozšířily badatelské obzory revoluce 1848. Tyto směry, orientované převážně v západoevropském prostoru, postupně pronikly také do Čech. Pro zájmy, pomineme-li hojnou produkci přehledových studií před rokem 1998, bychom jistě měli zmínit práce, jejichž přínosem bylo nové hodnocení událostí let 1848-1849.³¹ Dále začalo vznikat množství témat, v nichž se jednotlivým společenským skupinám, a to na základě ekonomických, kulturních, nacionálních, náboženských, politických nebo sociálních odlišností v daném prostředí. Jako stručný přehled německých studií, zaměřených nejen na tyto náměty, bychom mohli uvést například *Revoluce 1848/1849 o česko-mecké historiografii let 1997-2002*, napsané Jiřím Peškem.³² Přímo z německého prostoru pak například několik obsáhlých článků od Rüdiger Hachtmanna, Dietra Langewiesche a Manfreda Gailusa.³³ V české historiografii nejaktivněji přispívají svými studiemi Jan Randák a Jiří Tmaif.³⁴

³⁰ RANDÁK, Jan: *Revoluce a kultura roku 1848. Pokus o mošné vnímání revoluce* (dále jen *Revoluce a kultura*). Český časopis historický, 104, 2006, . 2, s. 333-334.

³¹ Jmenujme alespoň několik základních zahraničních publikací, zabývajících se revolucí roku 1848: DOWE, Dieter a HAUPT, Heinz-Gerhard a LANGEWIESCHE, Dieter: *Europa 1848: Revolution und Reform*. Bonn 1998; HACHTMANN, Rüdiger: *Epochen welle zur Modern. Einführung die Revolution 1848/1849*. Tübingen 2002; JANSEN, Christian a MERGEL, Thomas: *Die Revolutionen von 1848/49. Erfahrung a Verarbeitung a Deutung*. Göttingen 1998; LANGEWIESCHE, Dieter: *Demokratiebewegung und Revolution 1847 bis 1849. Internationale Aspekte und europäische Verbindung*. Karlsruhe 1998 a dalš. Mezi nejnovjší práce z českého prostředí, které jsou sice přehledové, nicménš s jistými přesahy, patří například: HLAVKA, Milan a TINKOVÁ, Daniela: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XI.a, 1792-1860*. Praha 2013; HLAVKA, Milan a kol.: *Česká země v 19. století: proměny společnosti v moderní době . I*. Praha 2016; TMAIF, Jiří: *Revoluce léta 1848-1849 a česká země*. Praha 1990. Případně starš, ale přínosná publikace: POLIČENSKÝ, Josef: *Revoluce a kontrarevoluce v Rakousku 1848*. Praha 1975 atd.

³² PEŠEK, Jiří: *Revoluce 1848/1849 o česko-mecké historiografii let 1997-2002*. Český časopis historický, 101, 2003, . 2, s. 376-381.

³³ Autoři ve svých příspěvcích shrnují a hodnotí novou historiografickou produkci a rovněž referují o nových badatelských a interpretačních postupech. HACHTMANN, Rüdiger: *150 Jahre Revolution von 1848: Festschriften und Forschungserträge*. Archiv für Sozialgeschichte, 39, 1999, s. 447-493; 40, 2000, s. 337-401; GAILUS, Manfred: *Bürgerliche Revolution? Deutsche Revolution? Europäische Revolution? Neuerscheinungen und Forschungstrends im Zeichen des 150jährigen Jubiläums der Revolution von 1848/49*. Zeitschrift für Geschichtswissenschaft, 47, 1999, s. 624-636; LANGEWIESCHE, Dieter: *Die deutsche Revolution von 1848/49 und die vorrevolutionäre Gesellschaft: Forschungsstand und Forschungsperspektiven*. Archiv für Sozialgeschichte, 21, 1981, s. 459-498; Týfl: *Die deutsche Revolution von 1848/49 und die vorrevolutionäre Gesellschaft: Forschungsstand und Forschungsperspektiven, Teil II*. Archiv für Sozialgeschichte, 31, 1991, s. 331-443.

³⁴ RANDÁK, Jan: *Kult mrtvých: smrt a umírání v revoluci 1848*. Praha 2007; RANDÁK, Jan: *Revoluce a kultura roku 1848. Pokus o mošné vnímání revoluce*. Český časopis historický, 104, 2006, . 2, s. 333-349; TMAIF, Jiří: *Obez etná elita: česká společnost mezi tradicí a revolucí 1830-1851*. Praha 2005; TMAIF, Jiří: *Poátky obanské společnosti, revoluce 1848-1849 a česká země (koncepty, historiografie a výzkum)*. In: KÁRNÍK, Zdeněk (ed.):

Nyní se podívejme na základní rámec badatelských otázek a záměrů, kterými dnes lze vést historický výzkum revoluce 1848. Obrátíme se nejprve na samotného historika jako na aktivního tvůrce dobového dění, jehož prostřednictvím jsme schopni vnímat odraz minulosti. Nicméně je třeba si uvědomit, že následně vytvořený obraz událostí závisí vřady na specifickém způsobu jednání a uvádění každého jednotlivce, proto je nutné snažit se co nejvíce přiblížit pocitům, myšlenkám a potřebám těchto aktérů. Tím se dostáváme nejen do sféry historické antropologie³⁵, ale rovněž k dějinám každodennosti³⁶ nebo kultury.³⁷ Každá revoluce se totiž prezentuje určitými prvky, na jejichž základě se s ní dokáží její účastníci identifikovat. Z těchto podnětů vzniká pak vzorec svěbytného chování, promítající se v profítcích a modelech vědního dne, které lze označit za revoluční každodennost. V tomto kontextu se historikovi otevírá široké portfolio témat. Jmenovitě formám a prostředkům komunikace, gestům, uflívání násilí, revolučním oslavám a slavnostem, symbolickému chování, rituálům, de facto věmu, co na základě dobových zkušeností formovalo veřejný prostor.³⁸

Revoluční každodennost je úzce spjatá také s revoluční kulturou, nebo se obě tyto disciplíny vzájemně překrývají a doplňují. Proto se kulturní historie let 1848-1849 neomezuje pouze na to, aby zachytila aktérovo chování, ale snaží se proniknout i do vnímání, uvádění a představ dobové společnosti. Její podstatu musíme hledat v dosavadní aktérově životní praxi, která je ovšem v tomto případě ovlivněna objektivními okolnostmi revoluce. Z toho vyplývá, že sociální a politický konflikt přetvářejí své projevy do specifických revolučních podob, jež je oddělují například od kategorií lidové kultury. Tyto tendence musíme do e pozorovat například v demonstracích, spolkových činnostech, různých shromážděních, uflívání národních a politických symbolů³⁹ nebo například takzvaných ško i inách⁴⁰. *š Jinými slovy,*

K novovkým sociálním dějinám českých zemí. 2, Z dob rakouských a předlitavských: (1848-1918). Praha 1998, s. 11647.

³⁵ Více: DÜLMEN, Richard van: *Historická antropologie: vývoj, problémy, úkoly*. Praha 2002; NETPORA, Zdeněk R. a HORSKÝ, Jan: *Historická antropologie? Metodické problémy a paradoxy na pomezí dějepisectví, sociologie a sociální antropologie*. Kultura: časopis pro kulturní dějiny, 6, 2004, č. 1, s. 61-81.

³⁶ V českém prostředí: LENDEROVÁ, Milena a JIRÁNEK, Tomáš a DOUŠKOVÁ, Hana: *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století. Díl 1, Dějiny hmotné kultury*. Pardubice 2001.

³⁷ LENDEROVÁ, Milena: *Kulturní dějiny? Kulturní dějiny!*. In: *Theatrum historiae 2: sborník prací katedry historických věd Fakulty filozofické Univerzity. Pardubice 2007*, s. 769.

³⁸ RANDÁK, Jan: *Revoluční kultura*, s. 336-337.

³⁹ RANDÁK, Jan: *Symbolické chování v revoluci 1848: revoluční móda*. Český lid: Etnologický časopis = Ethnological Journal, 93, 2006, č. 1, s. 49-69.

⁴⁰ BAJEROVÁ, Anna: *Z české revoluce 1848*. Praha 1919, s. 29-34.; RANDÁK, Jan: *"Koš i iny": neoblíbení a hlas ulice*. In: PETRASOVÁ, Taťána a LORENZOVÁ, Helena (eds.): *Opomíjené a neoblíbené v české kultuře 19. století: učedníci a podnikatelé: sborník příspěvků z 26. plzeňského symposia k problematice 19. století: Plzeň, 23.-25. února 2006*. Praha 2007, s. 68-75.

p vodn zdánliv "d jinn bezvýznamné mali kosti", jednání, v rámci kterého se projevovaly a upevnily nové názorové proměny a orientace tehdejší společnosti.⁴¹ Pro rok 1848 jsou nejpatrnější proměny ve způsobu odívání⁴², mód, úprava vousů, prezentaci národních barev a dalších změn, pozorovatelných na veřejnosti. Výše psané nás tedy přivádí k tomu, že pojem šrevoluční kultura opět představuje řadu poutavých vyhlídkových témat, vycházejících z proměny společenské kultury do nových podob se specifickými vzorci a projevy dané společností.⁴³ Z českých a německých autorů se tomuto modelu věnují především Jan Randák⁴⁴ a Wolfgang Kaschuba⁴⁵.

Jak nastínil předtím odstavec, pojem kultura je úzce spjatý s mentalitou jednotlivých společenských vrstev. Ty v roce 1848 dokázaly ve většině evropských států iinn vystoupit proti absolutismu, i když bylo jejich převodním záměrem dosáhnout toho v poklidu a tlakem přinutit vládnoucí elity k ústupkům. Avšak každá společenská skupina si pod rouškou revolučních změn spojených s konstitucí slibovala především zlepšení vlastních poměrů. V této souvislosti hovoříme obecně především o m – anstvu, dlnictvu, studenstvu, –lechtě, venkovském obyvatelstvu, popřípadě o jejich ufl – lení. Proto bychom měli mít na paměti, že výzkum těchto heterogenních vrstev společnosti by měl být prováděn v závislosti na jednotlivých specifických prostředích. Typickým příkladem je venkovské obyvatelstvo, které na mnoha místech plně nereflektovalo revoluci a zajímalo se o pro ně dlehlité zrušení roboty a poddanství. Díky tomu vznikala na panstvích řada konfliktů, promítajících se do veřejného života. Nedaleko Prahy, kde hrál hlavní roli národní politický program, řešil venkov své vlastní problémy.⁴⁶ Dalším specifickým, v českém prostředí nepříliš probádaným, jevem jsou kolektivní protesty⁴⁷. Přitom jde dle mého názoru dnes o jedno z atraktivních témat, jež bylo dlouho opomíjeno, jelikož nesmíme ujet k problematice nacionalismu nebo politických dln. Když ufl došlo k němu jakému výzkumu, zaměřoval se pouze na dlnická hnutí a s ním spojené

⁴¹ RANDÁK, Jan: *Revoluční kultura*, s. 343.

⁴² BELTING, Isabella: *Mode und Revolution: Deutschland 1848/49*. Hildesheim 1997; MORAVCOVÁ, Mirjam: *Národní oděv v roce 1848: ke vzniku národního politického symbolu*. Praha: 1986.

⁴³ RANDÁK, Jan: *Revoluční kultura*, s. 336-341.

⁴⁴ Například: RANDÁK, Jan: *Kult mrtvých: smrt a umírání v revoluci 1848*. Praha 2007 a další studie.

⁴⁵ KASCHUBA, Wolfgang: 1848/49: Horizonte politischer Kultur, In: HARTWIG, Wolfgang (ed.): *Revolution in Deutschland und Europa 1848/49*. Göttingen 1998, s. 56-78; KASCHUBA, Wolfgang a LIPP, Carola: *1848 ó Provinz und Revolution. Kultureller Wandel und soziale Bewegung im Königreich Württemberg*. Tübingen 1979, s. 189-202; KASCHUBA, Wolfgang: *Volkskultur zwischen feudaler und bürgerlicher Gesellschaft*. Frankfurt am Main 1988 atd.

⁴⁶ JAN, Otakar: *Rok 1848 v Podkrkonoší*. Turnov 1948; KLIMEŠ, Vladimír: *Česká vesnice v roce 1848*. Most 1949; ROUBÍK, František: *Na českém venkově roku 1848*. časopis pro dějiny venkova, 14, 1928; ROUBÍK, František (ed.): *Petice venkovského lidu z řech k národnímu výboru roku 1848*. Praha, 1954.

⁴⁷ V německém prostoru k tomuto tématu: GAILUS, Manfred: *Strasse und Brot. Sozialer Protest in den deutschen Staaten unter besonderer Berücksichtigung Preussens 1847-1849*. Göttingen 1990.

úkazy p esahující asový rámeč. Otázky za jakých okolností a kde k protest m docházelo, nebo kdo se jich ú astnil, je-t nejsou zodpov zeny. Je nesporné, fle i tyto akce byly sou ástí flivotních sv t ú astník revoluce a to nejen ve velkých centrech.⁴⁸

Svou úlohu sehrály i jiné aspekty, nejen sociální postavení, ale také nábofenské vyznání nebo genera ní konflikty.⁴⁹ Uchopení genera ních konflikt je mofné ufl na základ sympatií k jednotlivým spole enským sm r m. Mladí se hlásili k radikální demokracii a naopak star-í (obecn) zase k liberál m a konzervativc m. Zmi ovaná otázka nábofenství je ve své podstat velmi široký pojem. Odli-ná role jednotlivých církevních organizací a otázky ir-ího rámce týkající se v tomto sm ru revoluce 1848 jsou v eském prostoru doposud zna n neprobádány. Za zmínku stojí snad jen úzce zam ené studie poukazující na p íb hy lokálních církevních p edstavitel .⁵⁰ Podobn zajímavou kapitolou revoluce je emancipace dosud ostrakizovaných skupin obyvatelstva, p edev-ím fiid . Ti se zprvu potýkali s antisemitskými útoky, postupn v-ak docházelo ke zm nám spole enského chápání. Zá ným p íkladem nerovnoprávnosti bylo p íjímání fiid do národních gard, v nichfl se n kte í k es an-tí lenové proti fiid m vymezovali a nedovolili jim vstup do t chto ozbrojených útvar . I p esto dopomohl tento historický milník k jejich postupnému za len ní do ob anské spole nosti.⁵¹

Rok 1848 nabídl poprvé ur itý prostor pro aktivní zapojení flen. Také ony se cht ly podílet na dobovém d ní, a proto m fleme b hem revoluce zaznamenat jejich intenzivn j-í spole enskou integraci mezi muflské prot j-ky. Tím se dostáváme k tomu, fle ony samotné se ú astnily špolitiky uliceř neboli protest , boj na barikádách a dal-ích inností. Nedá se sice mluvit o úplném vyrovnání spole enských rolí obou pohlaví, jelikofl právn a politicky byli muflí stále zvýhodn ni, nicmén výrazný posun byl nastartován práv v letech 1848ó1849. Pohledem dne-ní historiografie bychom tak mohli hovo it o šgender historyř, která se pokou-í

⁴⁸ RANDÁK, Jan: *Revolu ní kultura.*, s. 3356336.

⁴⁹ HACHTMANN, Rüdiger: *Nachlese: Bemerkungen zu einigen Neuerscheinungen zur Revolution von 1848/49.* Neue Politische Literatur, 47, 2002, s. 243.

⁵⁰ HANNICK, Christian: *Das Problem der Konfession am Prager Slavenkongress.* In: KRAHWINKLER, Harald ó RAZUMOVSKY, Gregor ó MORITSCH, Andreas (eds.): *Der Prager Slavenkongress 1848.* Wien 2000, s. 396 48; LANGEWIESCHE, D.: *Die deutsche Revolution*, s. 3826391; star-í monografie Luká-ek, Josef Václav: *eská evangelická církev v dob revolu ní r. 1848.* Praha 1937; LUNGA, Václav: *Ve slufbách církve a vlasti: Su-ílovec P. Vincenc Janalík (1804-1855).* Historica: revue pro historii a p íbuzné v dy, 3, 2012, , 1 s. 21643 .

⁵¹ LANGEWIESCHE, Dieter: *Die deutsche Revolution von 1848/49 und die vorrevolutionare Gesellschaft: Forschungstand und Forschungsperspektiven, Teil II.* Archiv für Sozialgeschichte, 31, 1991, s. 3926406; RANDÁK, Jan: *Mrtví jako argument a nástroj fídovské emancipace v revoluci roku 1848.* In: Terezínské listy: sborník Památníku Terezín, 34, 2006, s. 38653 . K celkové problematice emancipa ního procesu fiid na Morav nap íklad MILLER, Michael L: *Morav-tí fiidé v dob emancipace.* Praha 2015.

rekonstruovat šsv tō flen v závislosti na tom muřském.⁵² Participace flen b hem revoluce zna n stoupla, ufl nezastávaly pouze pasivní role, ale snařily se plnohodnotn zapojit. Dokladem toho m fle být i známý obrázek fleny s pu-kou bránící barikádu, okomentovaný Vladimírem Macurou takto: *šP evrácení hodnot v jediném záblesku revolu ního výbuchu fascinovalo i d silo: vypovídalo o mořnostech aktivní role fleny ve ve ejném řivot , v eském emancipa ním hnutí, o její rovnosti, ale sou asn po obez etn j-řm vymezení prostoru její aktivity*.⁵³ Zapojení k ehkého pohlaví do ve ejné sféry řivota nem lo p ekro it politické hranice muřského prostoru, ale to flenám nezabránilo zajímat se o politické d ni, sledovat zprávy v tisku, debatovat o nich a vyjad ovat se k národní otázce, coř znázor ovaly nap íklad barvami od vu. Záv rem je nutné podotknout, fle ne vřdy se tyto innosti setkaly s pochopením ze strany muřských prot j-k .⁵⁴

Charakteristickým momentem revoluce 1848 bylo bezpochyby vytvo ení řkomunika ního prostoruō nap í Evropou. Tomuto p edpokladu nahrávalo rychlé geografické roz-ř ení revoluce po kontinent , které vedlo k vytvo ení spole enského prostoru pro komunikaci a jednání. Objektivní pohled za hranice stát , do této doby kv li cenzu e prakticky nemořný, jiřl nep edstavoval velkou p ekářku. V zásad tak do-lo k informa nímu propojení jednotlivých národních, regionálních a lokálních revolucí. Náhle byl vlivem svobody tisku odstartován rozvoj novin a asopis , podporující informovanost obyvatelstva bez rozdíl spole enského postavení.⁵⁵ Úrove informovanosti se samoz ejm region od regionu li-řla, obecn v-ak platilo, fle p řstup k informacím nem li pouze elity a vzd lanci. Periodika plnila p ední funkci na poli politického d ní, kde tená m zprost edkovávala stanoviska a názory jednotlivých politických skupin. K dobovému d ní se mohl vyjad it tém kařdý, a proto se v novinách m fleme astokrát setkat s ř zn zabarvenými názory, ovliv ující a utvá ející ve ejné m řn ní obyvatelstva. Opomenout bychom nem li ani vliv samostatn řit-ř ných leták ⁵⁶, písní⁵⁷, po ekadel nebo t eba karikatur⁵⁸. I v této kategorii nám

⁵² LEDENDEROVÁ, M.: *c. d.*, s. 23624.

⁵³ MACURA, Vladimír: *eský sen*. Praha 1998, s. 87.

⁵⁴ PETŘEK, J.: *c. d.*, s. 380.

⁵⁵ K tomuto tématu: BEDNA ÍK, Petr ó JIRÁK, Jan ó KÖPPLOVÁ, Barbora: *D řiny eských m edíř: Od po řtku do sou asnosti*. Praha 2011; BERÁNKOVÁ, Milena: *D řiny eskoslovenské řurnalistiky. I. díř, eský periodický tisk do roku 1918*. Praha 1981; KUSÁKOVÁ, Lenka: *Literární kultura a eskořazy ný periodický tisk (1830-1850)*. Praha 2012; ROUBÍK, Franti-ek: *asopiseřtvo v eřchách v letech 1848ó1862*. Praha 1930.

⁵⁶ NOVOTNÝ, Miloslav: *Letáky z roku 1848*. Praha 1948.

⁵⁷ VÁCLAVKOVÁ, Jaroslava: *Písn ř roku 1848*. Praha 1948.

⁵⁸ ROUBÍK, Franti-ek: *Rok 1848 v obrázcích a karikaturách*. Praha 1948.

rok 1848 nabízí řadu zajímavých uchopitelných témat spojených s komunikací nebo tiskem samotným.⁵⁹

Lákavým námětem by mohly být kategorie tzv. šodp rc revoluce a armády. Pokud bychom měli tyto odpore jak blíže charakterizovat, jednalo se převážně o reakcionáře z aristokracie, kteří měli vliv na nejvyšších politických místech. Do této skupiny zapadají politici, státní úředníci, vojáci, klerici a jiní. Tito konzervativci jednali ve vlastní prospěch, revoluce ohrožovala dosavadní sociální uspořádání, což pro ně, protořované elity, mohlo znamenat rychlý pád a ztrátu svého výhodného postavení.⁶⁰ Bohužel v současnosti vzbuzuje tato problematika pouze okrajový zájem badatelů, a je tak mnoho jevů, které nejsou dostatečně prozkoumány. Co se samotné armády týče, jsou na tom studie o něco lépe. Pevodní tvorba újednostovala zejména výzkumy v nující se národním gardám⁶¹ i vojsku obecně.⁶² Trend se v několika minulých letech obrátil a vedle armády, popisované ze strukturální, operační nebo velitelské perspektivy, se prosadil pohled šzdolař, zaměřený na vnitřní strukturu vnímané obyčejnými individuálními osobami.⁶³ Bádání tímto následovalo novějí historiografické tendence, jeř újednostovaly svébytnou roli vojáků v revoluční společnosti před obrazem armády, vyuřřité jako nástroj kontrarevolučních sil.⁶⁴

V neposlední řadě je nutné poukázat na nejpodstatnější proměny v celkovém pojetí výzkumu revolučních událostí, která je charakteristická vyuřříváním a zohledňováním šprostorov omezených komplexů. Jinými slovy jde o přechod od vnitřních státních a národních celků k menším regionálním prostorům. Tento proces do jisté míry souvisí se vřemi uvedenými badatelskými a interpretačními možnostmi shrnutými v celé této kapitole, tudř by bylo jeho zařazení jistě vhodné hned na první místo. Dřvod, proč se k takto podstatné věci vyjadřuji až na konci, je ten, ře i já ve své práci přejdu tímto směrem a budu se zabývat lokálním tématem š*Revoluce 1848 v českých Budjovicích*. Vraťme se ale k tomu,

⁵⁹ HACHTMANN, Rüdiger: *150 Jahre*, s. 3716378.

⁶⁰ TřAIF, Jiří: *Obez etná elita: česká společnost mezi tradicí a revolucí 183061851*. Praha 2005, s. 1766178.

⁶¹ KÍřEK, Jaroslav: *Národní gardy v roce 1848. K otázce první ozbrojené moci burřoasie v letech*. Praha 1954.

⁶² BROFT, Miroslav a MAHLER, Oldřich: *Události prařské v řervnu 1848*. Praha 1989; nejnověji HLAVA KA, Milan a MUNZAR, Zdeněk a VAřEK, Zdeněk: *S Bohem za císaře a vlas !: eříd stojníci ve válkách let 1848-1849*. Praha 2018; z německé literatury například LANGEWIESCHE, Dieter: *Die Rolle des Militärs in den europäischen Revolutionen von 1848/49*. In: Dieter DOWE (ed.): *Europa 1848. Revolution und Reform*. Bonn 1998, s. 9156932 nebo MÜLLER, Sabrina: *Soldaten in der deutschen Revolution von 1848/49*. Paderborn 1999.

⁶³ ŠÁ KA, Eduard a VAřEK, Leoř (ed.): *Moje zkušenost: vojenské zápisky Eduarda Šáky z Doubravice nad Svitavou za léta 1846-1852*. Brno 2005.

⁶⁴ GÜNTER, Franziska: *Heilbronn 1848/49. Die Rolle von Militär und Bürgerwehr in der Revolution*. Heilbronn 2003, s. 15618.

co si vlastně pod širší regionalizací revoluce máme představit. Za nás je od důležitých zevněobecných pohledů, vycházejících z center tehdejšího dění, tedy především velkých měst⁶⁵ – Berlína, Frankfurtu nad Mohanem, Milána, Prahy, Vídně –, jež se sice stala kolbištěm hlavních politických a společenských událostí, ale jako by zastínila jiná prostředí, kde se revoluční tendence projevovaly po svém. Pomyslným protipólem městského prostředí se stal například venkov, přičemž –lo o dvě vzájemně se ovlivňující sféry, lišící se různými vrstvami obyvatelstva s vlastními potřebami a prioritami. Tím se dostáváme k regionálnímu i lokálnímu historickému výzkumu, při kterém musíme vzít v úvahu řadu děl ekonomických, kulturních, nacionálních, politických a sociálních rozdílů vybraných geografických dimenzí.⁶⁶ Na těchto okolnostech pak závisí diferenciací badatelských přístupů, směřujících spíše k detailnějšímu pozorování jednotlivých jevů spojených s vnitřní strukturou místních kulturních a sociálních podmínek. Díky tomu dostaly v historiografii revoluce 1848 prostor studie sledující proměny vztahů, představ, názorů a myšlenkových obrátů souasně v rámci města, venkova nebo panství.⁶⁷

Na tomto místě by jistě nemělo chybět zhodnocení dosavadní produkce s regionální tematikou k revoluci 1848. Za nás je krátkým srovnáním české a německé produkce několika posledních desetiletí, kdy je nutné zdůraznit, že v německých hovořících prostředí je lokálním tématem v nově daleko větší pozornost, než je tomu v případě českého prostoru. Důkazem toho je široký výběr zahraničních publikací, pokrývajících celé regionální oblasti a také jednotlivá města.⁶⁸ Přesto i v těchto nálezích nalezneme několik studií spadajících do oblasti regionálního výzkumu. První takovou je *Liberec v revolučním roce 1848*⁶⁹, která je sice místy poznamenána marxistickou historiografií, ale dokáže tená e dobře seznámit s hospodářskou a sociální situací v Liberci. Podrobně sleduje politické vystoupení a velkou německou nacionální

⁶⁵ Kupříkladu: HACHTMANN, Rüdiger: *Berlin 1848. Eine Politik- und Gesellschaftsgeschichte der Revolution*. Bonn 1997; FLANNER, Karl: *Die Revolution von 1848 in Wiener Neustadt*. Wien 1978; MIECK, Ilja a VOSS, Jürgen: *Paris und Berlin in der Revolution 1848*. Sigmaringen 1995; VEIT, Valentin: *Frankfurt am Main und die Revolution von 1848-49*. Stuttgart 1908.

⁶⁶ TĚTAIF, Jiří: *Po útky ob anské společnosti, revoluce 1848-1849 a české země (koncepty, historiografie a výzkum)*. In: KÁRNÍK, Zdeněk (ed.): *K novovládě sociálním dějinám českých zemí. 2, Z dob rakouských a pruských: (1848-1918)*. Praha 1998, s. 25.

⁶⁷ GAILUS, Manfred: *Bürgerliche Revolution? Deutsche Revolution? Europäische Revolution? Neuerscheinungen und Forschungstrends im Zeichen des 150jährigen Jubiläums der Revolution von 1848/49*. Zeitschrift für Geschichtswissenschaft, 47, 1999, s. 631-6634.

⁶⁸ Z širokého výběru například: HAHN, Hans-Werner: *Die Revolution 1848-49 in Thüringen: Aktionsräume, Handlungsebenen, Wirkungen*. Rudolstadt 1998; KROELL, Roland: *Badische Revolution 1848/49 : Ihre Lieder, ihre wenig bekannte Geschichte*. Berlin 2019; PFEISINGER, Gerhard: *Die Revolution von 1848 in Graz*. Wien 1986; REITER, Hermann: *Die Revolution 1848/49 in Bayern*. Bonn 1998; TULLNER, Mathias: *Die Revolution von 1848/49 in Sachsen-Anhalt*. Halle 2014; VOßMEYER, Lothar: *Bremens Aufbruch zur Demokratie 1848/49*. Bremen 2020.

⁶⁹ BELDA, Josef: *Liberec v revolučním roce 1848*. Liberec 1959.

tendence místního obyvatelstva. Druhá kniha s názvem *Rok 1848 v Podkrkonoší*⁷⁰ nám podkřívá kus minulosti podkrkonošských měst, zejména Jiřína, Nové Paky, Semil, Turnova, Jilemnice, Trutnova, fielezného Brodu a jiných okolních míst, zprostředkovaný pohledem místních písmáků, jež dokázali v rozhodně zachytit transformaci soudobé společnosti. Z novější literatury se k lokální problematice revoluce vyjadřují též kapitoly⁷¹ zpracované v rámci dalších jednotlivých měst. Jejich ucelené podání revoluce například v Olomouci⁷² nebo v Jihlavě⁷³ kromě samotných událostí dokáží poskytl i celkový obraz a zejména společenské atmosféry. Dále bychom sem mohli zařadit i méně početných článků⁷⁴, umožňujících nejen proniknout do mnoha odlišných švablich revoluce. Jedním z nich je studie *Mezi Prahou, Vídní a Frankfurtem: Brno v dramatickém roce 1848*⁷⁵. Tento titul sleduje otázku, jakým způsobem zasáhl dramatický průběh roku 1848 do života obyvatel města Brna s tím, jak se snaží postihnout míru jejich aktivního vystupování a podíl na jejich průběhu. V konečném souhrnu máme tedy českou regionální produkci označit, co se výběru témat týká, za omezenější, ale existuje i skromný počet specifických a početných děl.

1. 2. Pramenná základna

Velice široký výběr specifických témat je to nemusí nutně znamenat širokou pramennou základnu, poskytující badateli dostatečné množství informací. V případě revoluce 1848 je tomu právě naopak. Jistě, jako i u některých jiných historických událostí, jsou také zde problematicky uchopitelné okruhy a šlepaď místa, nicméně moderní historiografické trendy si s tímto problémem dokázaly poradit. Pro pochopení a poznání dobového hnutí a jeho pořádků je důležitým pramenem tehdejší tisk, jenž se stal mocným médiem při formování veřejného mínění. Noviny a časopisy, samy o sobě představující jeden z významných výdobytků roku 1848, plnily funkci jakéhosi švablich odráječích nejen politické a společenské události, ale zasadily se také o mnohotvárné vnímání revolučního dění, zalofněného na názorové diferenciaci jednotlivých skupin obyvatelstva. Různé formy politické

⁷⁰ JAN, Otakar: *Rok 1848 v Podkrkonoší*. Turnov 1948.

⁷¹ BLÁHA, Radek a kol: *Hradec Králové*. Praha 2017; HRACHOVÁ, Hana a kol: *Rokycany*. Praha 2011; KILIÁN, Jan a kol: *Teplice*. Praha 2015; MARTÍNEK, Zdeněk a kol: *Pelhřimov*. Praha 2014.

⁷² TOMEŠ, Jiří a BUREŠOVÁ, Jana a SCHULZ, Jindřich: *Dějiny Olomouce*. Olomouc 2009.

⁷³ PISKOVÁ, Renata a kol: *Jihlava*. Praha 2009.

⁷⁴ Jmenujme alespoň některé podstatné: ROBEK, Antonín: *Pod ípsko v revolučním roce 1848*. In: PEJNA, Josef (ed.): *Vlastivědný sborník Pod ípsko*, 9, 1999, s. 21655; ROUBÍK, František: *Na českém venkově r. 1848*. časopis pro dějiny venkova, 15, 1928; SKLENÁŘ, Karel H.: *Rychtářský zatykač. K svatodušním událostem na Zbraslavsku v roce 1848*. In: *Zpravodaj státního vlastivědného ústavu a kronikářství*, 3, 1971, . 1-2, s. 20631.

⁷⁵ MALÍ, Jiří: *Mezi Prahou, Vídní a Frankfurtem: Brno v dramatickém roce 1848*. In: CHLÁDEK, Oldřich (ed.) et al: *Jít svou cestou a nechat lidi mluvit: variety sociálních a kulturních dějin: profesor Jaroslavu Duchovi k 66. narozeninám*. Praha 2018, s. 6886715.

kultury, společenského myšlení a jednání tak poznáváme skrze zprávy o konání politických shromáždění, o činnostech spolků nebo sociálních protestech, zkrátka ve všem, na základě čeho se dají zachytit procesy a reakce, které vykreslovaly dobovou společnost. Dalším nepřehlédnutelným pramenem jsou tištěné letáky.⁷⁶ Ty byly koncentrovány spíše ve městech, kde mly upoutat větší masy obyvatelstva. Se stejným informačním úmyslem se na ulicích vedle letáků objevovaly plakáty a písně⁷⁷, jež se v průběhu revoluce často užívaly k prezentaci názorů jednotlivých politických směrů, usilujících o proniknutí vlastních stanovisek a požadavků do širší společnosti.⁷⁸

V hledáčku badatelů by jistě neměly chybět ani prameny vzniklé organickou činností úředních institucí, pronikající do politické správy. Z těchto materiálů jsou dodnes nevyužitě třeba zprávy a hlášení podávané policejními úřady, jež vypovídají o politické strategii bývalých aristokratů a vládnoucích skupin. Na tyto prameny musíme však nahlížet s dostatečným odstupem, jelikož s ohledem na původce prezentují pouze zprostředkovaný tendenční pohled. Zde se dostáváme ke zřetelné hranici mezi vnímáním revolučních akcí samotnými účastníky a tím, jak jsou vnímány těmi, proti kterým je toto jednání namířeno. Například skupinové protesty byly často popisovány jako neorganizované a chaotické, i když některé mly ve skutečnosti řízený průběh. Z pohledu revoluční každodennosti a kultury lze tak tyto prameny odsunout až na druhou kolej, nicméně v souvislosti s výzkumem kontrarevolučních tendencí a někdejších elit jsou jistě využitelnější.⁷⁹ Pro badatele, zabývající se politickou sférou revoluce 1848, jsou důležitější především parlamentní protokoly. Ty v závislosti na změnách politické situace odrážejí názory a požadavky jednotlivých politických i společenských vrstev. Na posledním místě nesmíme zapomenout na podobný druh pramenů v podobě petic⁸⁰, na jejichž základě dokážeme dobře zmapovat lokální požadavky venkovského, městského nebo dokonce širšího regionálního prostoru.⁸¹

V takovém pojetí roku 1848, kdy se předmětem výzkumu stává člověk jako hlavní aktéři dějin, je třeba pracovat rovněž s kategorií pramenů, jejichž původ je mnohdy nahodilý a navenek neoficiální. Jedná se ve své podstatě o subjektivní prameny, vycházející z pohledu jednotlivce. První pomyslnou skupinu představují tak zvané ego dokumenty neboli prameny

⁷⁶ NOVOTNÝ, Miloslav: *Letáky z roku 1848*. Praha, 1948.

⁷⁷ VÁCLAVKOVÁ, Jaroslava: *Písně roku 1848*. Praha 1948.

⁷⁸ RANDÁK, J.: *Revoluce a kultura*, s. 347-348.

⁷⁹ LANGEWIESCHE, Dieter: *Die deutsche Revolution von 1848/49 und die vorrevolutionäre Gesellschaft: Forschungsstand und Forschungsperspektiven, Teil II*. Archiv für Sozialgeschichte, 31, 1991, s. 374-378.

⁸⁰ RADIMSKÝ, Jiří a WURMOVÁ, Milada: *Petice moravského lidu k sněmu roku 1848*, Praha 1955; ROUBÍK, František (ed.): *Petice venkovského lidu zasedání Národnímu výboru z roku 1848*. Praha 1954.

⁸¹ RANDÁK, J.: *Revoluce a kultura*, s. 348.

osobní povahy. Do této kategorie spadají osobní deníky, korespondence a paměti, které zachycují subjektivně vnímaný obraz reality z určitého sociálního prostředí. Druhou část tvoří prameny narativní. Jedná se o autobiografie, kroniky a další podobné materiály, například kalendáře. Ty se vyznačují tím, že podávají informace o minulosti prostřednictvím osob autorů obracejících se na budoucí generace s určitým zpravodajským účelem. Jsou to právě tyto prameny, napomáhající při poznání rozmanitého chování, myšlení a jednání v rámci různých životních fází v roce 1848.⁸²

Vedle doposud upravených politických a národnostních témat čeká na své využití také řada nepsaných pramenů. Revoluční každodennost a kultura totiž není svázaná jen s výše zmíněnými písemnými podklady, potenciál v prohlášení, respektive pochopení dané doby, může mít různé podoby. Narážíme tím na doposud přehlížené revoluční jevy, poukazující na specifické společenské chování. Z tohoto hlediska lze vypíchnout revoluční gesta, rituály, kolektivní protesty⁸³, potažmo jiná shromáždění, slavnosti a symbolické chování. To vše prezentuje možnou výzkumnou základnu, která v závislosti na podmínkách bádání nabízí široký interpretační zábr.⁸⁴

⁸² Tamtéž, s. 348.

⁸³ LANGEWIESCHE, Dieter: *Die deutsche Revolution von 1848/49 und die vorrevolutionäre Gesellschaft: Forschungsstand und Forschungsperspektiven*. Archiv für Sozialgeschichte, 21, 1981, s. 406-411.

⁸⁴ RANDÁK, J.: *Revoluční kultura*, s. 348-349.

2. P EDB EZNOVÉ ECHY A NÁSTUP REVOLUCE

2. 1. P edb eznové echy

V úvodu je vhodné poznamenat, že dobou p edb eznových ech je myšlena charakteristika sociální struktury eské společnosti ve spojení s nov se utvá ejícím národem, datované od Víde ského kongresu aíl po revoluci v roce 1848. První polovina 19. století se v Rakousku nesla v duchu p echodu od stavovské společnosti ke společnosti ob anské. Pom rn zásadním mezníkem k tomuto kroku bylo v roce 1811 vydání V-eobecného zákoníku ob anského⁸⁵. Na papí e se společnost stala ob anskou, ve skutečnosti ale ne e-ila poddanství, elední, cechovní a jiné ekonomické i sociální p efitky, natoíl aby zaru ovala plnohodnotná práva fienám, fiid m a cizinc m. Nejpodstatn j-ím p ínosem tohoto patentu tak bylo zaru ení kaídému obyvateli rovnost p ed soudem, a to bez ohledu na jeho společenské postavení⁸⁶. Se sociálním fleb íkem, na jehoíl -pici se stále pohybovala elitá ská -lechta, to ov-em nijak výrazn neot áslo. Druhé místo obsadili ú edníci a inteligence, následovaní emeslníky a flivnostníky. tvtvou skupinou bylo d lnictvo. Nejv t-í podíl osob tvo íli zem d lci a zbylé obyvatelstvo. Tyto kategorie, sestavené na základ údaj z roku 1837, jsou pro nás jen orienta ní, protože byly vytvo eny zkombinováním p vodních statistických údaj s p edstavou o rozd lení společnosti v ase nastupujícího kapitalismu. Konkrétní ísla sociálního rozlofení eského obyvatelstva jsou znázorn na v tabulce.⁸⁷

Sociální kategorie	Po et osob	Vyjád ení v procentech
lechta	9 008	0,2 %
Inteligence a ú edníci	85 372	2,1 %
emeslníci a flivnostníci	468 188	11,5 %
D lníci	123 592	3,0 %
Zem d lci	2 329 380	57,2 %
Ostatní obyvatelé	1 052 387	25,8 %
Celkem	4 067 927	100 %

Zdroj: TMAIF, Ji í: *Obez etná elita: eská společnost mezi tradicí a revolucí 1830-1851*. Praha 2005, s. 54.

⁸⁵ N mecký název tohoto zákoníku byl "Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie" (tzv. ABGB). Byl vyhlá-en patentem z 1. ervna 1811. BAHENSKÁ, Marie et al: *Habsburkové: 1740-1918: vznikání ob anské společnosti*. Praha 2016, s. 316.

⁸⁶ B LINA, Pavel a HLAVA KA, Milan a TINKOVÁ, Daniela: *Velké d jiny zemí Koruny eské*. Svazek XI.a, 1792-1860. Praha 2013, s. 173-176.

⁸⁷ TMAIF, J.: *Obez etná elita*, s. 54.

Afl p ekvapiv rychlý vzestup eské ob anské spole nosti je p i ítán národní agitaci, jejífl ko eny sahají do 20. let 19. století. šZdaleka ne v-ichni, kdo p ed rokem 1848 pat ili k eskému etniku, podle p edstav té doby ke slovansky mluvícímu obyvatelstvu ech a Moravy, byli národn uv dom lými echy. asto je-t po n kolik desetiletí byly pro n které skupiny obyvatel, p edev-ím na venkov , místní a regionální vazby d leflit j-í nefl celonárodní v domí.ō⁸⁸ Za obnovení eského jazyka a eské kultury se p ed rokem 1848 nejaktivn ji postavili vlastenci zdrflující se ve dvou institucích. První z nich bylo *Vlastenecké muzeum* v echách (1818), které se díky stálým odb ratel m *asopisu eského muzea* stalo zásadním periodikem eského národního hnutí. Pro rozvoj eských kulturních akcí bylo rovn fl velice významné založení *Matice eské* (1831). Opomenuta by nem la být ani *Jednota pro povzbuzení pr myslu v echách* (1833), kde se e-tí vlastenci dokázali prosadit v polovin 40. let. Podporovatelé a protagonisté eského národního hnutí se koncentrovali krom Prahy zejména ve m stech st ední velikosti. Jejich p iblifné zastoupení, uvád né Ji ím Ko alkou, je slofené z katolických duchovních, vysoko-kolských student a ú edník , zvlá-t vrchnostenských. Od roku 1837 se zvy-oval podíl svobodných zam stnání, emeslník , flivnostník a posléze i rolník .⁸⁹

Takzvaná šdoba p edb eznováō se v duchu absolutismu vyzna ovala také potla ováním jakéhokoliv projevu politické innosti. Není proto divu, fle se v tomto prost edí vyskytovaly ob ansky liberální nebo demokratické my-lenky, které by sm ovaly ke konstitu nímu z ízení jen vzácn . Nemluv o domácích médiích hlídáných tvrdou cenzurou, jefl kladení takových otázek naprosto vylu ovala. Výjimku p edstavovala hrstka otrlej-ích flurnalist typu Karla Havlí ka Borovského (1821ó1856) pokou-ejících se, i kdyfl jen prost ednictvím nevýrazných argumentací, nastínit mofné koncepty státu. Zápas o ústavní práva se u eských vlastenc sdruflovaných v okruhu *Matice eské*, *Pr myslové jednoty* a praflské *M stské besedy* (1846), naplno rozho el afl po átkem revoluce 1848, kdyfl se v této v ci angaflovali a stali se jádrem prvního reprezentativního politického orgánu ob anské ve ejnosti nazývaného *Národní výbor* (p vodn *Svatováclavský výbor*).⁹⁰

⁸⁸ KO ALKA, Ji í: *e-i v habsburské í-i a v Evrop 1815-1914: sociáln historické souvislosti vytvá ení novodobého národa a národnostní otázky v eských zemích*. Praha 1996, s. 90691.

⁸⁹ Tamtéfl, s. 91ó92.

⁹⁰ TAIIF, J.: *Po átky ob anské spole nosti*, s. 31.

2. 2. eskobud jovická společnost v předvečer revoluce 1848

eské Budjovice byly od 18. století považovány za převážně německé město. V průběhu 19. století se sem však začaly stahovat i českojazyčné obyvatelstvo. Byli to zčásti studenti navštěvující piaristické gymnázium, filozofický ústav i biskupský seminář, a zčásti venkované. Mezi národní nejvýznamnější patřili zde především učitelé, kněží a studenti scházející se ve Vrtné hostinci anebo v hostinci u Zlatého slunce. Ve městě se od roku 1833 objevuje například ⁹¹ *Matice česká*, do které vstupovali místní katolíci profesori, učitelé, dělníci, lékaři, právníci, obchodníci, dokonce sládek a další. Probuzení českého patriotismu by se jistě neobešlo bez českých knih, jež od roku 1840 začaly distribuovat zdejší Zdarssovo knihkupectví. Knihy šly mnohdy z ruky do ruky, a podobně to bylo i s novinami.⁹²

Vzpruhou pro eskobudjovické vlastence byl pobyt Karla Jaromíra Erbena (1811–1870) v letech 1844–1845. Ten se kromě studia dokumentů v německém archivu v Praze také sešel s místními budíteli. Blíže přátelský vztah navázal s duchovním P. Antonínem Krejčím (1812–1872), který se v roce 1848 aktivně podílel na místním dění. K němu se v roce 1845 připojil český kněží Týmón Schneider (1805–1850). Podobně jako Krejčí se i on po boku zdejších českých zapojil do revolučních událostí.⁹³ Pro dokreslení předobčanských poměrů v českých Budjovicích se hodí citát z roku 1844: *š Obyvatelstvo české pozůstává více z nížší třídy lidu, tj. z jádra mluvnice, vyší honorace jsou Němci. Z ústa nenajdeš slovka zdejšího, s kterým by si nemohl český se smluvit. Čím se ale Němci na nás odevěch jiných Němci dle, jest pro úznavost, ba lásku k jazyku českému. Nejsou to tak odporné póly, jak jsme jich jinde pozorovali.õ⁹⁴ Z toho chytíme flemu usuzovat, že soufítí věch obyvatel ve městě bylo až do revoluce 1848 víc než korektní.⁹⁵*

⁹¹ Prvním eskobudjovickým členem *Matice české* se v roce 1833 stal rektor biskupského semináře Jan Körner (1788–1853). NOVOTNÝ, Miroslav (ed.) et al: *Encyklopedie českých Budjovic*. 2. Vyd. české Budjovice 2006, s. 240.

⁹² CHVOJKA, Jiří: *Město pod černou věží: Vyprávění z historie české Budjovic*. české Budjovice 1992, s. 121–122.

⁹³ Činnost obou duchovních v roce 1848 je již zcela zpracována, a proto se jimi dále nebudeme podrobněji zabývat. Více viz: BAJEROVÁ, Anna: *Z české revoluce r. 1848*. Praha 1919; JANOUEK, Bohumír: *Korespondence P. Antonína Krejčího z let 1835–1848*. In: Jiho český sborník historický, 32, 1963, s. 163–176; SVOBODA, Rudolf: *Ke kauze vlasteneckých kněží Týmóna Schneidera a Antonína Krejčího 1848–1852*. In: Jiho český sborník historický, 86, 2017, s. 173–184.

⁹⁴ NIKODEM: *Z českých Budjovic*. Květen, 64665, 28. 5. 1844; 30. 5. 1844, s. 257; s. 259.

⁹⁵ CHVOJKA, J.: *c. d.*, s. 122.

2. 3. Revoluce jako nová zkušenost

Dobová společnost vnímala revoluci z mnoha různých úhlů pohledu. Pro něho to byla radost, naděje, ale pro jiného zklamání a strach. Tyto pocity doprovázely nevídané, avšak pochopitelné, zmatené představy zpravidla sobě nedostatečnou politickou znalostí.⁹⁶ Emocionální rámec nabýval na síle, je-li nejednou přerostla afektivním, kterých by se jednotlivci nebo davy za normálních okolností vyvarovali. Politika se znenadání promítla do života všech sociálních vrstev, včetně těch politicky negramotných. Narářejí na problém v podobě nových, pro ně významově neznámých, slov typu konstituce, volby, svoboda tisku nebo zrušení cenzury. K tomu je třeba zdůraznit, že kolbištěm revoluce se stala především města, přesto málokterý vzdělaný měšťan v letech 1848-49 mluvil o principech fungování ústavy ve společnosti. Proto není divu, že si řada lidí tuto atmosféru spojila s liberálními hesly francouzské revoluce – o volnost, rovnost, bratrství, kterým ovšem rozuměli po svém.⁹⁷ Z toho důvodu se již v polovině března objevují zprávy u domácností obyvatel v ústředí s Františkem Palackým vysvětlení pojmu konstituce.⁹⁸ Objasnění ústavy bylo pro šlechtické masy nezbytné, neboť každá společenská vrstva si ji ve svých podmínkách vykládala odlišně. Jinými slovy si od ní na venkov slibovali zrušení roboty, dělníci zvýšení mzdy, obchodníci odstranění šlechtické konkurence a měšťáci zase ochranu před cechovní nebo tovární konkurencí. Hranice mezi svobodou a anarchií ve formě porušení zákonů byla leckdy velmi tenká.⁹⁹

Naděje z ústavy bylo záležitostí i na Moravě strnulejší. Opravdová euforie nastala až po 15. březnu 1848, kdy se rakouský císař po vzoru dalších evropských mocností rozhodl tento výdobytek přijmout. Pomyslný konstituční šoom zafila také Praha, která se rázem proměnila na místo plné bujarých oslav, průvodů a jiných akcí. Z hlavní české metropole se informace o příslibu ústavy zanedlouho dostaly do všech koutů země. První telegrafická zpráva oznamující *o š Konstituce pro všechny země jest prohlášena.*¹⁰⁰ dorazila 18. března 1848 rovněž do českých Budějovic, kde byla krajským hejtmanem Josefem Reylem sdělena všem obyvatelům. Současně byl podrobně informován i městský purkmistr Andrea Schmidt (1770-1849)¹⁰¹, jenž Reyl vyložil, jak vzrušení reagovali na tuto

⁹⁷ B. LINA, P. HLAVA KA, M. TINKOVÁ, D.: *c. d.*, s. 361.

⁹⁸ František Palacký: *Co jest konstituce?*, Matěj Havelka: *Co jest konstituce?*, Karel Sabina: *Objasnění konstituce*. NOVOTNÝ, Miloslav: *Letáky z roku 1848*. Praha 1948, s. 66671.

⁹⁹ Srov. B. LINA, P. HLAVA KA, M. TINKOVÁ, D.: *c. d.*, s. 361; SPRINGER, Anton: *Geschichte Österreichs seit dem Wiener Frieden 1809: Die Österreichische Revolution, Band 2*. Leipzig 1865, s. 293.

¹⁰⁰ NA Praha, fond Sběrka tisků 1848, karton 3, inv. . 936180, fol. 11.

¹⁰¹ Více v kapitole *Poslední purkmistr*.

novinu Prahané.¹⁰² Oproti tomu panovala v Budjovicích asi klidnější atmosféra. Třící se zvesti o ústav byly lidmi ve městě přijímány s jásotem a nadšením. Tento krok byl oceněn zejména vzdělanci. U zbytku obyvatel by se však dalo polemizovat, zda měli nějakou konkrétní představu o tom, co to vlastně znamená.

Nejspíše kvůli tomu se v nadcházejících dnech na ulicích objevilo jako zjednodušené vysvětlení pojmu šústava oznámení spojující ji s českým zemským sněmem, který se má sejít za účelem projednání potřeb a žádostí obyvatel, na jejichž základě pak přijatá usnesení předloží k zákonnému schválení. Společně s tím byli lidé vyzváni, aby zachovali ve věcech pořídek a přesně dodržovali stávající zákony.¹⁰³

Společenský život se v českých Budjovicích rozhodně nezastavil, ba naopak. Nejokázalejší ve věcech událostí ve městě se v těchto dnech stalo uspořádání slavnostní demonstrace. O její zorganizování v Katedrále svatého Mikuláše se postaralo biskupské konsorcium, které bohoslužbu vedlo v duchu panujících ústavních nálad. Tohoto obřadu se zúčastnil aš nevídaný počet lidí venkovana širokého okolí.¹⁰⁴ Po vzoru Prahy, kde se zápal pro nabytou svobodu projevoval mnohdy aš kuriózním sklovením slova konstituce, se tyto dobové trendy projevíly také tady. Rázem se pekly konstituční rohlíky, na trhu se prodávaly konstituční hole, dehtníky, klobouky, fajfky a dokonce se tanila konstituční polka.¹⁰⁵ Tyto tendence postihly břešně každodenní vci, ješ se díky tomu staly jedním ze symbolů revoluce. Jak konkrétně se to projevílo v Budjovicích, ukazuje kratičká stránka ve zdejší tisku. V něm se píše o tom, že i do krajského města dorazily ústavní zmny doprovázené dostáním v třešho chleba a levnějšího piva. Dále je zmíněno, že policejní oddíl odloží obušky, ale jinak jsou zde u lidí kterých obyvatel stále patrně zpátečnické sklony.¹⁰⁶

Příznivým momentem revoluce 1848 bylo bezpochyby zrušení cenzury. Nezávislé šíření informací způsobilo v poměrně krátkém čase vytvoření širokého komunikačního prostoru, a to nejen v Rakousku, nýbrž po celé Evropě. Například ješ v lednu téhož roku bylo v českých Budjovicích zveřejněno nařízení zemského gubernia upravující

¹⁰² SOkA české Budjovice, fond Archiv města české Budjovice, Fondové oddělení 178861850, kart. II. Publikum, II/3/1848, fol. 178.

¹⁰³ Tamtéž, fol. 145.

¹⁰⁴ HUYER, Reinhold: *Aus Alt-Budweis: das Jahr 1848*. Budweis, s. 8.

¹⁰⁵ HLAVA KA, Milan: *Böhmen und die Habsburgermonarchie im Revolutionsjahr 1848/49*. In: TIMMERMANN, Heiner (ed.): 1848. Revolution in Europa. Verlauf, politische Programme, Folgen und Wirkungen, Berlin 1999, s. 201-202.

¹⁰⁶ RICHTER, Ernst Franz: *Bez názvu*. Der Löwe, . 2, 29. 4. 1848, s. 14.

a p ipomínající cenzurní pravidla.¹⁰⁷ Svoboda tisku odstartovala rozvoj periodik p ístupný v-em sociálním vrstvám. Míra informovanosti se sice lokáln li-ila, ale její dostupnost byla snáze umofn na i b fným obyvatel m. Do publicistiky se podstatn promítl také politický obsah jednotlivých skupin, pro které se p i kontaktu a oslovování svých tená stala st flejší mediální platformou. K pr b fnému d ní se v novinách a asopisech mohl vyjád it de facto kařdý, a proto se ve ejné mín ní ovlivn né r znými názory neustále vyvíjelo. Záv rem zmi me alespo n která exponovan j-í periodika z roku 1848. Mezi liberální noviny pat ily nej ten j-í *Národní noviny* nebo *Prafský posel*. Periodiky hájícími p eváfn vládní zájmy byly *Prafské noviny*, *Pokrok* a *Vlastimil*. Oproti tomu radikální demokraté ventilovali své my-lenky v *Prafském ve erním listu*, *Ob anských novinách* a v *Novinách Lípy slovanské*. Z n mecky psaných novin je pak nezbytné jmenovat *Constitutionelles Blatt aus Böhmen*, *Prager Abendblatt* i *Prager Zeitung*.¹⁰⁸

V echách (my-leno v eském království) vzniklo v ase revoluce mnoho nových novin a asopis . Martin Karnet uvádí kolem 200 periodik.¹⁰⁹ Mezi nimi byl viditeln posílen rovn fl krajský tisk, který od dubna roku 1848 m ly také eské Bud jovice. P vodn nesl název *Der Löwe*¹¹⁰, ale v polovin srpna byl z neznámých d vod p ejmenován na *Der Bürgerfreund*¹¹¹. Tento týdeník s podtitulem: za pravdu, práva a spravedlnost za al vycházet v sobotu 22. dubna 1848. Jeho redaktorem se stal vzd laný n mecký ú edník magistrátu Ernst Franz Richter (181761870)¹¹². Ten byl zaníceným šfrankfurtistouo a svou politickou angaflovanost se nebál ve ejn projevit, není proto divu, fle si nad lal nep átele jak u místních n meckých konzervative , tak zejména u eské men-iny sdrufené kolem Slovanské lípy¹¹³. Obsahem se asopis snafil reflektovat d leffité politické události, ale nezapomínal i na d ní ve m st a okolí. Na lánkách se mimo jiných podílela hrstka dopisovatel , z nichfl nejvýrazn ji vy níval Franz Schuselka (181161886). Lev nevycházel v p íli-velkém nákladu,

¹⁰⁷ SOKA eské Bud jovice, fond Archiv m sta eské Bud jovice, Fondové odd lení 178861850, kart. II. Publikum, II/1/1848, fol. 43.

¹⁰⁸ KUSÁKOVÁ, Lenka: *Literární kultura a eskojazy ný periodický tisk (1830-1850)*. Praha 2012, s. 63664.

¹⁰⁹ KARNET, Martin: *Krajina periodického tisku v echách v roce 184861849*. Praha 2015, s. 93 (nepublikovaná diplomová práce).

¹¹⁰ V p ekladu: šLevö.

¹¹¹ V p ekladu: šP ítel ob an ö.

¹¹² Narodil se v eských Bud jovicích, kde strávil v podstat celý flivot. Po studiích práv ve Vídni byl zam stnán eskobud jovickým magistrátem. Do podv domí místních obyvatel se zaspal jako spisovatel a redaktor. Roku 1852 založil a redigoval noviny *Anzeiger aus dem südlichen Böhmen*. Mezi lety 186261869 byl redaktorem dal-řho svého periodika. Do tisku p ípíval historickými lánky, roku 1860 napsal historickou monografii eských Bud jovic a n kolik divadelních her. NOVOTNÝ, M. (ed.) et al: *c. d.*, s. 462.

¹¹³ Na p sobení spolku Slovanské lípy v eských Bud jovicích se v této práci blíffe soust edit nebudeme, jelikoff byla jifl kompletn zpracována zde: STRNAD, Rudolf: *K d jinám eskobud jovické Slovanské lípy*. eské Bud jovice 1938.

cofi dokládá, že o něj u obyvatel nebyl zase ať takový zájem. Českobudjovické periodikum, coby jeden z revolučních výdobytků /vymoffeností, nevydrželo ani rok, když 30. prosince končí s posledním 56. číslem jeho existence. Je to v lednu roku 1849 sice začaly vycházet jiné noviny *Der constitutionelle Staatsbürger*¹¹⁴, ale ani jejich vydávání nemělo dlouhého trvání, vycházely pouze do července 1849. Na další domácí tisk, kterému dalo vzniknout šrevoluční zrušení cenzury, si msto muselo následně počkat až do roku 1852.¹¹⁵

¹¹⁴ V příkladu: šKonstituční m – aně.

¹¹⁵ APEK, František Josef: *Počátky žurnalistiky v českých Budjovicích v roce 1848*. Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v českých Budjovicích, 25, 1988, . 3, s. 264.

3. NÁRODNÍ GARDA

3. 1. Vznik národní gardy v českých Budějovicích

Podstatným ukazatelem stavu českobudějovické společnosti a jejího vztahu k revoluci bylo realizování výzvy k vytvoření Národní gardy. Ustanovení ozbrojených sborů k obraně konstitučních výdobytků z jara roku 1848 na mnoha místech brzy odkrylo sociální diferencovanost. Prozatím byl tento faktor ale upozaděn b eznovou aktivitou a v-eobecným ústavním nad-ením. Rychlému zakládání Národních gard v obcích výrazně napomáhala vst ícnost ú ad p i jejich povolování, nebo v nich vid la nejen ochranu proklamovaných konstitučních práv, nýbrž i ochranu ve ejného po ádku zaru ující, aby revolu ní hnutí nenabylo rozm r radikální společenské zm ny. Nov vzniklé oddíly se zpo átku ídily vlastními prozatímními stanovami. Ne-lo v-ak o nic zakázaného, jelikož na ízením zemského prezidia ze 17. b ezna byl tento postup oficiálně doporu en.¹¹⁶ Budování národních gard se v prvotní fázi ov-em neobe-lo bez zádrhel . Hlavní spo íval v neujasn nosti úkol , které m li jejich p íslu-níci vykonávat. Z tohoto d vodu se stejn jako v p ípad slova škonstituceo na pou ení obyvatel podílel tisk. Kup íkladu *Národní noviny* nebo n mecký asopis *Bohemia*.

Národní garda se v českých Budějovicích ustanovila pravd podobně na sklonku b ezna 1848. Společnost byla vytvo ena také studentská legie složená z poslucha ůbou ro ník filozofického ústavu¹¹⁷. Vznik revolučních ozbrojených sborů m l zanedlouho zásluhou vylepování plakát ve m st a jeho okolí náleflitý ohlas. Stálo na nich: *šOb ané! Pod prapory národní gardy! Dokažte i v dobách míru svou v mostí a poslu-ností svou state nou mysl a ob anskou povinnost!o*¹¹⁸. Díky tomu se ady národní gardy rychle rozr staly. Pro vstup byli oprávn ěni t ěm v-ichni mufl spl ující v kovou hranici od 19 do 50 let. Výjimku p edstavovali tovary-i, sluhové a nádeníci neboli pracující za denní i týdenní mzdu. Možnost aktivní slufby byla dále up ena duchovním bez rozdílu konfese, voják m povoláním do rakouské armády, placeným finan ěním a bezpe nostním stráflím a zdravotn nezp sobilým osobám. Její výchozí fungování probíhalo na bázi vojenských útvar , po jejichfl

¹¹⁶ K ífíEK, Jaroslav: *Národní gardy v roce 1848: k otázce první ozbrojené moci burfloasie v echách*. Praha 1954, s. 32.

¹¹⁷ Filozofický ústav byla vy-í vzd lávací instituce, mezistupe mezi gymnáziem a vlastními univerzitními fakultami, p sobící 1803o1848 v českých zemích.

¹¹⁸ HUYER, R.: *Aus Alt-Budweis*, s. 8.

vzoru byla rozdělena na prapory a setniny (roty). Všechny z nich byl hejtman (kapitán) a jemu podřízené menší hodnosti nadporučík, poručík, šikovatel a poddůstojník.¹¹⁹

A když měla česká národní garda zpočátku organizační problémy a nebyla plně vybavená, musela se hned v prvních týdnech své existence postavit reprezentativní zkoušce. Nedlouho po jejím ustanovení totiž zemřel jeden z jejích nejhorlivějších členů. Byl jím známý český lékař Hynek Fuhrmann, jehož pohřeb byl 9. dubna 1848 velkolepou událostí. Kromě civilních úřadů a vojska se hold zesnulému vydala vzdát taktéž Národní garda, pro kterou to mělo být vůbec první veřejné vystoupení. Není proto divu, že se na ulicích srocovaly zvědavé davy okeřávané její příchod.¹²⁰ Zajímavostí je, že i když její hlavní výsadou bylo především udržovat klid a pořádek, našli se ve městech, kteří s její existencí nebyli spokojeni. Důkazem toho je článek z časopisu *Der Löwe* popisující reakce a postoje a nesouhlas s aktivitou národní strážie pohledem nejmenovaného konzervativního úředníka. Není tedy vyloučeno, že se takových názorů v české společnosti mohlo objevit více.¹²¹

Ještě předtím, než si připoblížíme, jak národní garda vystoupila ve smutném průvodu, udělme si stručný související exkurz zaměřený na fenomén revoluční módy. Toto svébytné šrevoluční chování se v roce 1848, stejně jako jiné revoluční vyhlášené symboly, stalo obecným znakem svobody, demokracie a konstitucionalismu. Nadšení z ústavy se v zevních projevech bezesoušné Prahy promítlo nejenom kokardami, stuhami a šerpami. Náladu doby spojenou s doznívajícím romantismem vykreslovalo užívaní heraldických znaků a národních, nadnárodních i zemských barev.¹²² Symboly nadnárodního dění ve střední Evropě byly vyjádřeny bílými klobouky italských revolucionářů kalabrézami. Studenti měli naopak své škonstituční apky a svrchníky zvané kaputroky. Čímž znakem zpátečnictví byl bránec, cylinder a frak. Rozhodujícím způsobem se v Praze prosadily zemské barvy bílá a červená, které nejprve nosili příslušníci obou etnik. Následkem jejich vzájemného konfliktu se styl oblékání stal součástí politické argumentace a prostředkem národní agitace. Tyto tendence pak způsobily rozdělení veřejného prostoru a snahy o jeho pomyslné obsazení jak ze strany českých, tak ze strany Němců. Závěrem lze konstatovat, že revoluční odívání prezentovalo

¹¹⁹ NA Praha, fond Národní gardy 1848, kart. 11, inv. . 34, fol. 197.

¹²⁰ Neznámý autor: *Berichte aus Böhmen*. Bohemia, . 21, 18. 4. 1848, s. 6.

¹²¹ Neznámý autor (*Ein Nationalgarde*): *Was ist zu rügen?*. *Der Löwe*, . 1, 22. 4. 1848, s. 6.

¹²² MORAVCOVÁ, Mirjam: *Národní oděv v roce 1848: ke vzniku národního politického symbolu*. Praha 1986, s. 11.

mnohotvárnou symboliku, promítající se do civilního, politického, spolkového i gardistického života.¹²³

Ani národní gardy v českých Budjovicích nebyly dobové módní znaky cizí. Dokladem toho je její ústřední pohřební průvod, kde se představila ve sladkých uniformách. Proto není sporu o tom, že se ve městě revoluční symbolika skutečně projevovala. Mirjam Moravcová uvádí, že v čina mimopražských národních gard byla své odívání samostatné. Inspirací jim k tomu častokrát byli jejich vlastní kolegové, tudíž je možné podobný průběh vyvozovat i v tomto případě.¹²⁴ Smutně mě za zeměleho se zúčastnily dvě setniny. Jedna z nich se skládala z občanů a úředníků oblečených do černých kalhot, tmavých kabátů a modrých šáků s národní kokardou a lvem v červeném poli. Druhou tvořila studentská legie, jejíž stejnokroj byl prakticky totožný, lišil se jen zelenými šapkami, typickými pro filozofické akademiky.¹²⁵ Navíc při svém vzniku získala od biskupa Josefa Ondřeje Lindauera (1784-1850) – dár v hodnotě 500 zlatých, který umožnil zakoupení této kompletní výbrože nutné k plnohodnotnému výcviku.¹²⁶

Nedlouho poté se národní garda údajně rozrostla až na 800 členů. Denně prováděla řádná vojenská cvičení. Dárem získala svou vlajku, a dokonce měla i píseň.¹²⁷ Její společenská struktura byla rozmanitá a také se lišily názory na její úkoly. Zatímco některé v ní spatřovali hlavně ochranu ústavních práv, záměrně – anstvo v ní vidělo oporu proti výtržnostem a nástroj k ochraně majetku. Posledním krokem chybějícím k uvedení národní gardy do kompletního stavu, byla volba vrchního velitele. Tento problém již nějakou dobu znepokojoval zdejší obyvatelstvo, které se dohladovalo jeho vyřešení.¹²⁸ Překážkou představovala panující rivalita mezi uniformovaným státním sborem¹²⁹ a Národní gardou, jejichž řady se prolínaly. Příčinou rozepře byla snaha ostroslce posadit do vedení svého zkušeného zástupce. Jejich potížení se však setkal s odporem zbytku národních gardistů, jejichž

¹²³ LENDEROVÁ, Milena a JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie: *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha 2009, s. 106-107.

¹²⁴ MORAVCOVÁ, M.: *c. d.*, s. 118.

¹²⁵ Neznámý autor: *Berichte aus Böhmen*. Bohemia, . 21, 18. 4. 1848, s. 667.

¹²⁶ Neznámý autor: *Bez názvu*. Der Löwe, . 1, 22. 4. 1848, s. 4.

¹²⁷ Píseň složená pro budjovickou národní gardu vzešla z pera Františka Karla Maisnera. Celé její znění naleznete v příloze . 1. František Karel Meissner: *Lied für die Nationalgardisten*. Der Löwe, . 2, 29. 4. 1848, s. 13.

¹²⁸ Tamtéž, . 2, 29. 4. 1848, s. 14.

¹²⁹ Ostroslci navazovali na stavovské a spolkové tradice městských sborů z roku 1578. Jejich povodní úloha spočívala v ochraně města. V době míru plnili funkci reprezentativního charakteru, takže se podíleli na pořádání a organizování významných akcí. V českých Budjovicích se od roku 1748 shromažďovali v městské elnici, ve které měli k dispozici zázemí v podobě hospody, spolkové místnosti a tanečního sálu. NOVOTNÝ, M. (ed.) et al: *c. d.*, s. 380.

představy více splňoval než kdo obecně uznávaný, schopný svou autoritou ozbrojené sbory skutečně řídit. Napjatá situace před volbami nakonec vygradovala dalším revolučním jevem v podobě takzvané škocoviny a inyů.¹³⁰

3. 2. Hlas ulice aneb škocovina a iny v českých Budějovicích

Co to vlastně bylo, popípad jakou symboliku toto revoluční chování vyjadřovalo, si objasníme na následujících řádcích. Ko i ina, chcete-li škocovina, nebo Katzenmusik (ko i í hudba), byla populární forma masové kritiky a protestu, která se do českých dostala na jaře roku 1848 z Vídně. Tento přebíraný vzorec jednání našel svůj základ v raně novověké lidové kultuře. Vyjma Rakouska se uplatnila rovněž ve Francii, Itálii a v německém prostoru.¹³¹ Do jejího podvědomí vešly ko i iny jakožto neorganizované maskované skupiny vybavené hudebními, ale i nehudebními nástroji a pomůckami, jejichž prostřednictvím pod okny vyhlédnuté oběti vydávají hlasité zvuky a takto ji veřejně označují za odpůrce stávajících poměrů. Důvod jejího uspořádání nikdy nebyl bezvýznamný. Povětšinou za ním stálo provinění proti sociálním, politickým či lokálním normám. Skrze tyto špouliňové projevy se do státního zájmu dostávala aktuální témata překračující práh tichého nesouhlasu. V tomto kontextu se v nově vzniklém veřejném prostoru prezentovali zvláště níže společenské vrstvy pohybující se svým vystupováním na hraně zákona, mnohdy ať za ní. Ko i iny měly jen zdánlivou podobu násilí demonstrovanou spíše symbolickými nářádkami než skutečnými iny. Nicméně není žádným překvapením, že se velmi rychle staly terčem restrikcí a pronásledování ze strany městských bezpečnostních složek.¹³²

Ko i iny se v souvislosti s dobovým hnutím roku 1848 objevily v adélmuševské straně. Stranou nezůstaly ani české Budějovice, kde se na těchto nočních aktivitách podíleli mnozí studenti. Jedna z škocovin se stala právě před volbami velitele národní gardy. Zasařeným byl ranhojčí a poručík ostrožele Lambert Fiala, který na předem stíhání ve městě sbíral hlasy, aby ovlivnil volbu ve prospěch státního sboru. Mladí gardisté se o jeho přesvědčovací kampani dozvěděli a nechtěli ji nechat bez odezvy. Incident se uskutečnil 19. dubna 1848 o půlnoci, kdy znenadání probudil Fialu ve svém bytě nehorázný kravál doprovázený boucháním a tloučením na domovní dveře a na okenní rámy. Slyšet byl

¹³⁰ PELÁN, B.: *c. d.*, s. 566.

¹³¹ BAHENSKÁ, M. et al: *c. d.*, s. 386.

¹³² RANDÁK, Jan: *"Ko i iny": neoblíbení a hlas ulice*. In: PETRASOVÁ, Taťána a LORENZOVÁ, Helena (eds.): *Opomíjené a neoblíbené v české kultuře 19. století: úředník a podnikatel: sborník příspěvků z 26. plzeňského symposia k problematice 19. století: Plzeň, 23.6.2006. únor 2006. Praha 2007, s. 70-71.*

neutichající ev, pískot a pokřik: šFiala ven! Nkte í napodobovali zvířecí zvuky koek a ps, jiní o sebe tloukli holemi. Oitý svdek pihlířející tomu ze svého domu vypov d l, fle hluk byl k nepopsání. Okna byla zamazána blátem a posypána pískem. Výřřnřící byli r zn maskovaní, napřklad falešnými vousy. Nejnápadnři údajnř p sobil zvlášt vysoký muřl mocnř buřící svou řavřlř do dveřř a oken domu. Byl to filozof Křivan, velitel studentské legie, jenřl p řlřádně řlotrovinř nemohl scházet. Tohoto ve era to ovřem nebyla jediná spáchaná kořřina. Ještř p ed Fialou se stal cílem pouřřnřho kraválu konzervativní mřstský rada Mathias Tobisch. Studenti ani v tomto p řpadř neřet řli svými hlasitými projevy. Incident odneslo nřkolřk vytluřených okenních tabulek. Ve vedlejřím domř bydlřící generálmajor Romberg probuzený hřmotem a cinkotem rozbitého skla, vykoukl ven, nato konto mu byla provolávána sláva a dav se p řesunul jinam.¹³³

Ve skupinových nřních protestech proti nepohodlným osobám se zanedlouho promřtnul také sílřící nacionalismu. Tyto tendence se v řeských Budřovicích dotýkaly p ředevřím ryze řeského spolku Slovanské řlpy a N mřcř hlásřících se k řřvelkon mecké koncepci¹³⁴, jejichřřlř zastánci řale z neobřasn řných řd vodřř sv řj spolek v roce 1848 nevytvo řli. Navzdory tomu m řli ve m řstř zna řný ohlas podporovaný místním redaktorem E. F. Richterem v jeho řasopise *Der Löwe* (pozd ři *Der Bürgerfreund*). Oponentem řim byla po řetnř malá Slovanská řlpa, která sice m řla 153 řlenř, avřak 130 z nich byli studenti filozofie. Spolek prosazoval ochranu konstitučních zákonř v politickém ři národním smyslu a rozvoj kulturnř řvzd řlřvacích akcí. Mezi jeho nejznám řřř osobnosti pat řli Hynek Zátka (1808ř1886) nebo velice energicky vystupující kaplan Antonřn Křej ř. Ten byl spole nř řdalřmi spojován s radikálnř aktivitou, jeřřl m řstem ot řsala.¹³⁵ Do této řinnosti spadaly řřřlř ko řřřiny s národnostním podtextem. Taková byla uspo řádána hostinskému Pruckovi ze spolku řřressourceř¹³⁶, který byl kv řli jeho ve řjným urářřkám na adresu řřř studenty ost ř varován, p řřř emřř se p ř ed nimi musel ukrýt a řř na p řd ř.¹³⁷

Silnř nacionálnř řpolitický charakter m řla událost, jeřřřlř po řátek datujeme na 20. kv řtna 1848. V tento den do řeských Budřovic dorazila deputace prařřského *Národnřho řřboru*, vedená Frantiřkem Ladislavem Riegreem (1818ř1903). Jeřř p řřjezd

¹³³ HUYER, R.: *Aus Alt-Budweis*, s. 9.

¹³⁴ K řesko-n meckým vztah mř v tomto období blřřře: KLřMA, Arno-t: *e řř a N mci v revoluci 1848*. Praha 1994; K řEN, Jan: *Konřfliktní spole řnstvř: e řř a N mci 1780ř1918*. Praha 1990.

¹³⁵ APEK, F. J.: *c. d.*, s. 5.

¹³⁶ Jednalo se o řeskobud řovicřj spolek, který vyznával m řřenku harmonického souřřřitř řesky a n mecky mluvřících obyvatel ve m řstř. NOVOTNř, M. (ed.) et al: *c. d.*, s. 57.

¹³⁷ KRATOCHWIL, Karl: *Heimatbuch der Berg und Kreisstadt Břhmisch-Budweis mit einer Sammlung von alten und neueren Sagen*. Břhmisch-Budweis 1930, s. 388.

provázela národní garda a uvítací výbor m – an . K této delegaci sm ůjící do tyrolského Innsbrucku, kde momentáln pobýval císa Ferdinand, se p ipojilo n kolik zdejších zástupc v ele s Vojt chem Lannou (1805ó1866)¹³⁸, Franti–kem Josefem Klavíkem (1798ó1878)¹³⁹ a Johannem Rosenauerem.¹⁴⁰ Tím dala ást bud jovické reprezentace najevo sv j pragmatický vztah k – ícím se velkon meckým revolu ním my–lenkám. Na to konto se nemohl drfet stranou šfrankfurtistaõ E. F. Richter, jenfl v novinách provokativn otiskl reakci Tyrolák na pražskou deputaci publikovanou v asopise *Tiroler Bote* , zahrnující samoz ejm i eskobud jovické p edstavitele. Zve ejn ní tohoto velmi zaujatého lánku v i eské národní otázce zp sobilo ve m st pobou ení. Následná situace nabrala divoký spád, nebo 4. ervna 1848 (lánek vy–el 3. ervna 1848) vyrazil rozlíčený dav ech , k redakci Richterova týdeníku *Der Löwe* a fládal jeho omluvu. Po et ú astník se stále navy–oval a intenzita randálu sílila. Vzáp tí ale tato zpo átku šoby ejnáõ ko i ina p erostla v ozbrojený konflikt mezi studenty a stoupenci Richtera, kte í ho p i–li bránit. St elbou doprovázenou –arvátku prý odnesli n kte í studenti zran ním. O zklidn ní se svým v asným zásahem postaral afl p ivolaný páter Antonín Krej í, jehofl zásluhou poty ka skon ila. Redaktora Rychtera se tato výtrřnost dotkla natolik, fle v návalu roz ílení rad ji opustil m sto. Jeho štajnýõ návrat druhého dne v–ak nedopadl dob e, jelikofl byl studenty poznán a pronásledován. Ukryl se pod flabem v ko ské stáji hostince U Modré hv zdy na Lineckém p edm stí. Nane–t stí byl objeven a potupn veden celým m stem do Vrti kova hostince

¹³⁸ Vojt ch (Adalbert) Lanna se narodil 23. dubna 1805 v eských Bud jovicích. Byl eský pr myslník, obchodník, lo mistr a stavitel. Rod Lann p i–el v 18. století do jifních ech ze Salzburska v Rakousku, obchodoval se solí. Po studiích na gymnáziu a na pražské polytechnice se stal Vojt ch Lanna lo mistrem v Bud jovicích. í ní dopravu považoval za perspektivní, a proto se zasadil o regula ní a udrřovací práce na Vltav a Labi. Stal se významným akcioná em kon sp efní fležnice z eských Bud jovic do Lince. V Praze se proslavil stavbou et zového mostu (1841) a Negrelliho viaduktu v Karlín (1846ó1850). S bratry Kleiny koupil kladenské doly a v roce 1852 Vojt –skou hu . Roku 1855 založil akciovou Pražskou spole nost pro fležnický pr mysl a r. 1856 bud jovickou spo itelnu. Krom toho vý tu jeho nejd leflit j–ích podnikatelských aktivit se v–ak je–t zapojil do mnoha dal–ích projekt . Úsp –ný pr myslník zem el 15. ledna 1866 v Praze. NOVOTNÝ, M. (ed.) et al: *c. d.*, s. 257ó258.

¹³⁹ Franti–ek Josef Klavík se narodil 30. zá í 1798. Pocházel z tradi ního táborského m – anského rodu, absolvoval Malostranské gymnázium v Praze. Poté sm oval k dráze obchodníka po vzoru svého otec. Po –kole nastoupil na praxi k pražskému obchodníkovi Josefu Pleschnerovi jako pokladník, pozd ji ú etní. Pozd ji p esídlil do eských Bud jovic, kde roku 1824 založil velkoobchodní firmu, která si vybuodovala styky po celé Evrop . Pat il mezi hlavní p edstavitele etnický eského m – anstva v národnostn smí–ených Bud jovicích. Politicky se angařoval jifl v revolu ním roce 1848, kdy byl zvolen v zemských volbách roku 1848 na eský zemský sn m, který se ale nikdy nese–el. Do sn mu byl zvolen za volební obvod eské Bud jovice. V období let 1850ó1857 a 1861ó1865 byl starostou eských Bud jovic. Zaslouffil se o vznik m – anské –koly, m stské spo itelny (roku 1855) a podílel se na ustavení obchodní fivnostenské komory. Z obecních voleb v roce 1861 vy–el vít zn jako starosta, kde setrval do roku 1865, kdy byla jeho tzv. šst ední stranaõ porařena a nastala tak dlouholetá n mecká era na eskobud jovické radnici. V letech 1861ó1867 p sobil jako poslanec na í–ském sn mu. Po roce 1867 zaznamenal jeho velkoobchod finan ní krach, po kterém se jifl výrazn ji politicky neangařoval. Zem el 19. b ezna 1878 v eských Bud jovicích. KOVÁ , Daniel: *Muffi v ele bud jovické radnice.* eské Bud jovice 2008, s. 53ó55.

¹⁴⁰ SOKA eské Bud jovice, fond Archiv m sta eské Bud jovice, Fondové odd lení 1788ó1850, kart. II. Publikum, II/1/1848, *Aufruf der böhmischen Deputation an die biedereren Tiroler.*

ve tvých Dvorech, sídla Slovanské lípy, kde podstoupil teatrální soud, a snad mu bylo vyhrožováno i smrtí. Vě poté utnulo zakrojení a domluva rozumných občanů. Díky tomu byl Richter nakonec bez úhony propuštěn pod podmínkou slibu, že ve svých novinách ufl nebude propagovat fládné velkonmecké ideje.¹⁴¹

Stupující se komunisty a jim podobné útoky nezstaly magistrátem nepovímnuty. Dsledkem toho byla pro zajištění klidu a pořádku vydána vyhláška z 10. června 1848, jejíž znění zásadně omezovalo městský flivot po setmění. Obyvatelé museli po desáté hodině večerní zamykat své domy, jejich majitelé zodpovídali za to, aby byli včichni do té doby doma. Pokud se někdo zdrflěl venku déle, musel pro vstup do domu prokázat svou totoflnost. V hostincích, výepech, kavárnách a vinárnách mohli zstat hosté, ale museli se vyvarovat jakýchkoliv národnostně zabarvených rozhovorů. V případě porušení měl být dotyčný hostinským nahlášen Národní gardě. Rovněž měli být napomenuty k rozchodu skupinky tčít, tčty a více obyvatel shlukujících se ve veřejných ulicích nebo na náměstích. Při porušení a neuposlechnutí měla noční hlídka právo je zadržet.¹⁴² Další opatření se týkala flidů, pro které byl rok 1848 významným emancipačním mezníkem, by na mnoha místech byli stále terčem protestů, pogromů a násilí. V Budjovicích ovšem k fládným společenským represím nedošlo a ani nemohlo, poněvadž roku 1506 byli flidé trvale vypovězeni z města.¹⁴³ Avšak přístup na trhy jim zstal povolen, a proto se magistrát obával, aby se v této vzrušené atmosféře nestali terčem nepokoju. Z tohoto důvodu vydal úřední nařízení, v němž flidy na tuto skutečnost upozoroval a doporučil jim na trh konaný 26. června u příležitosti svátku Božího Tčla nechodit.¹⁴⁴ Snaha města dostat komunisty a jinou agresi občanů pod kontrolu byla s jejich narůstající intenzitou jistě na místě. Otázkou, na kterou nám prameny nedokážfl odpovčdit je, jak dlouho tento stav vlastně trval a zda se podařilo, případně do jaké míry, tuto flinnost eliminovat. Výhledově bychom mohli pracovat s teorií, že s koncem čkolního roku opustila převládající část studentů české Budjovice a odjela na prázdniny. Na základě toho pak můžeme předpokládat pravděpodobný útlum nočních aktivit, nebo jejich strčjci byli povčtinou práv mladí lidé.¹⁴⁵

¹⁴¹ Neznámý autor: *Umschau*. Neuhauser allgemeiner Anzeiger, . 24, 11. 6. 1848, s. 3.

¹⁴² Národní archiv v Praze, fond Národní gardy 1848, kart. 11, inv. . 34, . 661.

¹⁴³ NOVOTNÝ, M. (ed.) et al.: *c. d.*, s. 645.

¹⁴⁴ SOKA české Budjovice, fond Archiv města české Budjovice, Fondové oddělení 178861850, kart. II. Publikum, II/1/1848, fol. 318.

¹⁴⁵ APEK, F. J.: *c. d.*, s. 667.

3. 3. Vedení národní gardy a její působení po zbytek roku 1848

Výše nastíněný rozpor mezi ostrosteleci a národními gardisty sufoval mstskou společnost afd do v-emi netrp liv o ekávaných voleb. Nad datem jejich uskute n ní v-ak visí otazník, jelikož k této události nejsou dochované fládné archivní prameny. Pro blif-í ur ení p esného data máme k dispozici dva r zné zdroje, jejichž výpov je totofná, nicmén chybná.¹⁴⁶ Oba ozna ují jako datum první kv tnovou ned li, dle kalendá e p ipadající na 7. kv tna 1848. Podle dobových zpráv z novin tento údaj ale nese d. Volba velitele národní gardy musela totiž prob hnout ufl d íve, protože 29. dubna se na stránkách místního tisku objevuje rozsáhlá obhajoba zvoleného Johanna Rosenauera, velitele st electkého sboru, oso eného z ovliv ování voleb. Tuto rozporuplnou situaci nepochybn zp sobila p edvolební agitace ostrostelec , kv li které p vodn docházelo ke spor m a -arvátkám. Ze zmín ných informací tedy m fme dedukovat, že k první volb patr n do-fo n kdy v rozmezí od 19., kdy byla spáchána ko i ina na Fialu, do 29. dubna. P esný den a jejich samotný pr b h bohufel nezjistíme. Jediným st ípkem je Rosenauerova výpov v novinách, kde se nic konkrétn j-žo nedozvíme.

Rosenauer se své funkce pod nátlakem následn vzdal. P í inou byl nesouhlas n kterých gardist obávajících se, že by tím st electký sbor získal výhradní podíl na chodu celé Národní gardy. Nová volba byla vypsána na 4. kv tna 1848. Ú astnit se jí mohli v-ichni členové Národní gardy, ostrostelec i studentské legie od 19 do 50 rok . Vít zem voleb se s 319 hlasy stal eský obchodník Franti-ek Kalvík. S jeho zvolením panovala v-eobecná spokojenost, a tak se tento respektovaný velitel mohl pustit do budování skute ného zázemí ozbrojených sbor .¹⁴⁷ Prvním krokem bylo vybudování vnit ního organiza ního ádu, jenž byl prozatím pouze provizorní. Studentská legie a m st-tí ostrostelec i fungovali p i cvi eních vcelku dobře, vfdy p ece pln vyzbrojení akademici byli považováni dokonce za špýchuõ m sta¹⁴⁸, a co se st electkého sboru tý e, ten m l n kolika letou tradici, takže byl v mnoha ohledech velmi schopný. Jediný, kdo zaostával, byla Národní garda, kterou brzdilo neúplné vedení a pokulhávající správa naráflející na odpor mufl vstupovat do gardy. Klavík se hned z kraje svého ú adování pokusil výzvou z 6. kv tna 1848 p im t zbylé obyvatele, aby splnili svou ob anskou povinnost a ady Národních gardist doplnili. Zda m la tato akce rozsáhlej-í

¹⁴⁶ Srov. HUYER, R.: *Aus Alt-Budweis*, s. 10; PELÁN, B.: *c. d.*, s. 6.

¹⁴⁷ HUYER, R.: *Aus Alt-Budweis*, s. 10.

¹⁴⁸ Neznámý autor: *Physiognomie der hiesigen Studentschaft*. Der Löwe, . 6, 27. 5. 1848, s. 45646.

úinek, s jistotou íct nem fíeme, av-ak o pár dní pozd ji do-lo kone n také k volbám nífl-ích -arflí.¹⁴⁹

D stojnické volby, jefl m ly Národní gard vtisknout ucelen j-í organiza ní strukturu, byly naplánovány na 21. kv tna 1848. Jej p íslu-níci byli rozd leni na ty i setniny, p i emfl kafdá z nich m la své vedení tvo ené nejvy-í hodností hejtmana, jemufi byli pod ízení nadporu ík, dva poru íci, dva -íkovatelé a zpravidla deset podd stojník . Do tohoto velitelského sboru byla zvolena výhradn m stská honorace skládající se od krajských a magistrátních ú edník afl po emeslnické mistry. Z dvodu jejich etnosti zde nebudeme vypisovat v-ech 66 osob, pro p edstavu úpln posta í dále uvedený vzorek.¹⁵⁰ První setnin velel majitel továrny Karel Hardtmuth a nadporu ík Franz Träger. Vedení druhé setniny m l na starosti obchodník Adalbert Knapp a nadporu ík Anton Knapp. Ve t etí setnin rozdával rozkazy kamerální rada August Reichenbach a jemu pod ízeným Franz Illing. V poslední setnin byl zvolen hejtmanem lo mistr Vojt ch Lanna a nadporu íkem Vinzenz Strandl. O vedení agendy se pak m l starat pomocník praporu, m stský lesník Kajetan Völker.¹⁵¹

Pom rn diskutabilní otázkou z stává blif-í ur ení celkového po tu gardist a jejich rozd lení do setnin. K vy e-ení tohoto problému se m fíeme dobrat n kolika postupy. První variantu nabízí lánec Reinholda Huyera, kde má podle údaj ze srpna 1848 národní garda 18 d stojník , 56 podd stojník a 403 prostých len .¹⁵² Tento dokument se ov-em nedochoval, a tak jej nelze prov ít. P esto lze na první pohled vid t patrné rozdíly v zastoupení d stojnického sboru, jefl se mezi kv tnem a srpnem podstatn li-í. Dal-í alternativou je údaj zve ejn ý v *Encyklopedii eských Bud jovic*, která udává 817 gardist , 18 d stojník a 56 podd stojník .¹⁵³ Ani u jedné z t chto mofností ale nelze zcela ov ít zdroj p vodu, a proto se o jejich pravdivosti dá pochybovat. Zevrubný výzkum archivních pramen nás v-ak p ivedl k novým fakt m, na jejichfl základ je mofné uvést tyto informace na pravou míru. Na základ studia archivních materiál lze konstatovat, fle se první setnina skládala ze 120, druhá ze 114, t etí ze 115 a tvrtá ze 119 mufl . Kafdá z nich m la navíc své, jifl vý-e popsané, vedení sestavené z 16 osob s vy-í -arflí. Jen poslední setnina p edstavovala

¹⁴⁹ SOKA eské Bud jovice, fond Archiv m sta eské Bud jovice, Fondové odd lení 178861850, kart. II. Publikum, II/2/1848, fol. 61.

¹⁵⁰ Seznam zbylého obsazení d stojník naleznete v p íloze . 2.

¹⁵¹ NA Praha, fond Národní gardy 1848, kart. 11, inv. . 34, fol. 47.

¹⁵² HUYER, R.: *Aus Alt-Budweis*, s. 11.

¹⁵³ NOVOTNÝ, M. (ed.) et al: *c. d.*, s. 336.

se 17 gardisty výjimku. Vezeme-li tedy v úvahu i různé nuance, dostaneme se k finálnímu počtu 535 eskobud jovických národních gardistů.¹⁵⁴

Poněvadž plán vodní provizorní řád zajišťující chod a stanovy národních strážníků, nebyl ani zdaleka kompletní, musel být následně dopracován a upraven. O jeho podobu, která v letech platila až do zrušení Národních gard 11. května 1848, se postaral guberniální prezident hrabě Lev Thun (1811–1888). Ten nechal jeho základní kostru stejnou, v zásadě byla pouze rozšířena a doplněna o nezbytné stanovy. Její předpisy mimo jiné požadovaly, aby: *švekeré organizační věci, jako zakládání Národních gard, povolování do ní a vedení záznamů měla mít na starost správní rada skládající se z předsedy, jenž byl souasně velitelem národní gardy, a z 5 až 11 přisedlých členů Národních gard*¹⁵⁵. To znamenalo, že pokud chtěl eskobud jovický ozbrojený sbor zkompletovat svou administrativu a zefektivnit tím její funkci, musely být vypsány volby do správní rady. Ovšem dříve, než se tak stalo, zasáhlo zemské gubernium, jelikož se obávalo, že by tímto krokem došlo k až moc velkému osamostatnění Národních gard. Z tohoto důvodu musel volbu vést příslušný úřad i magistráty, jehož vybraný zástupce měl též usednout v radě.¹⁵⁶ Podle těchto pokynů se 22. června 1848 uskutečnily volby. V těchto bylo ze stádu gardistů vybráno 12 zástupců, jmenovitě: Vojtěch Lanna, Anton Knapp, Anton Robl, Alan Ritt, Vinzenz Kreyßl, Franz Born, Kajetan Kail, Johann Hann, Josef Achaß, Karl Haas, Anton Boflekowsky a Johann Windisch. Zastoupení všech setnin bylo poměrně rovnoměrné, jediná třetina měla jen jednoho reprezentanta. Tito představitelé poté pověřili řízením správní rady Vojtěcha Lannu, který nesl za její chod zodpovědnost.¹⁵⁷

Nemalé potíže přinesla národním gardistům také výstroj. Jejich zázemí bylo zpočátku velmi slabé. Darem od místních výrobců sice získali látky na výrobu uniforem, kokardy nebo dokonce bubny potřebné k vojenskému drilu, podstatná část ale stále scházela. Problém spočíval v tom, že si je každý měl zajistit sám a na vlastní náklady. Pro valnou část gardistů pocházejících z chudších poměrů, byly hlavní překážkou finance, nebo se sotva uflivili. Na druhé straně stály zase vyšší vrstvy a inteligence, které však s potřebou nutného vybavení váhali. K vyřešení situace nepomohl ani magistrát, jenž se odmítal angažovat. Za tohoto stavu nezbývalo eskobud jovickým národním gardistům nic jiného než požádat o pomoc ministerstvo války. Jak přesně byla tato prosba koncipována, není možné

¹⁵⁴ NA Praha, fond Národní gardy 1848, kart. 11, inv. č. 34, fol. 47; fol. 1886192.

¹⁵⁵ Křížek, J.: c. d., s. 47.

¹⁵⁶ NA Praha, fond Národní gardy 1848, kart. 11, inv. č. 34, fol. 1946197.

¹⁵⁷ Tamtéž, fol. 566.

zjistit, nicméně prostřednictvím zamítavé odpovědi krajského úřadu ze 13. června 1848 alespoň víme, že žádost byla podána.¹⁵⁸ Další pokus uvádí veřejnost o mizivém stavu výzbroje, přičemž časopis *Der Löwe*, kde autor podepsaný písmenem ŠKÖ upozorňuje na to, že nedostatek zbraní sfluje výkon služby místním sborům udržovat požádek. Pokračuje snahou poukázat na využitelné peníze prostředky v podobě zastavené sbírky na dětský sirotinec a sbírky pro chudé. Text zakončuje apelem na občany, aby v rámci svého bezpečí neotáleli a pomohli zlepšit ochranu města.¹⁵⁹ Když se s dostatečnou odezvou nesešla ani tato výzva, museli si gardisté poradit sami.

Prozatím byly k nácviku používány dřevěné makety pušek poskytnuté velitelem tvrdé setniny, Vojtěchem Lannou. Pro tento účel měli gardisté k dispozici dva cvičební prostory. Jedním z nich byl *Klavík v dvůr* na Vídeňském předměstí a druhým stará stelnice ve dvoře hostince *U Zelené ratolesti*.¹⁶⁰ Stav výzbroje zůstal i nadále skromný. Nic natom neznamenaly ani pražské červnové švatočnické bouře, kdy v hlavním městě propuklo revoluční povstání obyvatelstva proti armádě vedené neoblíbeným knížetem Alfrédem Windischgrätzem (1787–1862).¹⁶¹ Tato událost vyvolala v českých Budějovicích nemalý rozruch hlavně kvůli mnohým se zprávám, že jde o konflikt mezi Čechy a Němci. Pro město, ve kterém de facto od neuskutečněných voleb do frankfurtského parlamentu¹⁶² panovalo zjevné nacionální napětí, to byla krizová situace. Kromě toho se v prvních dnech povstání na venkov rozšířila rozsáhlá agitace na pomoc Pražanům, jež za agresora označovala konzervativního generála Windischgrätze vyvolávajícího vojenskou sílu ke zrušení dosahených ústavních svobod. Tato a další jí podobné nepodložené informace se brzy dostaly do města, kde však nikdo neměl potuchy, co se doopravdy děje. Skutečnou zápletku pražských událostí neznal ani krajský úřad, a proto pro udržení klidu v ulicích okamžitě zmobilizoval všechny ozbrojené sbory. Aby se předešlo spekulacím a hrozcím nepokojům byla do hlavní metropole vyslána delegace budějovických národních gardistů, složená z Adalberta Franze Knappa, Thomase Dicka, Johanna Prokopa a Guntrama Koschina. Účelem jejich návštěvy mělo být zjištění konkrétní

¹⁵⁸ SOKA České Budějovice, fond Archiv města České Budějovice, Fondové oddělení 1788–1850, kart. II. Publikum, II/3/1848, fol. 73.

¹⁵⁹ Neznámý autor (podepsaný písmenem K.): *Aus der Röhre*. *Der Löwe*, . 6, 18. 6. 1848, s. 71.

¹⁶⁰ NOVOTNÝ, M. (ed.) et al.: *c. d.*, s. 336.

¹⁶¹ Podrobněji k tomuto tématu například: BAJEROVÁ, Anna: *Svatočnické bouře v Praze r. 1848 ve světle soudního vyšetřování*. Plzeň 1920; MAHLER, Oldřich a BROFT, Miroslav: *Události pražské v červnu 1848*. Praha 1989; POLIČANSKÝ, Josef: *Revoluce a kontrarevoluce v Rakousku 1848*. Praha 1975; TĚŠÍK, Jiří: *Revoluční léta 1848–1849 a česká země*. Praha 1990.

¹⁶² Tato problematika je podrobněji zpracována zde: KING, Jeremy Rupert Nicolas: *Budweisers into Czechs and Germans: a local history of Bohemian politics 1848–1948*. Princeton 2005; PELÁN, Bedřich: *České Budějovice v revolučním roce 1848*. Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v českých Budějovicích, 1, 1964, . 2, s. 3619.

příiny a rozsahu incidentu.¹⁶³ Mezitím ufl dorazily oficiální obřníky guberniálního prezidenta hrabte Lva Thuna a kníflete Windischgrätze, které uřinily p řtrfl zmatk m a uvedly informace na pravou míru. Tím zv řsti zmizely a společenské rozho ení brzy ustalo.¹⁶⁴

Opat ení zp sobená pražskými bou emi, se národních gardist dotýkala omezením no-ení zbraní pouze ve sluffb . Stav jejich arsenálu se ov-em od ervna p řli- nezlep-il, nebo podle údaj R. Huyera m la je-t v srpnu pouze 45 ru nic (pu-ek) a 18 jiných zbraní. Zatímco nejslu-n ji vybavený spolek ostrostelec , skládající se z osmi d stojník , 15 podd stojník a 157 len , disponoval 150 pln vyzbrojenými muffi.¹⁶⁵ Jak si v t chto ohledech vedla studentská legie, není známo, jelikoř k ní nejsou dochovány řládne archiválie. Lze se ale domnívat, ře díky daru biskupa Lindauera byla vybavena více neř dostate n .¹⁶⁶ Zlom p řinesly ařl dal-í m říce, kdy se na-la řada sponzor , kte ř nabídlí prost edky na obstarání řádne výstroje. Na koupi nejvíc pot ebných pu-ek se podílela nap řklad První privátní řfelezni ní společ nost ve Vídni, podnikatel Vojt řh Lanna a nakonec i m řstská obec. Sluffba národních gardist ř byla doprovázená závazným slibem zachovávat v řnost císa ři, řdit se zákony, provád řt rozkazy p ředstavených a uřřívát sv řené zbran ř výhradn ř k udržení po řádku a bezpeč nosti.¹⁶⁷ Její povinností bylo spolu s vojskem a ostrosteleci vykonávat řetné denní a no ní hlídky. Podle p ředpisu se této řinnosti m řlo ú řstnit nejmén ř est osob, av-ak po et se v závislosti na dané situaci m řhl ř-it. N kterým p řřlu-ník m ř nebyli po řchuti p ředev-řm no ní poch řky, z nichřl dostali m řřnost se za 20 krejcar ř vyplatit. řasto se pak stávalo, ře nestihli být nahrazeni, a tak na hlídku v krajních p řípadech vyrářleli t eba jen řty i muffi.¹⁶⁸

řeskobud řovi řtí gardisté prokázali v řnou sluffbu společ nosti také p řlikvidaci pořřáru. Tento řásah provedla řtvrtá řetnina, která za v řasný řázkrok řklidila slova řhvály a uznání. Tisk dokonce poznamenával, ře by se jejich neúnavné úřsilí m řlo stát řinspirací pro v-řechny obyvatele.¹⁶⁹ Po skon ení revolu řního roku 1848 řungovala národní garda i nadále. Nejvýznamn ři se p ředvedla p ři náv-ř v ř Franti-řka Josefa I. (1830ř1916) konané

¹⁶³ SOkA řeské Bud řovice, fond Archiv m řsta řeské Bud řovice, Fondové odd řlení 1788ř1850, kart. II. Publikum, II/1/1848, fol. 202.

¹⁶⁴ Tamtéřl, fol. 596, 608, 609, 612.

¹⁶⁵ HUYER, R.: *Aus Alt-Budweis*, s. 11.

¹⁶⁶ Neznámý autor: *Bez řázvu*. Der Löwe, ř. 1, 22. 4. 1848, s. 4.

¹⁶⁷ HUYER, R.: *Aus Alt-Budweis*, s. 12.

¹⁶⁸ Neznámý autor: *Bez řázvu*. Der Löwe, ř. 11, 1. 7. 1848, s. 88; NA Praha, fond Národní gardy 1848, kart. 11, inv. ř. 34, fol. 295; fol. 530ř536.

¹⁶⁹ Neznámý autor: *Bez řázvu*. Der Bürgerfreund, ř. 32, 4. 10. 1848, s. 4.

v listopadu 1849, kdyfl si vyslouffila jeho pochvalu. S men-ími obm nami vydrfela afl do rozpu-t ní v roce 1851.¹⁷⁰

¹⁷⁰ NOVOTNÝ, M. (ed.) et al: *c. d.*, s. 337.

4. SPRÁVA A CHOD MĚSTA V ČASE REVOLUCE

4. 1. Hospodářská konference

Roku 1848 se v českých Budjovicích stalo mnoho zásadních událostí, jež byly důležitě pro nadcházející vývoj města. Usedlí obyvatelé, zvyklí jinak na klidné poměry se rázem ocitli ve víru revolučních proměn. Na něco podobného nebyli dosud zvyklí, a není se tomu divit, vředy udávající téměř 80letý purkmistr Andreas Schmidt (1770-1849) sloužil obci už přes 50 let. Jeho spolupracovníci v radě, jmenovitě Wenzel Dvořák, Josef Reinhold, Mathias Tobisch, Franz Träger a Wenzel Zalufan, byli ať na výjimky stále konzervativci odmítající novoty.¹⁷¹ Proto jim přirozeně nebyla po chuti ani ústava, ke které se stavěli pasivně. Vedle nich se na chodu města podílela tzv. hospodářská konference – zajišťující hospodářskou správu. V rámci její členové byli voleni z radě – an. Velestál hospodářský inspektor (s titulem šAnwalt) doprovázený třemi dočasně volenými členy, pokladníkem a polesným. Tyto posty nebyly pouze uznávané, ale především důležité pro ekonomické fungování města. V tomto smyslu měly agendu místní komunity, tedy jejich střílnosti a fládnosti. Jediná nevýhoda byla v tom, že sami nemohli projednávané věci oficiálně schvalovat, jelikož byli podřízeni magistrátu.¹⁷²

Po 18. březnu 1848, kdy se po českých Budjovicích rozšířila zpráva o konstituci, začaly na veřejnost pronikat také zprávy o nespokojenosti s dosavadním řízením hospodářské konference, jež byla obviněna z toho, že se svými kroky dopouští nespravedlivého protispolečenského jednání. Tyto ohlasy asi nebyly jen vykonstruovanou fámou několika obyvatel, o čemž svědčí články publikované ve zdejšímu časopise. V něm si autor stěžuje na nedostatečnou správu majetku a pochybné ekonomické kroky města, které upřednostňují svůj zájem před obecným prospěchem. Pokračuje odvodněním, že z tohoto důvodu by měl být hospodářským inspektorem zvolen někdo lépe odpovídající této době. Měl by respektovat všechny společenské vrstvy a zasadit se o spravedlivé rozhodování svého úřadu.¹⁷³ Jak moc bouřlivý nebo naopak klidný probíhala celá tato kampaň nevíme, ale nakonec slavila

¹⁷¹ *Handbuch des Königreiches Böhmen für das Jahr 1847* uvádí v českých Budjovicích tři členy rady, přičemž – státní pozice nebyla obsazena. *Handbuch des Königreiches Böhmen für das Jahr 1847*, s. 133-134.

¹⁷² KRATOCHWILL, K.: *c. d.*, s. 377-378.

¹⁷³ RICHTER, Ernst Franz: *Edle Mitbürger!*. Der Löwe, . 1, 22. 4. 1848, s. 567.

úspěch. Stávající inspektor hospodářské konference abdikoval a na jeho místo měl nastoupit nově zvolený zástupce.¹⁷⁴

O tom, podle jakého klíče byly tyto volby uskutečnily, archivní prameny i jiné zdroje mlčí. Víme jen, že volba hospodářského inspektora probíhala ve dvou kolech. První kolo se konalo 10. dubna 1848, kdy došlo k zúžení počtu kandidátů. Z těch se do hlavní volby uskutečněné 22. dubna, dostalo 24 osob. Vítěz tohoto klání se s obdrženými 335 hlasy stal obchodníkem eského povodu, František Klavík. Ten znal dobře hospodářské poměry ve městě, a tak se ihned pustil do práce. Rozhodl se zařadit své působení ve funkci razantním krokem, jakým byla celková revize hospodářské konference. Tato změna spočívala v tom, že povodní počet členů úřadících měl být navýšen na 24, přičemž jejich výběr závisel na hospodářském inspektorovi. K nim mělo být dále ještě zvoleno dalších 24 náhradníků. Magistrát byl zpočátku proti, ale neústupný Klavík podporovaný obyvateli, svůj návrh zvládl prosadit.¹⁷⁵

Dříve, než byla tato koncepce vůbec odsouhlasena, probíhala kolikrát změna v povodním obsazení hospodářské konference. Magistrátu bylo navrženo, aby dosavadní reprezentanty Karla Ettmeyera, Rudolfa Hannu a Johanna Kalwase vystídali někdo více schopný. Rudolf Hann a Johann Kalvas situaci znát neulehčilo a odstoupili dobrovolně. Zatímco Karl Ettmeyer odmítl jakékoliv pochybnosti stran své kompetence a místo obhájil. Třicetčlenný výbor pro správu ekonomických záležitostí vybraný z povodních 24 uchazečů na post hospodářského inspektora, tvořil Johann Bernhart, Karl Ettmeyer, Vincenc Knapp, Karl Lampl, Josef Reiter a Adalbert Wundrelich. Zbýlá ještě náhradník měla být zvolena v brzké době, ale jelikož nešlo o významnou funkci, byla obava z malé volební účasti, a proto nechal magistrát raději termín prodloužit až do 28. dubna 1848. K tomuto datu byly seřazeny hlasy a volba konečně uzavřena. Pro případ, že by tedy nastalo uvolnění některé pozice v hospodářské radě, byli připraveni: Thomas Erhart, Josef Stegmann, Michael Schweighofer, Franz Lampl, Wenzel Bernhart a Adalbert Stifter.¹⁷⁶

Až když zatím vše postupovalo bez větších peripetií, začala se městská rada obávat, aby byl zdoluhavý schvalovací proces vůbec dotažen do zdárného konce. Prozatím se tomu mělo předejít tím, že bezprostředně po volbách a ustanovení nové hospodářské komise, podal eskobudjovický magistrát krajskému úřadu žádost o upravení městské správy. Tento postup odvodoval z přísliby ústavními právy, která obyvatel městu zaručují podíl na chodu

¹⁷⁴ HUYER, Reinhold: *Aus Alt-Budweis*, s. 1.

¹⁷⁵ KRATOCHWILL, K.: *c. d.*, s. 378.

¹⁷⁶ SOA Těbovice, fond Krajský úřad eské Budjovice I, karton . 144, inv. . 215, sig. Publ. 70, fol. 9610.

obecního zřízení, a tudíž byly na základě žádosti občanů stanovy místní správy prozatímně upraveny. O rychlou odpověď krajského úřadu se postaral hejtman Reyl, jenž si v případě odmítnutí návrhu uvědomoval riziko možného vypuknutí nepokojů, a tak s požadavkem souhlasil. Uf 1. května 1848 byly schváleny všechny potřebné dokumenty a následujícího dne proběhlo oficiální uvedení nových členů do funkce. Hospodářský inspektor a jeho spolupracovníci zůstali ale i nadále pod řízením magistrátu, a to až do doby, kdy v březnu roku 1849 vyhlásil císař prozatímně obecní zřízení regulující přenesenou a přirozenou působnost obcí.¹⁷⁷

4. 2. Místní výbor

Obyvateli vynucená výmaha na hospodářského inspektora byla v břečnu jednou z prvních liberálních vyhlášených proměn, na nichž se podílela i místní komunita. V tomto rázu se nesly i další akce, které měly napomoci uplatnit práva místní společnosti. Záhy se k tomu znovu naskytl příležitost, když byl 22. května 1848 zemským gubernií vydán dekret o možnosti vytvoření obanských výborů. Jejich význam spočíval v tom, že obyvatelům poskytovaly pravomoci zasahovat a ovlivňovat správu místního majetku. V souladu se zákony šlo však jen o poradní a kontrolní funkci, takže stávající úřední orgány zůstaly zachovány. Na podobném principu mohl být v případě potřeby ustanoven druhý výbor kontrolující místní a tržní soudy, charitativní záležitosti a policii. Kromě toho se měly zasadit zejména o udržení veřejného klidu a pořádku. Další podmínkou jejich vzniku bylo, že svými rozhodnutími nesmějí narušit působnost místních, tržních, magistrátních a trestních soudů ve vztahu ke všem politickým, soudním a trestním soudním transakcím, které jim byly přiděleny zákonem.¹⁷⁸

Velikost těchto výborů závisela na počtu obyvatel v obci. Podle toho následoval výbor pěti, devíti nebo dvanácti členů, za jejichž volbu zodpovídal příslušný magistrát. Na základě toho se v českých Budějovicích rozhodlo vytvořit dva výbory, oba složené z dvanácti členů. Otázka prvního, odpovědného za ekonomickou správu, byla prakticky vyřešena již poátkem května, kdy se podařilo nahradit staré osazenstvo a rozšířit hospodářskou konferenci. Tato komise navíc disponovala potřebným počtem členů, jelikož se skládala z hospodářského inspektora, pěti příslušníků a pěti náhradníků. Na základě toho bylo rozhodnuto ponechat v této sestavě také dvanáctičlenný výbor, který zasedal ve složení:

¹⁷⁷ Tamtéž, fol. 1.

¹⁷⁸ *Provinzialgesetzsammlung des Königreichs Böhmen*, s. 2006202.

Johann Bernhart, Wenzel Bernhart, Thomas Erhart, Karl Etmeyer, Vincenc Knapp, Franz Lampl, Karl Lampl, Josef Reiter, Michael Schweighofer, Josef Stegmann, Adalbert Stifter a Adalbert Wundrelich.¹⁷⁹

Z ízení druhého výboru bylo o n co sloflit j-í, nebo na rozdíl od prvního, ustanoveného na základ ádných voleb, nebylo v tomto p ípad z eho vycházet. Nezbyvalo tedy magistrátu nic jiného, nefl vypsát nové volby. O tom, kdy se uskute nily, potaflmo jaký byl jejich pr b h, ov-em nemáme fládné informace. Jediné, co lze podle dochovaného zápisu ze srpnové sch ze ící s jistotou je, fle k volb skute n do-lo. Doloflit to m fleme podpisy p ípojenými k textu, z nichfl nám po ode tení známých osob z výboru starajícího se o hospodá ství, z stanou zbylí p ítomní lenové. Díky tomu máme k dispozici t chto jedenáct ú astník : Anton Boflekowsky, Franz Dwo ak, Mathias Faber, Jakob Fabian, Johann Huber, Johann Kola ík, Johann Nowotny, Josef Pondielik, Johann Prochazka, Franz Picha a Josef Riedl, kte í s nejv t-í pravd podobností reprezentovali druhý výbor. Jeho kompletní sloflení se dnes ufl nedozvíme, nicmén prost ednictvím archivních pramen máme -anci získat alespo áste né údaje.¹⁸⁰

Nadcházející p sobení t chto dvou m stských výbor výrazn ovlivnila snad jen abdikace n kolika len . Pro tomu tak bylo, zda za to mohl -patný zdravotní stav, neshody s dal-ími spolupracovníky nebo zda t eba abdikovali z popudu zdej-ích obyvatel, není moflné zjistit. Reinhold Huyer uvádí, fle b hem zhruba ty m sí ního ú adování byly zaznamenány minimáln ty i rezignace, které komplikovaly fungování výbor . V p ípad prvního, jenfl zároveň zastával innost hospodá ské konference, to bylo klí ové. Z tohoto d vodu do-lo 21. zá í 1848 k dopl ujícím volbám. Podle jejich výsledk byli do výboru zaji-tujícího ekonomický úsek, nov zvoleni Wenzel Hofbauer, Ignaz Lang, Vinzent Pollak a Josef Täubl mlad-í. Tato tve ice vyst ídala Johanna Bernharta, Thomase Erharta, Josefa Reitera a Adalberta Stiftera. Protokol rovn fl uvádí n které leny z výboru dohlíflejícího na soudy a policii, kde jsou jmenováni: Franz Dwo ak, Jakob Fabian, Franz Heger, Johann Huber, Johann Kola ík, Johann Nowotny, Josef Pondielik a Franz Picha. Jejich zve ejn ní nám dává jedine nou p íleflitost porovnat je s vý-e zmín nými jedenácti muflí, o nichfl se domníváme, fle byli sou ástí druhého výboru. Výsledkem je shoda sedmi¹⁸¹ osob, cofl na-e prognózy

¹⁷⁹ SOA T ebo , fond Krajský ú ad eské Bud jovice I, karton . 144, inv. . 215, sig. Publ. 70, fol. 9610.

¹⁸⁰ SOKA eské Bud jovice, fond Archiv m sta eské Bud jovice, Fondové odd lení 178861850, kart. VI. Commerciale, VI/6/1848, fol. 23.

¹⁸¹ Jména se shodují u Franze Dwo aka, Jakoba Fabiana, Johanna Hubera, Johanan Kola íka. Johanna Nowotného, Josefa Pondielika a Franze Pichy.

v zásad potvrdzuje. Jak to bylo s ostatními, se m fme jen domý-let, p esto nevyly ujme variantu jejich eventuálního nahrazení.¹⁸² Oba výbory zanechaly v místní spole nosti pat i nou stopu. Pro budoucí vývoj eských Bud jovic byl podstatný p edev-ím výbor zaji- ující chod m stské správy, který ji vedl afl do obecných voleb v roce 1850.¹⁸³

4. 3. Poslední purkmistr

V roce 1848 se k mnoha revolu ním událostem p idala zpráva o konci sta i kého eskobud jovického purkmistra Andrease Schmidta. Jeho krok nebyl pro obyvatele nikterak p ekvapivý, v fdy v t-ínu svého flivota strávil ve slufbách m sta a m l tak právo na zasloufený odpo inek. Ostatn nelze vylou it, fle jeho rozhodnutí souviselo s p icházejícími konstitu ními zm nami, jeff mohl usedlý konzervativec vnímat jako správný as k odchodu. Andreas Schmidt za ínál svou ú ednickou kariér na pozici justiciára na panství hrab te Wratislava z Mitrovic v Dírné¹⁸⁴. Do Bud jovic p i-el v roce 1798, kde zaujal místo advokáta. Jiff brzy prokázal své kvality a v srpnu téhofl roku usedl pod patronátem purkmistra Franti-ka Daudlebského ze Tm-erneka (175061815) v rad . Následn byl na doporu ení Vincence Strandla jmenován do pozice kriminálního rady. Tím byl odstartován jeho spole enský vzestup, který od té doby stále rostl. Na podzim roku 1815 se stal prvním magistrátním radním po Vincenci Strandlovi. Z této funkce m l pak významný vliv na m stskou správu a osud m sta v bec. V roce 1840 byly jeho pravomoci, coby nov ustanoveného zástupce stárnoucího purkmistra Vincence Strandla, je-t roz-í eny. V-echny Schmidtovy léty nabyté zku-enosti mu poté v roce 1842 napomohly stát se dal-ím purkmistrem.¹⁸⁵

Po dlouhé, tém 50leté karié e v m stských institucích, se Andreas Schmidt v b eznu roku 1848 rozhodl podat svou fládost o uvoln ní do penze. Své rozhodnutí od vod oval svým zhor-ujícím se zdravím a dlouholetou oddanou slufbou obci. Vzhledem k nestálým pom r m zp sobeným panující politickou situací byl ale nucen setrvat ve svém ú ad afl do 4. zá í 1848. V tento den byl oficiáln zpro-t n svého postu purkmistra a k tomu mu byla p iznána renta v hodnot 1500 zlatých. Andreas Schmidt si svého zasloufeného d chodu p ili- neuffil, zem el 13. listopadu 1849.¹⁸⁶ Na jeho místo nastoupil nejstar-í radní Josef

¹⁸² HUYER, R.: *Aus Alt-Budweis*, s. 263.

¹⁸³ NOVOTNÝ, M. (ed.) et al: *c. d.*, s. 462.

¹⁸⁴ Obec Dírná se nachází necelých 10 km východn od Sob slavi v okrese Tábor v Jiho eském kraji.

¹⁸⁵ KOVÁ , D.: *c. d.*, s. 52.

¹⁸⁶ KRATOCHWILL, K.: *c. d.*, s. 3816382.

Reinhold (*1857), který sice formálně řídil chod magistrátu, ale purkmistrovským titulem nikdy nedisponoval. Zbytkem bouřlivého dvouletého období plného zásadních společenských, politických a správních změn, kdy byly české Budějovice de facto bez starosty, stál v čele radnice právem.¹⁸⁷

¹⁸⁷ KOVÁŘEK, D.: *c. d.*, s. 53.

5. VOLBY DO RAKOUSKÉHO ÚSTAVODÁRNÉHO SHROMÁFDNÍ

5. 1. Rakouský říšský sněm

Abychom se mohli v novat samotným volbám do rakouského ústavodárného říšského sněmu v českých Budějovicích a jejich okolí, bude potěba se nejdříve vrátit k předcházejícím událostem. Jejich počátek odstartoval beznový pád metternichovského absolutismu, po kterém císař Ferdinand I. Dobrotivý (1793-1875) souhlasil s provedením zásadních reforem a přislíbil ústavu. Do čela vlády se nově postavil ministr vnitra baron Franz von Pillersdorf (1786-1862), ochotný v jisté míře ustoupit v kterým společenským pořádkem, což potvrdil vyhováním uherskému sněmu, druhé pražské petici a vyslancem dalších deputací. Kromě této ústupkové politiky to byl právě on, kdo se měl zasadit o vbec první rakouskou ústavu.¹⁸⁸

Slovo konstituce bylo na jaře 1848 ve veřejnosti téměř neznámé a málokdo si pod ním dokázal představit něco jiného než šlechetnost, i proto se jeho používání stalo na nějaký čas dokonce módní záležitostí. Nikdo si zatím neuvědomoval, že avizovaná konstituce měla mít rádu jak pozitivních, tak také negativních podob. Dubnová i Pillersdorfova ústava¹⁸⁹ vydána 25. dubna 1848, kýžená omezení obyvatelstva ani zdaleka nenaplnila, jelikož se v ní kterých bodech vracela ke starým absolutistickým konceptům. Problém nastal především v otázce říšského sněmu. Ten měl být rozdělen na dvě komory – senát volený panovníkem a komora poslanců volená voliči s vysokým daňovým cenzem. Proti této koncepci se ve Vídni zvedla vlna odporu. Její zklidnění přišlo až 15. května, kdy byla platnost ústavy odvolána a vláda společně s panovníkem přislíbila, že nová konstituce bude vypracována ústavodárným shromážděním.¹⁹⁰

S vyhlášením rakouského ústavodárného shromáždění muselo přijít také vypsání voleb. To bylo provedeno vinnou jím prozatímním volebním řádem z 8. května, avšak vysoký volební cenzus s poměrně omezenou volební základnou vzbuzoval společně s dubnovou ústavou u zbytku obyvatelstva značnou nespokojenost. Z tohoto důvodu oznámil císař pod nátlakem pobouřené Vídně zrušení cenzu a posunutí volebního práva až na samou hranici práva všeobecného. V duchu tohoto přislíbení se nesl nový volební řád vydaný za účelem června

¹⁸⁸ URBAN, Otto: *Kroměřížský sněm: 1848-1849*. Vyd. 2. Praha 1998, s. 96-104.

¹⁸⁹ S přihlednutím k okolnostem, že ústavu vydal panovník Ferdinand I. a nikoli ústavodárné shromáždění, byla označena jako oktrojovaná neboli vnucená

¹⁹⁰ KLÍMA, Arnošt: *Česko a Německo v revoluci 1848-1849*. Praha 1994, s. 102.

roku 1848. Ten sice zstal u nep ímé volby poslanc , nicmén napl oval podmínky jednokomorového ústavodárného sn mu.¹⁹¹

Volební p sobnost se po vzoru odmítnuté dubnové ústavy nevztahovala na Benátsko, Lombardii a Uhry. Samotný ád, oznámený 9. ervna eským zemským guberniem, umofl oval volit osobám star-ím 24 let, bez rozdílu vyznání, majících alespo –est m síc stálé bydli-t v daném volebním okrsku. Naproti tomu nedovoloval volit d lník m placeným denn nebo týdn , eledín m a t m, kte í flili z podpory ve ejných dobro inných ústav . Celkem m lo na í-ském sn mu zasedat 383 poslanc , p í emfl jeden z nich p ípadal zhruba na 50 000 obyvatel. Tyto po ty byly odhadnuty na základ populace jednotlivých zemí. Pro eské zem to bylo 138 mandát : 90 v echách, 38 na Morav a 10 ve Slezsku.¹⁹²

5. 2. Volby do rakouského ústavodárného shromáfd ní v eských Bud jovicích

Nefl p ejdeme k volbám p ímo v eských Bud jovicích, podívejme se na to, jak volby zasáhly nedaleký venkov. Z p edchozích ádk , které mají sloufit jako obecný popis prvních rakouských voleb do í-ského sn mu a s tím spojených peripetií, ufl víme, fle na jeden poslanecký mandát p ípadlo v echách p íblifln 48 tisíc obyvatel. Pokud tedy víme, kolik lidí flilo v jednotlivých krajích, nebude p ekáfkou odvodit si z toho p íbliflný po et poslanc . M fleme vyjít z p edpokladu, jehofl základ tvo í tzv. statisticko-topografický p ehled Bud jovického kraje z roku 1841. Ten mimo jiné uvádí hrubý po et obyvatel tohoto kraje, ov-em s odstupem n kolika let se s rostoucí populací¹⁹³ tato cifra dozajista zm nila. Pro p esn j-í údaje bude lep-í vycházet z ísel konskripce z roku 1846 udávajících 233 791 osob. Potom ufl není problém vypo ítat mnofství poslanc , na jejichfl základ budou vytvo eny pat i né volební obvody.¹⁹⁴ Je v-ak nutné zd raznit, fle ani tyto po ty se nemusely zcela shodovat s realitou, pon vadfl st flejní informace obsahoval pouze volební ád, ve kterém k tomuto ú elu sloufnila esky i n mecky psaná tabulka.

¹⁹¹ HLAVA KA, M.: *c. d.*, s. 202.

¹⁹² ADLGASSER, Franz: *Die Mitglieder der österreichischen Zentralparlamente 1848ó1918*. Wien 2014, s. 11ó 13.

¹⁹³ PRAVDOVÁ, Bofena (ed.): *D jiny obyvatelstva eských zemí*. 2. vyd., Praha 1998, s. 142.

¹⁹⁴ Srov. *Handbuch des Königsreichs Böhmen für das Jahr 1848*, s. 46; SOA T ebo , fond Krajský Ú ad eské Bud jovice I, kart. 11, inv. . 159, sign. Publ. 14, *Statistisch-topographische Uebersicht des budweiser Kreises*.

M STA	ZVOLENO POSLANC
Praha	4
Liberec	1
Cheb	1
Bud jovice	1
KRAJE	
Berounský	4
Bydřovský	6
Bud jovický	4
Boleslavský	8
Chrudimský	6
áslavský	5
Loketský	5
Ku imský	4
Klatovský	4
Královehradecký	7
Litom ický	8
Plze ský	5
Práche ský	6
Rakovnický	4
Táborský	4
fiatecký	3
POSLANC CELKEM	90

Zdroj: SOKA eské Bud jovice, fond Archiv m sta eské Bud jovice, Fondové odd lení 178861850, kart. II. Publikum, II/1/1848, slofka 214.

Volební ád oznámený eské zemské vlád císařským manifestem z 3. ervna 1848, byl p vodn nati-t n s chybou. Mezi eskou a n meckou verzí totiž do-lo k prohození ísel volených poslanc Táborského a fiateckého kraje, což mohlo v t chto oblastech zp sobit mezi echy a N mci chaos. Odpov dné ú ady si tohoto omylu nejspí-e nev-imly a nechaly ád 9. ervna vydat. Zda tato nesrovnalost zp sobila n jaké problémy nebo negativní odezvy se dnes jifl asi nedozvíme, nebo nejsou známy fládné stíflnosti. Nic tedy nenasv d uje ani tomu, fle by se mohlo ve zjit ené atmosfé e echy bojkotovaných voleb do Frankfurtu jednat t eba o skrytý úmysl.¹⁹⁵

V íseln vyjád eném p ehledu poslanc za jednotlivé kraje a m sta jsou na první pohled patrné regionální odli-nosti. Oproti ostatním vykazují zvlá-t vysoký počet zástupc p edev-ím pr myslové oblasti. Na úplném vrcholu stanul s 445 407 obyvateli kraj

¹⁹⁵ SOKA eské Bud jovice, fond Archiv m sta eské Bud jovice, Fondové odd lení 178861850, kart. II. Publikum, II/1/1848, slofka 214.

Boleslavský, který společně s Libercem¹⁹⁶ disponoval devíti mandáty. Za ním se na druhém místě, s jistou znatelnou menší populací žijící 382 452 obyvatel, umístil kraj Litoměřický. Naopak ve spodní části, s pouhými třemi poslanci na 152 216 obyvatel, skončil kraj fiatecký. Zbývajících třináct krajů, kde se hustota zalidnění pohybovala mezi 200 000 až 370 000 obyvateli, si podle tohoto poměru rozdělili od čtyř po sedm volebních mandátů.¹⁹⁷

Pro Budovický kraj s cca 233 791 obyvateli byla vyhrazena 4 poslanecká křesla. V porovnání s některými jinými příměstskými oblastmi, kde byla koncentrace obyvatelstva někdy až o 220 000 větší, to není mnoho. Na druhou stranu zde máme dalších šest krajů – Berounský, Kouřimský, Klatovský, Rakovnický a Táborský, s buď tímto stejným nebo v případě fiateckého kraje dokonce nižším počtem zastupců. Co se zalidnění týče je Budovickému kraji nejbližší sousední kraj Táborský s 229 044 obyvateli. Je zajímavé, že při podrobnějším přepočtu zjistíme, že by Budovický a Táborský kraj mohly mít ještě o jeden mandát více. Avšak na rozdíl od druhého jmenovaného byl pro Budovický kraj tento mandát doplněn v podobě jednoho poslance voleného přímo za město Budovice. Celkem bychom tedy s pěti poslanci tedy začali kárálskému a Plzeňskému kraji, je-li se pohybují v poměru poslanců zhruba uprostřed celé stupnice.¹⁹⁸

Podívejme se nyní trochu blíže na pravidla a průběh voleb do rakouského ústavodárného říšského sněmu. V letech 1848 udával jejich směr volební řád vydaný zemským gubernií 9. června 1848. Kromě již uvedených obecných náležitostí obsahoval také detailní postup v souvislosti s nepřímou volbou. Na tomto základě bylo třeba nejprve určit tak zvané volitele, kteří se následně měli sejít, aby hlasovali, kdo z nich bude zvolen konečným poslancem. K tomu byla potřeba rozdělit jednotlivé kraje na volební okrsky, a to podle toho, kolik mandátů připadlo na daný kraj. Volební okrsky byly ještě dále členěny na několik volebních distriktů. Pro každý byl určen počet obyvatel, který stanovoval, že jakékoli místo v kraji s 250 obyvateli může být jako volební distrikt a má právo volit jednoho volitele.

¹⁹⁶ Město Liberec bylo v této době s 13 400 obyvateli druhým největším městem v letech 1848.

¹⁹⁷ SOkA České Budovice, fond Archiv města České Budovice, Fondové oddělení 178861850, kart. II. Publikum, II/1/1848, složka 214.

¹⁹⁸ Vycházíme z rozdělení tabulky celkem na 3 části. První zahrnuje kraje Berounský, Kouřimský, Klatovský, Rakovnický, Táborský a fiatecký, kde mohli být zvoleni čtyři a méně poslanců. Je to tedy skupina představující kraje s nejmenšími počty mandátů. Druhý celek tvoří kraje Bydčovský, Boleslavský (s Libercem), Chrudimský, Loketský (s Chebem), Královehradecký, Litoměřický a Páchevský, které se pohybují v rozmezí od pěti do devíti poslanců. Tato skupina naopak prezentuje kraje s největším množstvím mandátů. Poslední část pak uzavírají Budovický (s Budovicemi), kárálský a Plzeňský kraj s pěti poslanci utvářející pomyslný střed tabulky. Hlavní město Praha není kvůli svému specifickému postavení v tomto členění zahrnuta. SOkA České Budovice, fond Archiv města České Budovice, Fondové oddělení 178861850, kart. II. Publikum, II/1/1848, fol. 628.

Každých dalších 500 obyvatel vedlo pak k navýšení počet volitelů, 3 volitelé měli připadnout na 1260 obyvatel. U méně obydlených oblastí se pro vytvoření distriktů počítalo s jejich přítelnicím v těchto místech, aby doplnily požadované kvóty obyvatel.¹⁹⁹

Před samotnou volbou volitelů bylo třeba nejdříve sestavit volební komisi. O jejich vytvoření se ve venkovských distriktech staral krajský, vrchnostenský či jiný vyslanec, pod jehož dohledem na daném místě probíhalo shromáždění voličů. Z jejich středu byli následně vybráni nejméně tři a nejvíce pět voličů, ke kterým byl ještě připojen schopný písař. Účinnost volební komise byla pro průběh nepřímých voleb nezastupitelná. Mimo její standardní úkol spočívající v zaznamenání počet voličů, protokolování písemného a ústního hlasování, řešila také spory či oprávnění volit. U těchto dvou funkcí rozhodovala bez možnosti se odvolat, ale zároveň se musela vyvarovat jakéhokoliv přímého vlivu na volbu. Myslelo se i na to, kdyby náhodou na základě hlasů nebylo možné určit konečné kandidáty na poslance. Při tomto problému měla následovat rozhodující druhá volba. O výsledcích voleb měli být v každém distriktu informováni nejprve příslušní dohlížející komisaři a posléze taktéž veřejnost. Vybraní volitelé obdrželi jako dlekaz potvrzující jejich zvolení ještě oficiální listinu.²⁰⁰

Abychom si představili volební atmosféru panující v českých Budjovicích a jejich okolí, budeme muset nejprve zařít u Budjovického kraje. Z toho, co už víme, disponovaly tyto volebními mandáty, a proto byl poměrně rovnoměrně rozdělen na tyto volební okresy. Další poslanec měl být následně volen přímo za město české Budjovice. Ten ale nepřipadal na 50 000 obyvatel, nýbrž i s přilehlými distrikty jen na 16 426. Konkrétní rozdělení do volebních okresů bylo známo 19. června 1848, kdy je prostřednictvím občanů společně se základními informacemi zveřejnil krajský úřad. Další okresy byly pravděpodobně pojmenovány podle nejvíce zastoupených v jejich obvodu. Výjimku představoval pouze okres nazvaný šBudjovice-venkově. Další z volebních okresů byl pojmenován šKaplický. Taktéž, tvořený z větší části voliči z českého Krumlova, byl nazýván šKrumlovský. A v neposlední řadě zde byl okrsek pojmenovaný podle města Těchonín, tudíž šTěchonínský.²⁰¹

české Budjovice se v této době nacházely ve zjitřené atmosféře, jež pražskými Svatočinnými boulemi nabyla ještě více na intenzitě. Dnes se jí již asi zcela nedozvíme, jak

¹⁹⁹ CHYTILEK, Roman et al: *Volební systémy*. 4. vyd. Praha 2009, s. 262.

²⁰⁰ SOKA české Budjovice, fond Archiv města české Budjovice, Fondové oddělení 178861850, kart. II. Publikum, II/1/1848, složka 214.

²⁰¹ Tamtéž, složka 214.

na vypsaní voleb do rakouského ústavodárného říšského sněmu reagovala místní společnost, avšak neměly se domnívat, že ve městě došlo k vyhraněným postojům mezi německými a Němci. Nacionální napětí se dříve naplno projevilo v souvislosti s volbami do frankfurtského parlamentu a následně osobně došlo k potvrdění úplné nepřítomnosti Slovanského sjezdu. I když je obecně přijímáno stanovisko, že v Budjovicích panovala ještě do 60. let 19. století mezi oběma etniky šmírumilovná atmosféra, neměly být pochyby o sledování a reagování na aktuální dění ve městě se angažujícími jedinci, kteří se z větší části přidali do německého tábora²⁰². Negativní dopad mohl mít například soudobý tisk reflektující na jedné straně Slovana jako nepřítel německého národního sjednocení, a na straně druhé straně naopak obraz Němce bránícího českým v jejich emancipačních snahách, nebo odmítá přijmout koncepci austroslavismu. Obě tato nepřátelská stanoviska způsobila vzájemné národní konflikty a zaujatost stran své věci. Z tohoto důvodu pak neměly být vyloučeny výskyt podobných tendencí ani v českých Budjovicích.²⁰³

Volby do ústavodárného shromáždění byly v Budjovicích oficiálně oznámeny 28. června krajským hejtmanem Josefem Reylem. Dle volebního řádu se o organizaci voleb ve městech měly postarat městské výbory. Z toho, jak obyvatelstvo přijalo volební ustanovení, máme pouze kusé zprostředkované zprávy, ze kterých vyplývá, že se nejspíše žádná z nich ohradila proti nepřátelům. Na tento podnět krajský úřad se zpočátku reagoval 18. srpna, kdy skrze magistrát připomínky měst – aniž odmítl vysvětlením, že nepřátel volby by byly sice spravedlivější, ale pravděpodobně daleko těžko proveditelné.²⁰⁴ Článek profesora Reinholda Huyera²⁰⁵ následně uvádí, že 2. července 1848 došlo guberniálním dekretem ke změně volebního řádu, jenž kromě důlníků, předních (důlníků) a osob pobírajících podporu z dobročinných ústav vylenil aktivní vojáky, důstojníky a také věčné penzionované příslušníky armády.²⁰⁶ S tím neměly souhlasit, ovšem podle dochovaných archivních materiálů došlo k oznámení této skutečnosti ve městě až krajským obřadkem z 6. července 1848²⁰⁷. Volební řád rovněž nijak blíž nespecifikovat, zda se voleb mohou nebo nemohou účastnit duchovní, což na daném místě vedlo k nejasnostem. Jinak tomu nebylo ani v českých Budjovicích, kde se kvůli úřadům ve volbách dokonce 5. července narychlo domáhal schválení od biskupské konzistoře děkan a generální vikář katedrální kapituly

²⁰² Srv. NOVOTNÝ, M. (ed.) et al.: *c. d.*, s. 82; KRATOCHWILL, K.: *c. d.*, s. 4296430.

²⁰³ TĚŠÍK, J.: *Obez. etná elita*, s. 269.

²⁰⁴ KRATOCHWILL, K.: *c. d.*, s. 368.

²⁰⁵ HUYER, Reinhold: *Das Jahr 1848 in Budweis*. Budweis 18--.

²⁰⁶ KRATOCHWILL, K.: *c. d.*, s. 368.

²⁰⁷ SOKA České Budjovice, fond Archiv města České Budjovice, Fondové oddělení 178861850, kart. II. Publikum, II/1/1848, složka 214.

u sv. Mikuláše Josef Leeb²⁰⁸. Jeho spíše vládní bylo vyhoveno, nebo se posléze do voleb zapojil.²⁰⁹

Konání voleb do říšského sněmu nebylo nijak centralizováno a sjednoceno, a proto probíhalo v každé části monarchie de facto různě. V letech byly zpravidla termínu odložený až na počátek srpence. Datum pro volbu volitelů bylo v českých Budějovicích stanoveno na 6. srpence 1848. Z toho důvodu muselo být město rozděleno na část vnitřní město se třemi předměstími a část s přilehlými územími (tzv. dominií). První, čítající 8730 obyvatel, tvořilo sedm čtvrtí, jež byly pro potřeby voleb ještě dále rozděleny na čtyři volební distrikty.²¹⁰

číslo	tvr	Počet obyvatel	Počet domů	Distrikt
1.	Vnitřní město	1003	16110	První
2.	Vnitřní město	1005	1116211	
3.	Vnitřní město	1080	2126319	Druhý
4.	Vnitřní město	1298	3206444	
5.	Pražské předměstí	2353	–	Třetí
6.	Vídeňské předměstí	1462	–	čtvrtý
7.	Linecké předměstí	529	–	
Celkem		8730		

Zdroj: SOKA české Budějovice, fond Archiv města české Budějovice, Fondové oddělení 178861850, kart. II. Publikum, II/1/1848, *Verzeichnis über die Wahlbezirke distrikten*.

²⁰⁸ Josef Leeb se narodil 18. března 1788 v Dolním Dvořetě. Byl český a rakouský římskokatolický duchovní. Během revoluce v roce 1848 se jako poslanec rakouského říšského sněmu zapojil od politiky. Na kněžství byl vysvěcen 18. srpna 1811. Nejprve působil jako zámecký kaplan v Bězíně na Rokycansku. V listopadu 1815 se stává profesorem morálního bohosloví a všeobecného vyučování. Od roku byl doktorem filozofie a teologie na Karlo-Ferdinandově univerzitě. Děkánem se stává 16. března 1824, téhož roku se dostává do českých Budějovic, kde se stává členem katedrální kapituly a konzistořní radou. V letech 1842–1844 byl biskupským komisařem na budějovickém gymnáziu a od roku 1844 diecézním –kolským inspektorem. V církevní kariéře pokračoval i nadále a v roce 1851 zastává funkci biskupského generálního vikáře. V prosinci 1853 byl jmenován proboštem a roku 1856 mu byl udělen rytířský řád Leopoldův. Po úmrtí roku 1857 získává titul *canonicus theologus*. Krátce na to mu město české Budějovice udělilo čestné občanství. Umírá 28. února 1857. Neznámý autor: *Z českých Budějovic*. Blahovst., 3, 13. 4. 1857, s. 53.

²⁰⁹ SOKA české Budějovice, fond Archiv města české Budějovice, Fondové oddělení 178861850, kart. II. Publikum, II/1/1848, složka 214.

²¹⁰ SOKA české Budějovice, fond Archiv města české Budějovice, Fondové oddělení 178861850, kart. II. Publikum, II/1/1848, složka 214.

Na základě připraveného pohledového rejstříku z 26. června 1848 měla povodňková komise představovat vlastní volební distrikt se společně stanoveným počtem 15 volitelů.²¹¹ Avšak volby a jejich provedení nakonec z neznámých důvodů probíhaly podle jiného klíče. Pro vysvětlení této záhady nejsou k dispozici žádné dochované archivní prameny, tudíž dnes můžeme o pravé podobě pouze spekulovat. Přesto bychom se s jistým odstupem mohli domnívat, že hlavním důvodem byl povodňový nízký počet volitelů, jelikož volební obvod ve městě s vlastním poslancem stanovoval na každých 500 osob dva volitele. S největší pravděpodobností to tak byl právě tento faktor, který změnu vyvolal. Tato spojitost ve složení čtvrtí do avizovaných čtyř volebních distriktů. První dva celky pojaly celé vnitřní město s 444 domy a 4386 obyvateli. Zbýlé dva připadly na tři předměstí se 4344 obyvateli, Pražské předměstí bylo jakožto jediný distrikt s největším zalidněním ponecháno samostatně.²¹²

První volební distrikt se skládal z první a druhé čtvrti vnitřního města. Každá z nich měla lehce přes tisíc obyvatel a jejich součet udával cifru 2008. Z tohoto počtu bylo k volbě oprávněno 301 osob (zhruba 15 %), ze kterých mělo vzejít osm volitelů. Vzhledem k tomu, že se 6. června jednalo o zásadní volby pro směřování konstitucionalismu v monarchii, kupodivu nedosahovala volební účast v českých Budějovicích nijak vysokých hodnot. Přesto se první volební distrikt mohl s 96 voliči a cirkou 32 % poskytnout druhou největší procentuální účast ze všech zbývajících. Při určení vítězných volitelů se ale dostaneme do patové situace, poněvadž se text R. Huyera podrobně mapující volitele v jednotlivých distriktech rozchází s protokolem z této volby. Českobudějovický archivář ve svém článku jako vybrané volitele označil Thomase Dicka, Franze Karla Leeba, Franze Haase, Karla Lampla, Antona Knappa, Adalberta Stiftera, Johanna Hannu a Adalberta Knappa. Z těchto jmenovaných je ve volebním protokolu mezi 13 osobami, jež při volbě obdrželi nějaký hlas, zaevidovaných jen šest. Uveden zde není Johann Hann a Adalbert Knapp. Další spornou okolností je postava Františka Klavíka, který a kolik obdržel více hlasů než Thomas Dick, tak mezi voliteli chybí. K rozluštění této otázky se nabízí několik východisek. Jedním, byť nepodloženým, je přiklonit se k Huyerovu výtku osmi volitelů, a to za předpokladu, že by zachovaný volební protokol měl jeť navazující část obsahující dva neuvedené volitele a vysvětlení Klavíkova případu. Druhou variantou je řídit se momentálně dostupnými prameny a vycházet čistě z jejich údajů.

²¹¹ SOKA České Budějovice, fond Archiv města České Budějovice, Fondové oddělení 178861850, kart. II. Publikum, II/1/1848, *Verzeichnis über die Wahlbezirke distrikten*.

²¹² Tamtéž.

S p íhlédnutím ke zbytku Huyerova textu, kdy se s menšími odchylkami víceméně drží informací z archivních dokumentů, je v tuto chvíli asi pravděpodobnější druhá varianta.²¹³

Těti a čtvrtá tvr vnitřního města představovaly druhý volební distrikt. Ten byl dohromady obydlen 2378 obyvateli, z nichž bylo 326 oprávněno volit (příibližně 14 %). V tomto případě se volební úroveň pohybovala se 100 voliči okolo 31 %. Zvoleni byli Anton Preßl, Wenzel Hofbauer, Alois Vogl, Johann Bernhard, Michael Schwieghofer, Josef Großmann, dále Josef Leeb a Johann Prochaska. Těti volební distrikt se skládal pouze z hustě obydleného Pražského předměstí. Tato tvr zahrnovala 2353 obyvatel s 241 možnými voliči (přibližně 10 %). Z těchto voleb dorazilo pouhých 55 voličů, a proto s příibližně 23 % zaznamenala vůbec nejhorší úroveň. Navzdory tomu se voliteli stali Andreas Beer, Vinzenz Schnarcher, Matthias Faber, Georg Emmer, Adalbert Hollansky, Karl Haas, Adalbert Liebich a Adalbert Fischmeister. Poslední distrikt tvořilo Vídeňské a Linecké předměstí se společným součtem 1991 obyvatel. Volit zde bylo oprávněno 147 osob (kolem 7 %), ze kterých se k volebám dostavilo 56 voličů. Procentuálně to tedy znamenalo, že v těchto dvou tvřích byla s 38 % překvapivě nejvyšší volební úroveň. Píspívající/vedoucí k volbě George Bauernebel, Kajetana Völtera, Adalberta Wunderlicha, Josefa Achaße, Wenzela Würsta, Josefa Reitera, Vinzenze Knappa a Franze Etmeyera.²¹⁴

Kompletní údaje z těchto volebních protokolů bohužel nemáme, buď se nedochovaly, nebo jsou třeba nedopatřením uloženy v jiném fondu, jak tomu zřejmě bylo u jiných archiválií. Z této příčiny není možné provést jejich komplexní rozbor a zároveň prověřit pravdivost poskytnutých informací. Nezbyvá nám tedy nic jiného, než se v případě volitel z druhého, třetího a čtvrtého budějovického volebního distriktu přidržit výkladu Reinholda Huyera, jehož údaje k tomuto tématu se stávají nosnými. Nicméně faktem zůstává, že jde stále výhradně o zprostředkovaný zdroj, se kterým je třeba nakládat obezřetně.

Na volbě eskobudějovického poslance do rakouského říšského sněmu se mimo město podíleli také obyvatelé z přilehlých území (tzv. dominií). Topografie J. G. Sommera z roku 1841 udává, že k městu patřily 3 statky a 39 osad.²¹⁵ Tyto oblasti byly rozlohou různě velké, a proto se vždy nejvíce sídelní jednotka, která pod sebou měla několik menších

²¹³ Srov. HUYER, Reinhold: *Das Jahr 1848 in Budweis*. Budweis 18--, s. 1; SOKA eské Budějovice, fond Archiv města eské Budějovice, Fondové oddělení 178861850, kart. II. Publikum, II/1/1848, *Protocoll vom 6. Juni 1848*.

²¹⁴ KRATOCHWILL, K.: *c. d.*, s. 368.

²¹⁵ SOMMER, Johann Gottfried: *Das Königreich Böhmen; statistisch-topographisch dargestellt. Neunter Band. Budweiser Kreis*. Prag 1841, s. 3; s. 30634.

v nejbližším okolí, stala hlavním volebním distriktem. Tich bylo s celkovou výší 7616 obyvatel v konečném součtu 12. Nejlidnatějším distriktem se stalo s 906 obyvateli hornické město Rudolfov, naopak nejméně byly s 349 obyvateli Homole s výškou Černý Dub. Všechny ostatní lokality uvádí následující tabulka.²¹⁶

	Distrikt	Počet obyvatel	Počet volí	Volilo	Účast	Volitelé
1.	Rudolfovský	906	145	88	61 %	2
2.	Vráto	622	90	65	62 %	1
3.	Dobrovodský	548	89	59	66 %	1
4.	Rofnovský	435	54	51	94 %	1
5.	Homole	349	50	45	90 %	1
6.	České Vrbné	530	66	29	44 %	1
7.	Litvínovický	628	97	64	66 %	1
8.	Dubenský	510	75	42	56 %	1
9.	Srubecký	896	6	6	6	2
10.	Doudlebský	592	93	35	38 %	1
11.	Ostrolovský Újezd	797	118	21	18 %	2
12.	Olešnice	803	111	23	21 %	2
	Celkem	7616	988	522	53%	16

Zdroj: SOKA České Budějovice, fond Archiv města České Budějovice, Fondové oddělení 178861850, kart. II. Publikum, II/1/1848, *Verzeichnis über die Wahlbezirke distrikten*.

Z českobudějovických přilehlých území mělo být zvoleno celkem 16 volitelů, přibližně polovina česká a druhá polovina Němci. Určujícím faktorem byl jazyk převažující v jednotlivých oblastech²¹⁷, kdy ve 22 osadách převažovala němčina, zatímco pro zbývajících 17 to byla čeština.²¹⁸ Podle toho vypadalo i rozložení některých volebních distriktů, ve kterých, což se přilehlých městeček a vsí týká, převažovalo německé obyvatelstvo. Tento počet byl pak dorovnán zásluhou volitelů ze dvou vzdálenějších statků²¹⁹ s převládajícím obyvatelstvem. V konečném přehledu tak prvních sedm distriktů – Rudolfovský, Vráto, Dobrovodský, Rofnovský, Homole, České Vrbné a Litvínovický – volili německého volitele

²¹⁶ SOKA České Budějovice, fond Archiv města České Budějovice, Fondové oddělení 178861850, kart. II. Publikum, II/1/1848, *Verzeichnis über die Wahlbezirke distrikten*.

²¹⁷ Jednalo se o 22 německých obcí: Rudolfov, Vráto, Dubíně, Rofnov, Týšovice, Mokrý, Litvínovice, Haklovy Dvory, Planá, Suché Vrbné, Hlinsko, Mladé, Hlincová Hora, České Vrbné, Kněžské Dvory, Týšdlový Dvory, Roudné, Homole, Stará Pohárka, Vesce, Dobrá Voda a Srubec a 18 českých obcí: Černý Dub, Tebín, Dubné, Dasný, Branišov, Vesce, Doudleby, Stráňany, Nedabyle, Vesovice, Stráfkovice, Todň, Slavětice, Kamenný Újezd, Čejkovice, Dobrkov (dnes Dobrkovská Lhota) a Ohrazení.

²¹⁸ SOMMER, J. G.: *c. d.*, s. 3.

²¹⁹ Jednalo se o statky Ostrolovský Újezd a Olešnice, jejichž součástí bylo rovněž několik vsí.

a zbylých 5 distriktů Dubenský, Srubecký, Doudlebský, statky Ostrolovský Újezd a Olešnice volili českého.²²⁰

Volba volitelů nebyla koordinována jedním společným datem. Ve stejný den jako české Budjovice, to je 6. srpence 1848, proběhla volba pouze v Doudlebském distriktu, Ostrolovském újezdu a Olešnici. Další distrikty volily dříve, již 5. srpence. Z toho, co víme z dochovaných volebních protokolů, můžeme s určitostí konstatovat, že zvoleno bylo minimálně 14 volitelů. Zbývající dva pocházející ze Srubeckého distriktu, došlo kvůli absenci jakýchkoliv dokumentů bohužel nemůžeme. Obdobně jako ve městě, tak i v obcích na základě doložených údajů, byli ve jmenovaných distriktech zvoleni: v Rudolfovském Anton Janovský a Thomas Weiß, ve Vrátně Martin Mayer, v Dobrovodském Wenzl Wallenta, v Rožnovském Josef Bauer, v Homolích Johann Wittner, v českém Vrbovném to podle potvrděných hlasů byl s největší pravděpodobností Jakob Schestauber, v Litvínovickém to byl nejspíše Franz Jodl, v Dubenském Bláhoj Krnínský, v Doudlebském Matěj Grman, v Ostrolovském Újezdu Sebastian Farka a Jakob Kotautsch, v poslední Olešnici Paul Getschmann a Johann Jindra.²²¹

Volební řád svým zněním máteřně zvýhodňoval voliče z českého prostředí, naproti tomu nelze přehlédnout, že to v případě českých Budjovic a jejich okolí byl právě venkov, kde převládala volební aktivita.²²² Důkazem toho jsou volby v českých distriktech, kterých se z možných 1015 obyvatel zúčastnilo 307. Naproti tomu stála přilehlá česká území, jež mohla oproti 32 voličů jen 16 volitelů, ale i přesto se z 988 obyvatel oprávněných voličů dostavilo nadpoloviční 522 voličů. Vzájemná bilance voličů rozhodujících o volitelích vyznívá v poměru 30 % ku 53 % pro příslušející oblasti. Tím můžeme konstatovat, že v českých Budjovicích byl o volby vyšší zájem v jimi spravovaných, z větší části venkovských, osadách. Ani tam se ale v žádném volebním distriktu nepodařilo docílit v tiskové volební ústí. Paradoxně nejmenší byla ve dvou ze čtyř nejlidnatějších z nich, a naopak nejúspěšnější v těch méně obydlených.

Základ voličstva ve městech tvořily střední vrstvy, řemeslníci, maloměstští a venkovští řemeslníci a sedláci.²²³ Pro konkrétnější představu, zda tomu tak bylo i v českých Budjovicích, vezměme například první volební distrikt, kde se ať na jeden případ podařilo

²²⁰ SOKA české Budjovice, fond Archiv města české Budjovice, Fondové oddělení 178861850, kart. II. Publikum, II/1/1848, *Verzeichnis über die Wahlbezirke distrikten*.

²²¹ Tamtéž, složka 214.

²²² TMAIF, J.: *Obez etná elita*, s. 271.

²²³ Tamtéž, s. 271.

dohledat profese v-ech volitel . Samotný distrikt se skládal ze dvou tvrtí vnit ního m sta a bylo v n m zvoleno osm volitel . Z toho ty i obchodníci (Johann Hann, Adalbert Kapp, Anton Knapp a Franz Karl Leeb), po jednom lékárníkovi (Franz Haas), um lci (Adalbert Stifter) a emeslníkovi (Karl Lampl).²²⁴ Na nich potom záviselo skute né rozhodování o tom, kdo se stane finálním poslancem. Tento akt prob hl 8. ervence 1848. K jeho uskute n ní byla pot eba p ítomnost minimáln t í tvrtin v-ech volitel z okrsku, kte í se v 8 hodin ráno m li dostavit na eskobud jovickou radnici.²²⁵ Volba nenarazila na fládné svízeln jí p ekáfky, nebo se v-ichni p ítomní po vzájemné dohod rozhodli spojit své hlasy ve prosp ch m stského d kana Josefa Leeba, jeffl byl nejen v-emi voliteli, ale také místními obyvateli, díky svému svobodnému a rozváfnému my-lení, vysoce respektován. Tomuto smírnému e-ení nejspí-napomohlo i to, fle nejsou známé fládné zmínky o projevech politické vyhran nosti, i kdyffl to s úplnou jistotou íci nem fleme.²²⁶ Rozdílná situace panovala t eba v Liberci, kde se m -ané adící se k liberálnímu politickému proudu ztotofnili s obsahem manifestu, jenffl se následn stal jejich oficiálním volebním programem, sm ujícímu k volb preferovaného kandidáta.²²⁷

V echách dopadly volby zhruba dle po etního pom ru mezi ob ma etniky. e-i v nich získali 55 mandát , zbylých 35 p ípadlo poslanc m n mecké národnosti. e-tí liberálové ur ující tak ka od po átku revoluce sm r eského národního hnutí, m li od voleb do ústavodárného shromáfd ní velká o ekávání. Neuskute n né svolání zemského sn mu je-t p ed sn mem í-ským volalo po aktivním vystoupení. Základem pro vybudování jejich silné pozice m la být volba poslanc pocházejících spí-e ze vzd lan j-ích spole enských kruh .²²⁸ V d í osobností eského tábora byl nepochybn Franti-ek Palacký, kterého dopl ovali dal-í p ední liberálové. Kup íkladu skv lý e ník Franti-ek Ladislav Rieger, právníci Franti-ek Augustina Brauner, Adolf Maria Pinkas, Antonín Strobach, Alois Pravoslav Trojan a noviná Karel Havlí ek Borovský.²²⁹ eská rodová -lechta dopadla o poznání h e, o emffl sv d í obdrfflení pouze dvou poslaneckých k esel obsazených sympatizanty eského národního hnutí v osob hrab te Alberta (Vojt cha) Deyma a rytí e Jana Neuberka. Oproti nim skon ili v bec nejh e e-tí radikální demokraté, kte í se sice snaffili nominovat repealisty Viléma Gau e, Ludwiga Rupperta a Karla Sabinu, ale fládný

²²⁴ *Handbuch des Königsreichs Böhmen für das Jahr 1848*, s. 768.

²²⁵ SOKA eské Bud jovice, fond Archiv m sta eské Bud jovice, Fondové odd lení 178861850, kart. II. Publikum, II/1/1848, sloffka 214.

²²⁶ KRATOCHWILL, K.: *c. d.*, s. 368.

²²⁷ BELDA, Josef: *Liberec v revolu ním roce 1848*. Liberec 1959, s. 1376138.

²²⁸ KO ALKA, J., s. 94695.

²²⁹ URBAN, O.: *c. d.*, s. 32633.

z nich se do říšského sněmu nakonec nedostal. Na německé straně se nejhorlivěji projevoval vídeňský lékař Ludwig von Löchner, zarputilý zastánce velkoněmecké koncepce. Po jeho boku vystupoval pražský knihkupec Alois Borrosch nebo z minimálně zastoupených podnikatelů liberecký Karel Herzig²³⁰. Za zmínku určitě stojí také poslanec za Dolní Rakousy, v českých a německých Budějovicích dobře známý Franz Schuselka.²³¹

Mezi poslanci z českých výrazně převládala inteligence. Jinými slovy lidé, které bychom v této době označili za nadprůměrně vzdělané. Jejich počet se pohyboval kolem 70 osob (přibližně 80 %), tvořící základ obou národních politických elit. Drfíme se složení uváděné Jiřím Tmašem, jenž v tomto ohledu poukazuje na poměrně problematické přesné určení profesí jednotlivých poslanců, nebo je pro analýzu určitější jejich výchozí zastavení. Z jeho výzkumu se dovídáme, že nejvíce procento tvořilo 27 advokátů, v těsném závěsu se umístilo 24 učedníků, následovalo devět lékařů a lékárníků, pět katolických duchovních, včetně Josefa Leeba, a pět pedagogů, spisovatelů a žurnalistů. Venkov reprezentovala skupina sedláků, zastoupena zhruba jednou třetinou ze českých poslanců. Na rozdíl od Haliče a Bukoviny, kde jich bylo zvoleno nejvíce, nepřesáhlo v českém prostoru jejich množství cifru deseti.²³²

Pro konání prvního ústavodárného parlamentu byl zvolen prostor jízdárny vídeňského Hofburgu schopný svou rozlohou pojmout až 750 lidí. Tato přeplněnost vedla k provedení nutných úprav spočívajících ve vybudování míst k sezení a dalšího zázemí, které mělo být kromě poslanců připraveno také pro vídeňskou vládu, diplomatické sbory, novináře a jiné hosty. Veškerá jednání parlamentu byla stenografována a později vydávána tiskem.²³³ Malý otázník visel nad nějak nestanoveným termínem zahájení. Vzhledem k nesynchronizovaným volbám se poslanci do Vídně sjížděli různě, a proto se první předporada mohla uskutečnit již 10. srpna. Oficiálního slavnostního zahájení se 22. srpna ujal regent arcivévoda Jan (1782-1859), který od 17. května, kdy císař přel do Innsbrucku, disponoval titulem prozatímního říšského správce.²³⁴

Vraťme se zpět k děkanu Josefu Leebovi, který se do Vídně stejně jako nikdo jiný jeho krajané odebral ještě před formálním zahájením celého ústavodárného shromáždění. O situaci

²³⁰ TMAŠ, J.: *Obez etná elita*, s. 272.

²³¹ KLÍMA, A.: *c. d.*, s. 102-103.

²³² Srov. TMAŠ, J.: *Obez etná elita*, s. 272-273; URBAN, O.: *c. d.*, s. 20.

²³³ TMAŠ, J.: *Obez etná elita*, s. 273.

²³⁴ URBAN, O.: *c. d.*, s. 186-187; SOKA České Budějovice, fond Archiv města České Budějovice, Fondové oddělení 1782-1850, kart. II. Publikum, II/1/1848, složka 214.

po svém p řijezdu psal v dopise z 19. ervence 1848 bud jovickému magistrátu. V n m uvádí, že 18. ervence byl kone n ov en dostate ný po et poslaneckých mandát na to, aby mohl být sn m prohlá-en za ustanovený. K tomu byla pot eba nejmén 192 len , mezi nimi fl on i dal-í e-tí zástupci pro-li bez potíflí. Krapet komplikovan j-í to bylo s pražskými poslanci, jmenovit Palackým, Riegrem, Strobachem a Borroschem, jeliko fl se proslýchalo, že volby kv li stavu oblefení m ly být zmanipulovány. Nic takového se ov-em nepotvrdilo. Leeb pokračuje zprávou o zít e-jím p edstavení jednacího ádu, volb prvního p edsednictva a tím vytvo ení základních podmínek pro jeho zahájení. Záv rem poznamenává, že sn movní jednání zatím nemají fládná politická zbarvení.²³⁵

Tento stav neplatil dlouho. Jakmile totí fl zapo ala jednání o konstitu ní podobn rakouského státu, do-lo uvnit parlamentu ke konfrontaci r zných postoj a koncepcí. V d í p edstavitelé t chto tendencí se pokusili shromáfdit své sympatizanty do skupin p ipomínajících budoucí poslanecké kluby, v nich fl m li koordinovat spole ný postup. *š Tato ambice v-ak nará fl e na váhavost ady poslanc , kte í v konkrétních otázkách lavírovali mezi svým politickým p esv d ením, vábením ke vstupu do ur itých parlamentních formací, p áními svých volí a tlakem politických pom r , které se utvá eli za zdmi parlamentu. Mimo ádnou roli v tomto ohledu sehrály sympatie a antipatie velkon mecky orientovaného víde ského obyvatelstva, postoje panovníka a jeho dvora a nepochybn schopnost i neschopnost rakouské armády aktivn elit italskému národn sjednocovacímu hnutí v Milánsku a Benátsku a ma arské revoluci v Uhrách.*²³⁶ O vyprofilování politických frakcí v dne-ním slova smyslu hovo it je-t nem fl eme, av-ak k ur itému rozd lení skute n do-lo. Levici tvo ili n me tí demokraté podporováni polskými hali skými ob anskými poslanci, jifi se více ne fl ke konstitu nímu Rakousku p íklán ly k n meckým a polským národním sjednocovacím snahám. Dále zde byly rakou-tí centralisté, slovan-tí federalisté a n me tí konzervativci (há jící zájmy habsburské dynastie). e-i se dr fl eli Palackého austroslavismu pop ípad austrofederalismu. Základnou pro prosazení této koncepce se stal Spolek eskomoravský.²³⁷ Ten m l p í svém vzniku 52 eských a pouze 7 moravských poslanc . Podle seznamu se ale bud jovický d kan k tomuto klubu nep idal, tudí fl se m fl eme domnívat,

²³⁵ HUYER, R.: *Das Jahr 1848*, s. 162.

²³⁶ RÁKOSNÍK, Jakub ó SPURNÝ, Mat j ó TMAIF, Ji í: *Milníky moderních eských d jin: krize konsenzu a legitimacy v letech 1848ó1989*. Praha 2018, s. 47ó48.

²³⁷ Tamté fl, s. 48.

fe se svým politickým smýlením adil spí-e ke konzervativnímu st edu, nebo levici fládný ze zdroj neuvádí.²³⁸

5. 3. Nové listopadové volby

Josef Leeb se dál poctiv ú astnil v-ech sch zí víde ského parlamentu. O nejnov j-ích událostech ve svých dopisech údajn informoval i bud jovický magistrát. Tyto zprávy mohly být uffite ným pramenem umofl ujícím nahlídnout do nitra jednání ústavodárného shromáfd ní, ale nane-t stí se z nich do dne-ní doby nedochovala ani ást. K dispozici z jeho korespondence je akorát novina²³⁹ ze za átku zá í oznamující rozhodnutí í-ského sn mu zru-it robotu a poddanství pro venkovské obyvatelstvo, o kterých se zásluhou Hanse Kudlicha debatovalo jifl od 26. ervence 1848.²⁴⁰ Víde ské íjnové nepokoje a rostoucí nap tí uvnit sn movny p im ly bud jovického d kana dne 19. íjna 1848 ke slofení svého mandátu. Oficiální rezignace byla v plénu parlamentu oznámena 22. íjna. Jako d vod bylo na jedné stran uvedeno dlouhé odlou ení od jeho povinností m stského d kana a diecézního -kolního dozoru. Na stran druhé hrál roli jeho pokro ilej-í v k a zhor-ující se zdraví. Spole n s tímto prohlá-ením bylo vyhlá-eno okamfíté konání nových voleb.²⁴¹

eskobud jovi tí ob ané se o Leebov abdikaci dozv d li afl 27. íjna. Jeho po in byl 22. listopadu 1848 od vodn n p ísp vkem v místních novinách. V tomto vysv tlení prakticky opakuje své d vody pronesené ufl na í-ském sn mu. Pokra uje konkrétn j-ím vysv tlením, ve kterém se odvolává na své p esv d ení, fle on z pozice duchovního není pro úsp -né zaru ení svobody a rovnosti v-ech ob an tou správnou osobou. Limitován je svým církevním postavením, jefl mu velí podporovat panovníka, a proto by mohl být ozna en za p íznivce reakce. Pro zajímavost se zmi uje také o flivot mimo jednací sál, kdy se po dlouhých ve erních zasedáních stoupenci politických klub scházejí v hostincích, vym ují si své názory a vzájemn se d v rn ji poznávají, cofl pro šboflího sluflebníkañ není vhodné. Rad ji se bude drfet své klidné profese, v nífl vidí sv j úd l. Záv rem ve v-í skromnosti doufá, fle nezneuctil projevenou d v ru, kterou mu obyvatelé eských Bud jovic

²³⁸ Srov. NOVOTNÝ, M. (ed.) et al: *c. d.*, s. 417; PELÁN, B.: *c. d.*, s. 16; TMFAIF, Ji í: *Franti-ek Palacký: flivot, dílo, mýtus*. Praha 2009, s. 168; *Seznam poslanc í-ského sn mu Rakouského císa ství (1848ó1849)*. In: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_poslanc_í-ského_sn_mu_Rakouského_císa_ství_\(1848ó1849\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_poslanc_í-ského_sn_mu_Rakouského_císa_ství_(1848ó1849)) [cit. 30. 3. 2020].

²³⁹ Tuto informaci p ebrám z lánku Reinholda Huyera; HUYER, R.: *Das Jahr 1848*, s. 2.

²⁴⁰ B LINA, P. ó HLAVA KA, M. ó TINKOVÁ, D.: *c. d.*, s. 341.

²⁴¹ *Spole ná esko-slovenská digitální parlamentní knihovna*. In: <https://www.psp.cz/eknih/1848urrs/stenprot/052schuz/s052052.htm> [cit. 30. 3. 2020].

světili a ují–uje je o vyuffití v–ech svých sil k zaji–t ní jejich práv a blahobytu. Následovaly ufl jen srde né pozdravy císa i a m – an m. T mito slovy d kan Josef Leeb ukon il své p sobení v ústavodárném shromáfd ní.²⁴²

Nové volby byly v eských Bud jovicích vypsány p vodn na 15. listopadu 1848, de facto na stejný den, kdy m lo dojít ke znovuotev ení í–ského sn mu, který musel být z dvodu víde ského íjnového povstání do asn p eru–en a p esunut do Krom ífke. P ekáflku v jejich uskute n ní p edstavoval nedostate ný po et voli , jelikofl se n kte í z nich nacházeli mimo m sto. O této situaci informoval jifl 13. listopadu magistrát krajského hejtmana Reyla, jenfl se po pe livé úvaze rozhodl neriskovat a volbu rad ji p esunul na ráno 18. listopadu. Pro jejich pr b h doprovázený bou livou volební kampaní, nemáme krom dobového tisku fládné dochované archivní materiály. Z tohoto dvodu budou vyuffity i jiné dostupné zdroje²⁴³, na základ kterých se co nejobjektivn ji pokusíme tuto akci popsat. Za pomyslný po átek m flme ozna it 11. listopad, protofle v tento den do–lo k agitaci eských liberálních poslanc v ele s F. L. Riegrem, F. A. Braunerem a A. Strobachem. Jejich zám rem bylo vyzvat m – any k volb jimi doporu ených kandidát . T mi byli dva Praflané, sekretá Ludwig Ruppert a advokát Johann Kliebert. T etím uchaze em se stal víde ský ú edník Franz Koffer. Ten se údajn jakoflto bud jovický rodák snaflil nominovat ufl do první volby, ale z neznámých d vod byl ú ady opomenut. Více informací o n m bohuffel nemáme, snad jen to, fle svými lánky p ispíval do redakce novin E. F. Richtera. Nebezpe ným soupe em, jehofl nominace p i–la zven í, byl hrab Lev Thun. Jako poslední kandidát byl uveden Karel Herold von Stoda.²⁴⁴

O tom, jak by m la probíhat skute ná volební kampa , podává zprávu místní periodikum *Der Bürgerfreund*. Na jeho stránkách neznámý autor (s nejev t–í pravd podobností E. F. Richter) poukazuje na fakt, fle v nadcházejících volbách voli i pomalu neznají p ihlá–ené kandidáty, se kterými by p ed hlasováním bylo vhodné vést diskuzi, aby si sami ud lali obrázek o tom, kdo je svými postoji vhodným uchaze em. Zbytek lánku se pak nese v obdobném duchu. Na konci p ísp vku je dobe mín ná špolitickáã rada doporu ující vybrat

²⁴² LEEB, Josef: *An die hochansehnliche Wählerschaft der k. befreiten Berg- und Kreis-Stadt Budweis*. *Der Bürgerfreund*, . 46, 27. 11. 1848, s. 263.

²⁴³ HUYER, R.: *Das Jahr 1848 in Budweis*. Budweis 18–; PELÁN, Bed ich: *eské Bud jovice v revolu ním roce 1848*. Výb r z prací len Historického klubu p i Jiho eském muzeu v eských Bud jovicích, 1,1964, . 2.

²⁴⁴ Srov. HUYER, R.: *Das Jahr 1848*, s. 364; PELÁN, Bed ich: *eské Bud jovice v revolu ním roce 1848*. Výb r z prací len Historického klubu p i Jiho eském muzeu v eských Bud jovicích, 1,1964, . 263, s. 16; Neznámý autor. *Bez názvu*. *Der Bürgerfreund*, . 45, 18. 11. 1848, s. 4.

uchaze se s pevným přesvědčením o důležitosti svobody a její obraně.²⁴⁵ Nutno podotknout, že iniciativa získat podobným kontaktem nějaké procento voličů na svou stranu, ve městě opravdu byla. Pokusili se o ní Ludwig Ruppert a Franz Koffer. Blíží informace o průběhu jejich agitace nemáme, ale poněvadž ve volbách nikdo z nich neobdržel ani jediný hlas, dala by se přirovnat k fiasku.²⁴⁶ Úplně stejně dopadli Johann Kliebert a Karel Herold von Stoda, o jejichž politických stanoviscích se buď jovičtí mohli dozvědět pouze zprostředkovaně. Nejlépe ze všech jmenovaných dopadl konzervativce hrabě Lev Thun. K tomu mu patrně dopomohla jeho všeobecná známost, nebo je to věřenci zastával post prezidenta českého zemského gubernia.²⁴⁷

Volba nového reprezentanta do říšského sněmu proběhla 18. listopadu 1848. I přesto, že bylo kandidátů více než dost, šlo nakonec o bitvu mezi dvěma muži. Část voličů se rozhodla podpořit dosud nenominovaného šedomáčího zástupce. Tím byl zdejší mlynář a meckého pánovodu Anton Robl²⁴⁸. Odvodní jeho výběru dnes již těžko s určitostí objasníme, ale vycházejme z toho, že si některé obyvatelé českých Budjovic nepřáli, aby jejich město zastupoval někdo cizí, takže se přiklonili k místní obecně uznávané osobě, kterou představoval právnický šlechtic. Jeho oponentem, jak bylo výše nastíněno, se stal Lev Thun. Volební klání, do něhož zasáhlo 31 voličů, dopadlo s 18 hlasy vítězství pro Antona Robla, byť svého konkurenta porazil malým rozdílem počtu hlasů.²⁴⁹ Zasedání ústavodárného shromáždění bylo v kroměříšském zámku znovu obnoveno 22. listopadu 1848, kde pokračovalo 53. sněmovní schůzou²⁵⁰. Jeho průběhu se ovšem Robl účastnit nemohl, protože teprve v ten samý den mu byl zemským prezidiem akreditován jeho poslanecký mandát. Světoobsluhování tak začal až na následujícím setkání.²⁵¹

Zásadní a poněkud spekulativní otázkou zůstává, jaká byla Roblova politická angažovanost. K této problematice máme totiž hned několik zdrojů, jejichž závěry se liší. První z nich, složený převážně z českých liberálů, ho adí k pravici, ale nad jeho věrohodností

²⁴⁵ Neznámý autor: *Gedanken vor einer Wahl*. Der Bürgerfreund, . 45, 18. 11. 1848, s. 162.

²⁴⁶ Neznámý autor: *Bez názvu*. Der Bürgerfreund, . 45, 18. 11. 1848, s. 4.

²⁴⁷ KRATOCHWILL, K.: *c. d.*, s. 3746375.

²⁴⁸ Anton Robl byl majitel Zadního mlýna v českých Budjovicích, malíř a konstruktér meckého pánovodu. Přesný rok jeho narození neznáme. Během revolučního roku 1848 se zapojil do politiky. Poté se po obnovení ústavní vlády v Rakousku po átkem 60. let zapojil do komunální politiky, avšak svou nominací do obecních voleb roku 1861 neobhájil. Ve stejném roce zemřel. KING, Jeremy Rupert Nicolas: *Budweisers into Czechs and Germans: a local history of Bohemian politics 1848-1948*. Princeton 2005, s. 31632.

²⁴⁹ Srov. Neznámý autor: *Berichte aus Böhmen*. Bohemia, . 230, 24. 11. 1848, s. 4; Neznámý autor: *Bez názvu*. Národní noviny, . 192, 22. 11. 1848, s. 755.

²⁵⁰ URBAN, O.: *c. d.*, s. 50.

²⁵¹ SOKA české Budjovice, fond Archiv města české Budjovice, Fondové oddělení 1788-1850, kart. II. Publikum, II/1/1848, sloffka 214.

visí otazník.²⁵² Podle dalších dvou byl naopak příznivcem meckých šlechtáků.²⁵³ Ve větším případě byla jeho orientace spojována s konzervativním středem.²⁵⁴ Vodítkem by mohlo být Roblovo zapojení do voleb nově ustanoveného českého zemského sněmu²⁵⁵ v roce 1861. Jifi citovaný Jeremy King²⁵⁶ jej ve své knize uvádí coby lídra českobudovovických Němců, jako stoupence českých liberálů.²⁵⁷ Je však nutné vzít v úvahu, že se od roku 1848 do 60. let výrazně proměnila politická a společenská atmosféra, a proto není vyloučená změna jeho politické orientace. Jiným, srovnatelným ukazatelem, by mohly být stenografické zápisy z jednání českého sněmu v roce 1849. Podle nich se Robl přikláněl k názorům českých liberálů, a tak se lze domnívat, že nejvíce sympatizoval s pravicí.²⁵⁸

²⁵² *Poslancové na sněmu českém*. In:

https://web.archive.org/web/20151210203539/http://www.19stoleti.cz/fullarticle_clanky29_Poslancove_na_sne_mu_risskem.htm [cit. 30. 3. 2020].

²⁵³ KING, J. R. N.: *c. d.*, s. 26; Neznámý autor: *Wenkow*. . 206, 8. 12. 1848, s. 814.

²⁵⁴ NOVOTNÝ, M. (ed.): *c. d.*, s. 417.

²⁵⁵ Více viz například ADAMOVÁ, Karolina et al: *Velké dějiny země Koruny české. Tematická sada, Stát*. Praha 2015; BAHENSKÁ, Marie et al: *Habsburkové: 1740-1918: vznikání občanské společnosti*. Praha 2016; KOALKA, Jiří: *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914: sociálně-historické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*. Praha 1996.

²⁵⁶ Tamtéž pozn. . 161.

²⁵⁷ KING, J. R. N.: *c. d.*, s. 31634.

²⁵⁸ *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna*. In:

<https://www.psp.cz/eknih/1848urrs/stenprot/077schuz/s077001.htm>;

<https://www.psp.cz/eknih/1848urrs/stenprot/099schuz/s099001.htm> [cit. 30. 3. 2020].

6. REVOLUCE 1848 A VENKOVSKÉ OKOLÍ M STA

Venkovské obyvatelstvo tvořilo jednu ze samostatných sociálních skupin, které se do revolučního kvasu roku 1848 zapojily, a to především s vidinou na realizaci vlastních požadavků, zaměřených na odstranění roboty a poddanství. V této kapitole se však na venkovskou společnost v okolí českých Budjovic zaměříme z jiného úhlu. Stejně jako byly svým specifickým způsobem přijímány revoluční výdobytky – tedy, tak podobně osobitně na ně reagovali také venkované, jež se v tomto kontextu potýkali s vlastními problémy. Jedním z nich bylo chování a činnost konzervativního úřednictva, odmítajícího přijmout předepsané konstituční změny a informovat o nich veřejnost. Jak tyto faktory působily na společnost v tehdejší Budjovickém kraji, si vybranými příklady popíšeme na následujících stránkách.

Nastíníme si nejdříve alespoň základní nárt sociálních struktur venkova před vznikem republiky roku 1848. Základními jednotkami byla v zásadě jednotlivá panství s konkrétními obcemi, dále celá územní a místní jednotky. Tyto prostorové areály spadaly vždy do jednoho ze třinácti krajů, na nichž byly země v osvětské době rozděleny. Jediný celek, nutný brát díky své rozloze a sociální skladbě samostatně, představuje hlavní zemská metropole Praha. V polovině 19. století přibližně obývalo české vesnice odhadem jen 240 obyvatel. Populační růst, ačkoliv na moderní se rozvíjející industriální oblasti, nepřilíhal, což platilo i pro tehdejší města a městečka. Téměř všichni vesnických obyvatel žil kvůli pomalému výkupu z roboty stále v poddanství. Výchozí kostru venkovské společnosti tvořili sedláci, domkáři a podruzi²⁵⁹. Opomenout bychom neměli ani chasu²⁶⁰, měšťáky, dělníky, drobné kupce, duchovní ve farních obcích a úředníky, působící v místech, kde byla škola.²⁶¹ O správu v centrech panství, jak na vesnicích, tak v poddanských místech nebo městečkách, se starali vrchnostenská úředníci, kteří případně dohlíželi na další vrchnostenské záležitosti. Klíčovým článkem vesnické správy byl rychtář. Jeho úkolem bylo zprostředkování komunikace mezi venkovskými obcemi a vrchností, jinými slovy plnil pokyny a nařízení zemských a vrchnostenského úřadu. Rovněž se staral o náležitě zajištění pořádku a vhodné řešení různých sporů, proto se od něj v případě vyostřených společenských nálad očekávalo zabezpečení a udržení klidu. Rychtář byl vybírán vrchností z úředníků hospodářů.

²⁵⁹ Námezdní pracovní síla, nejčastěji železníci.

²⁶⁰ Skupina mladých lidí, kteří neměli díky svému mládí a ještě neuzavřenému manželství pevný status.

²⁶¹ TMAIF, J.: *Obez etná elita*, s. 57658.

S výkonem jeho funkce mu ve v t-ích obcích pomáhali zpravidla dva kon-elé.²⁶² Co se poddanských m st a m ste ek tý e, fungovala jejich správa od roku 1794 na základ tzv. regulace magistrát . P i ní do-lo k novému rozd lení m st do t í kategorií, a to v závislosti na velikosti, lidnatosti a hospodá skému potenciálu. Ú elem této zm ny v chodu obecní správy byla snaha o sjednocení systému m stských práv a postátn ní m stské správy. Pro námi sledovaná jiho eská m sta bude v-ak sta it, kdyfl si namísto zdlouhavého popisování v-ech kategorií, p iblíflíme nej ast j-í model jejich fungování, který se u zvolených p íklad jen výjime n li-il. Magistrát tvo il purkmistr a jemu pod ízených n kolik zku-ených radních. V-ichni byli placení státní ú edníci, nicmén aby mohli své funkce vykonávat, museli absolvovat p edepsané zkou-ky. Spolu s nimi byli z ad m -an na dva roky vybráni taktéfl šnezkou-ení radní, jejichfl pravomoci se omezovaly výhradn na zasahování do záleflitostí hospodá ského charakteru. Z jejich st edu byl vybrán policejní komisa a hospodá , jenfl ve vrchnostenských m stech spravoval také poddanské záleflitosti. Krom zmi ovaných zam stnával magistrát standardn je-t n kolik kancelá ských ú edník a jiných osob podle místní pot eby.²⁶³

Od konce 18. století m ly nad m stskou a patrimoniální správou dohled krajské ú ady. Proces jejich reorganizace a postátn ní zapo al jifl za Marie Terezie, zcela dovr-en byl ov-em afl reformními zásahy Josefa II., jejichfl výsledkem byla státní kontrola v-ech instancí ve ejné správy. Krajské ú ady byly pod ízeny praflskému guberniu, od kterého dostávaly k pln ní r zná na ízení a pokyny, skrze n j p ená-ené na p íslu-né magistráty nebo panství v daných krajích. Autorita a kompetence krajského hejtmana, sídlícího nyní ve vybraném krajském m st , celkov vzrostly. Spole n s ním se o chod krajského ú adu staral -kolený, státem placený ú ednický personál (komisa i, sekretá i, adjunkti a dal-í).²⁶⁴ Krom standartních úkol , nutných pro fungování státu, zastávaly i jinou d leflitou funkci, jakou byl styk s malom stským a vesnickým obyvatelstvem. Stali se v podstat informa ními prost edníky mezi jednotlivými panstvími, m sty a orgány státní správy. Tato innost je stav la do klí ové role p i utvá ení spole enských vazeb, nebo zprost edkovávali komunika ní kanál mezi oby ejnými lidmi a absolutistickým státem. Hlavními aktéry se v tomto sm ru stali zejména kraj-tí komisa i, inflený i a léka i, kte í p icházeli do kontaktu s obyvateli nejvíce. Náplní jejich práce bylo zji- ování informací a e-ení ady problém v jimi spravovaném obvodu. V

²⁶² HLEDÍKOVÁ, Zde ka ó JANÁK, Jan ó DOBETMJan: *D jiny správy v eských zemích: od po átk státu po sou asnost*. Praha 2007, s. 2346237.

²⁶³ CHARBUSKÝ, Milo-: *Ve ejná správa - správa m st a obcí*. Pardubice 2007, s. 32.

²⁶⁴ HLEDÍKOVÁ, Z. ó JANÁK, J. ó DOBETMJ.: *c. d.*, s. 1606162.

dob metternichovského absolutismu musel krajský komisař, kromě hospodářských záležitostí, střílností proti nespravedlnosti úřadů a soudů nebo požadavků armády, řešit otázky veřejné bezpečnosti, které byly úzce spjaté s náladami, postoji a politickým směřováním jednotlivých společenských vrstev. Na základě těchto informací se pak dařilo absolutistické vládě udržet i v odlehlých částech monarchie kontrolu a pořádek.²⁶⁵

Obecně tak lze říci, že v první polovině 19. století došlo v habsburské monarchii k postupnému etablování úřednictva. Jeho kostru tvořila asi tisícová vrstva vyšších císařských byrokratů a asi padesát tisícová skupina nižších státních, krajských, magistrátních a vrchnostenských úředníků, která formovala ideje vlády a čím dál tím víc i ducha společnosti. Tyto podobně vzdělaných, státem zajištěných a císařsky loajálních byrokratů prosazovala stejné předpisy a vyznávalo totéž hodnoty. Jejich posláním bylo zajišťovat chod a stabilitu vnitřního poměru státu nehlédna na to, jaký panovník zrovna vládl. Za tuto službu jim posléze poskytovaly stabilní mzdy, penze a podpory. Tím byli v porovnání s ostatními obyvateli zvedáni do výhodnějšího sociálního postavení. Pomocí tohoto úřednického aparátu se Rakousko po roce 1800 stalo patriarchálně spravovaným právním státem, upravenost ujícím staré privilegované elity.²⁶⁶

Jak již bylo podrobně nastíněno v předchozích kapitolách, zasáhly revoluční události roku 1848 do tradičního ustáleného způsobu života obyvatel. Nejpodstatnějšími změnami, vynucenými, byť dočasně, takřka jakýmsi ždolačem, byly snahy o ukončení absolutistického vládnutí a prosazení ústavního zřízení, základních občanských práv, zrušení poddanství a zrovnoprávnění národa v habsburském soustátí. Doposud zakázané projevy veřejného mínění a politizace společnosti následně vygradovaly do petičních a národních hnutí širokého rozměru.²⁶⁷ S tímto procesem nepochybně souviselo zrušení cenzury a svoboda shromažďování. V poměrně krátkém čase došlo k ohromnému rozvoji komunikace a všeobecné informovanosti. Aktuální události zaznamenával v první řadě rozmáhající se tisk, určený nejen široké veřejnosti, ale také pro jednotlivé společenské vrstvy. Jinými prostředky komunikace se staly nově vznikající spolky, různé debatační kroužky nebo veřejná shromáždění. Nejfrekventovanějšími místy, kde se probíraly novinky, byly nejprve hostince, vinárny, kavárny, divadla, salony a trhy. Díky všem těmto rysem docházelo v

²⁶⁵ TĚŠITĚL, J.: *Obez. etná elita*, s. 66667.

²⁶⁶ HLAVA KA, Milan: *O byrokracii obecně*. In: PETRASOVÁ, Tařána a LORENZOVÁ, Helena (eds.): *Opomíjená a neoblíbená v české kultuře 19. století: úředník a podnikatel: sborník příspěvků z 26. plzeňského symposia k problematice 19. století: Plzeň, 23.625. února 2006*. Praha 2007, s. 32.

²⁶⁷ HLAVA KA, Milan a kol.: *Česká země v 19. století: proměny společnosti v moderní době*. I. Praha 2016, s. 40.

jednotlivých oblastech, především tedy mezi městy a venkovem, k dalekosáhlejšímu sdílení informací nejen na regionální, ale rovněž na zemské, popřípadě celostátní úrovni.²⁶⁸

Na druhé straně se stále jeví nacházela místa, kam se zprávy o revolučních změnách a aktivizaci obyvatelstva příliš nedostávaly. Mnohdy pak byly informační bariéry, které sice rozvoj publicistiky částečně odbořovaly, nicméně například v odlehlejších částech venkova zůstával periodický tisk cenou i dostupností stále nedosažitelný.²⁶⁹ Venkovští usedlíci se tak nejspíše spoléhali na informace získané prostřednictvím vzájemné komunikace s jednotlivými lidmi. Do styku běžně přicházeli s návštěvníky z jiných měst a obcí, s agitátory, se studenty, členy národních gard a dalšími lidmi, vracející se z nejrůznějších míst. Při těchto setkáních však často docházelo k vytváření tzv. komunikačního šumu, jenž se zásadně promítnul na zkreslení přirovnání informací. V podstatě vznikl pomyslný řetěz lidí předávajících si určité zprávy, jenomže postoj a interpretace každého z nich přirovnání postupně upravoval, což přirozeně vedlo k překroucení konečného výkladu a dezinformacím. Neméně významnou úlohu při šíření aktuálních událostí měly úředníci. Jejich postoj v revolučním roce 1848 měl specifický charakter, do jisté míry určený probíhajícími ústavními změnami. Pro venkovskou společnost to byla především otázka zrušení roboty a poddanství, která kvůli špatné informovanosti obyvatelstva vedla k negativnímu postoji vůči byrokracii.²⁷⁰ Pro vysvětlení příčin souvislostí bude nutné se na tento jev podívat trochu podrobněji.

Jak dnes již víme, jedním z hlavních výdobytků revoluce let 1848–1849 bylo zrušení roboty a poddanství. Proces to nebyl nijak jednoduchý a pro venkovskou společnost ať do oficiálního vyhlášení mnohdy zmatečný. Svou roli přitom sehráli právě zmínění úředníci. Český venkov se totiž velmi brzy po bezprostředních událostech začal nebezpečně ozývat a domáhat se likvidace roboty. Mnohdy se zprávy o odmítnutí vykonání roboty, lesním pichu a dokonce o ozbrojování venkovského obyvatelstva. Vzrušené nálady se zhoršovaly, emufl napomáhala právě nedostatečná informovanost obyvatelstva.²⁷¹ S tímto problémem se museli potýkat úředníci, pověření lidem současným stavem situace a událostí vysvětlovat. Z jejich pozice se tak mohli svými postoji a názory na probíhající konstituční změny snažit ovlivňovat

²⁶⁸ JAN, Libor a kol.: 8: *osmi ky: osudová výročí českých a československých dějin konících na jednu úslici*. Praha 2018, s. 149.

²⁶⁹ Neznámý autor: *Slowo k welectným pp. Redaktor m. Národní noviny*, . 20, 28. 4. 1848; dále také ve výtiscích: . 46, 30. 5. 1848, s. 181.; . 74, 11. 7. 1848, s. 291, . 90, 28. 7. 1848, s. 356, . 142, 14. 9. 1848, s. 555, . 144, 27. 9. 1848, s. 563.

²⁷⁰ KLIMEŠ Vladimír, *česká vesnice v roce 1848*. Most 1949, s. 151.

²⁷¹ Tamtéž, s. 141–143.

ve stejné míře. Otázkou zůstává, zda a jak v úřednictvu vnímalo politický vývoj. Přidání agendy – i když známe obě stránky a na základě toho, ze kterých byli určité doby informováni o tom, co se právě děje, ale jejich skutečné názory a postoje můžeme dnes jen s velkou odhadovat.²⁷² Faktem zůstává, že někteří úředníci, stavící se do pozic nadřazených autorit, si nechtěli připustit společenské změny a svým zpátečnickým chováním podporovali dezinformovanost venkova. Následujícími příklady nám pomohou ukázat, jakým způsobem a pro k tomu vlastně docházelo.

Nejprve se zaměříme na propagační činnosti studentů a jiných radikálních aktivistů, angažujících se na venkově typicky formou letáků nebo ústní agitací. Touto snahou sice informovali dosud nic netušící obyvatelstvo, ale zároveň přenášeli své radikální myšlenky, jimiž rozdmýchávali neklidnou atmosféru. Druhou stránkou celé věci byla jejich dobrá znalost zdejších poměrů, jelikož to byli právě oni, kdo poukazoval na reakcionářský postoj úřednictva. Především aktivitou namířenou proti vrchnosti a byrokratickým varovalo zemské gubernium krajské úřady a žádalo je, aby úředníci poddané zbytečně nedráždili a pouze je šetrně poučovali. Snahu o zklidnění napjaté situace též dokládá řada vydaných oběhů, v nichž gubernium venkovany prosí zachovat zdrženlivý postoj a nepřidávat žádnému neoficiálnímu dokumentu bez podpisu gubernátora.²⁷³ Pro ilustraci se podíváme na úryvek jednoho z několika dochovaných letáků, ve kterém se psalo i o škarabánicích, špáněch, Francích nebo šošákách, jak byli v té době byrokraty často označováni. Leták nese název *Nyní je smýšlení lidu na jeho po krajích*. Jeho autorem je Prokop Chocholoušek, jenž viní úředníky z nedostatku poučení obyvatelstva nejen o konstituci. *„Kde však takové bludné poměry v lidu o konstituci vznikly, stalot seto vinou o osobně jsem o tom přesvědčen o adník samých. Kde bylo úřednictvo moudré, spravedlivé, tam panuje radost, poádek, a sedlák o ekává pokojně v cí budoucí, s pevnou však v lí o vidl a slyel jsem to o statek i život nasaditi pro práva zákonné svobody, d kazem to budí v em otále m, fe se echové potud nehodnými nestali otc svých. Kde však vládnul duch odrodilství, kde považovali sedláka za ovci vždy p íhodnou k st íhání, tam je buď jít ení, buď panuje strach; nebo takový páni, dobře v douce, fe doba jejich fňí a slávy minula, hledí v emofn , a koliv bezmysln , aby roztrousili v eliké obávání mezi lidem nev domým, du evn zmalátn lým.“²⁷⁴*

²⁷² Do jisté míry se této problematice dotýká Waltraud Heindl v kapitole své knihy *Was ist josephinisch: national o liberal o revolutionär o bürgerlich*, kde je však brán ohled i na další aspekty. HEINDL, Waltraud: *Gehorsame Rebellen. Band I, Bürokratie und Beamte in Österreich: 1780 bis 1848*. Wien 2013, s. 219–230.

²⁷³ NA Praha, fond Sběrka tisků 1848, karton 3, inv. . 936180, fol. 173, 175.

²⁷⁴ NOVOTNÝ, M.: *Letáky*, s. 106–107.

O zpáte nickém ú ednictvu a jeho jednání se m fleme dozv d t nejvíce z tisku. eská mediální krajina se v roce 1848 explozivn rozr stala o nov vznikající deníky. P ední funkci plnil na poli politického d ní, kde tená m zprost edkovával stanoviska a názory jednotlivých politických skupin, které se d lily na liberály, konzervativce a radikální demokraty. V tak ka v–ech takto orientovaných periodikách byl reak ní postoj byrokrat reflektován.²⁷⁵ První z mnoha obecných p ípad pochází z *Národních novin*. láněk za íná reakcí jednoho nejmenovaného ú edníka na vyjád ení císa e k první pražské petici z 23. b ezna. Ten si její obsah vylofil po svém a snafil se p esv d it n kolik rychtá , fle mají být s odpov dí spokojení. *š ōNi ko tedy widíte, fle cása pán w–ecko dob e powolil a m fete si ufl dát pokoj. W Praze prej zase s tím nejsau spokojeni a m –ani po ád bau eji, a kdo wíc co je–t cht jí; jenom na ty tlu huby (sic) ufl nic nedbejta a budte spokojeni s tím, co nám pan císa wydal.š ō*²⁷⁶ Na efl se jeden z rychtá proti tomuto tvrzení nesouhlasn ohradil, nebo se podle n j zapomn lo na sedláky. Prafené si spole n s n kolika dal–ími m sty totifl získali místo na zemském sn mu, ale co venkovský lid, stále tíflen dan mi a r znými b emeny, ten by si také zasloufil být na sn mu zastoupený. Proto vyvracel ú edníkova slova a podotýkal, fle je d leffité se drflet pražského revolu ního centra a podporovat p íjetí pofladavk . Neznámý autor lánku pokračuje konstatováním, které mluví samo za sebe. *š Z této události patrno, fle bohufel lid ná–wenkowský ó kdyfl ne w–ude, aspo místy ó aumysl n se klame a zawádí, fle ho hledí au ednictwo pokroku nep ízniwé do spoluob an dob e smý–lejících naschwál odvrátil a bud k ne innosti aneb je–t dále k newd nému odporu na swau wlasní ujmu pohnauti.š*²⁷⁷ Text dále p ímo poukazuje na limitovanost roz–i ování pravdivých informací, jelikofl se v tomto ohledu obyvatelé ze vzdálen j–ích kout zem museli spoléhat p eváfln na rozkazy a zprávy z ú ad , proto mohlo docházet k podobným incident m. Novinový sloupek poodkrývá innost zpáte nických ú edník , zaloflenou na zatajování skute ností v sou asném d ní.

Druhý p íklad je spojený s okolím eských Bud jovic. Týká se jednoho ze studentských agitátor , jenfl po n kolika zku–enostech zjistil, fle místní lid o pob eznových politicko–spole enských zm nách tém nic neví, a proto se následn rozhodl obyvatele sám pou ovat. Vele–ínského rodáka Ka–para Hoce zastihlo šjaro národ ō na studiích ve Týrském Hradci, kde dokon oval právnickou fakultu. Vlivem národnostních rozep í ech a N mc , zp sobeného názorovými neshodami na konání voleb do Frankfurtského parlamentu, Týrsko

²⁷⁵ KUSÁKOVÁ, Lenka: *Literární kultura a eskojazy ný periodický tisk (1830-1850)*. Praha 2012, s. 63664.

²⁷⁶ Neznámý autor: *Kterak pobývá au ednictwo d w ry wenkowského lidu*. *Národní noviny*, . 4, 8. 4. 1848, s. 15.

²⁷⁷ Tamtéfl, s. 15.

rad ji opustil. P i návratu zp t do Bud jovickeho kraje se p i náv-t v Trhových Svin dostal do konfliktu s n kolika ú edníky. Ka-par Hoc se s nimi dal do e i o nových pom rech, zaru ených budoucí ústavou, ale jejich reak ní postoj ho zasko il. Z tohoto d vodu se rozhodl zeptat vesni an v okolí, av-ak zjistil, fe obyvatelstvo o zm nách není dob e informováno, v n kterých p ípadech dokonce v bec. *šNa-i sedláci a wele-ín-tí m -tané nic new d li co jest, jen to w d li, fe se prý m stané proti nim (sedlák) ozbrojují a je p epadnouti cht jí, cofl oni sedláci lehce uw í, an ast ji w Bud jowicích národní stráfl we zbrani cwi iti se widí. To jest wysw tlení, co národní stráfl jest í š*²⁷⁸ Z toho m feme vyvozovat, fe jistý podíl na tom m li práv zmi ovaní byrokraté, protofe byli v rní šstarému refimuõ, bránili se realizaci zm n a nebyli schopni o nich dostate n informovat -iroké okolí.²⁷⁹ Zda ob tyto aféry zanechaly ve jmenovaných m stech hlub-í stopu, s jistotou nevíme, pon vadfl dochovaný archivní materiál pro tyto lokality o ni em takovém nevyovídá.²⁸⁰

Dal-í p ípady pocházejí od p isp vatel z Prafského posla a Prafského ve erního listu. Jedním takovým je i lánek *A op t: posly-æ, p átelé!*, otisknutý ve 3. ísle *Prafského posla*. Bohufel není známo p esné datum jeho vydání a ani autor. Podle obsahu bylo toto íslo vydáno pravd podobn v dubnu. Pisatel zde naráfí na p íslíbené ústavní zm ny, které m ly v echách po b eznových událostech nastat. Poté za íná upozor ovat na ú edníky a jejich povinnosti vysv tlit a informovat obyvatelstvo ve v-ech krajích, jako by tu-il n jaké komplikace. *šOu adové byli alespo powinni milostivé rozhodnutí nasseho krále a pána, Ferdinanda Pátého, bez pr tahu u we ejnost uwesti, a tam, kde by toho pot eba se otázala, kde by w li jeho nerozum li, welikost jeho královskeho slibu nálefit a sw domit wylofili. Doufáme také, fe to wssichni poctiví muflwé u inili, a fe jim i duchovní zpráwcowé byli pomocni, fe ob an m nastávající prom nu celé zem d kladn wysv tili a d w ru ke wsem nastávajícím nowotám probudili.*²⁸¹ P íklad z *Prafského ve erního listu*, vydaný v sobotu 3. ervna, p echází rovnou k jádru v ci a komentuje šnadutost a despotismusõ na venkov . *šWenkow-tí ú adníci necht jí potud' nahlíftlet, fe s absolutní, monarchií se samowlada stvím, s b eznowými dny i jejich neobmezená moc zhynula, fe wzk í-ení z mrtvých swobody pochované bylo smrtí tyranstwí, libowolnosti a p e asto odírání sedlák . Ale potud' nemohou té my-lence p iwyknout, fe nyní ani o wlas wíce nejsou, nefl jejich nejposledn j-í eledín ó totífl lidí; fe slowo poddaný p estalo, p estati musí a fe slowo ob an, swobodný gruntowník*

²⁷⁸ HOC, Ka-par: *Z Wele-ína*. Kv ty, . 60, 18. 5. 1848, s. 257.

²⁷⁹ Tamtéfl, s. 257.

²⁸⁰ SOKA archiv eský Krumlov, fond Archiv m ste ka Vele-ín; SOKA eské Bud jovice, fond Archiv m sta Trhové Svin.

²⁸¹ TYL, Josef Kajetán: *Prafský posel 1848*. Praha 1966, s. 22.

na jeho místo wstoupilo. W t-ina z nich se ow-em p i starém po ádku welmi dob e m la, kdy oni tako ka na malébo wesnického Boha si hráli, a i s milostpaní na sedláky tak hrd hled li, jako milostiwý pan aristokrat (wrchnost), tento welký tyran malého wesnického tyrana na n ho a na w-echo, co nebylo z urozené krwe.õ²⁸² Autor podepsaný iniciály F. d. V. se v tomto lánku vcelku trefn dotýká ú ednických výhod a strachu, fe by se jejich hmotná situace m la s novým ádem zhor-it.

Nepostradatelným materiálem pro hlub-í pochopení reak ních aktivit ú edník jsou bezpochyby dostupné archivní prameny. Pro námi sledovanou oblast jsou podstatné dobové spisy a protokoly, které tuto innost reflektují. Jako vzorek jsem pouffil n kolik vybraných m st a m ste ek v okolí eských Bud jovic, p i emfl u dvou z nich se dochovaly pouze kusé prameny, jeffl by se pro sledovaný jev nedaly vyuffít.²⁸³ Naproti tomu je dobrým p íkladem poddanské m sto Li-ov, kde se podstatná ást materiál dochovala. O tom, co se v roce 1848 ve m st d lo, a jakou roli v tom hráli ú ednici, víme nejen z jednoho zdroje. Místní obyvatelé jiff v kv tnu svobodn vystoupili a fládali odstoupení purkmistra s radními. Celý incident od vod ovali jejich d ív j-ím ne estným jednáním a ztrátou d v ry, cofl ve svém ísle z 6. kv tna potvrzoval také eskobud jovický asopis *Der Löwe*. Krom toho byla v periodiku jmenována dal-í m sta, kde z iniciativy spole enských vrstev do-lo ke stejné vým n zkosnat lých stoupenc starého reflimu.²⁸⁴ Li-ovské špozdvifleniõ skon ilo ustanovením z 19. kv tna, kdy m l m stský ú ad prozatímn vést -esti lenný výbor, pozd ji dopln ný o nov zvoleného purkmistra.²⁸⁵

Posledním vhodným pramenem jsou r zné petice, jimiff se obracel venkovský lid se svými stíffnostmi a pofladavky na orgány vze-lé z revolu ních událostí. V echách to byl *Národní výbor*, který v e-ení t chto otázek p edstavoval kompetentní instituci. Zachované petice, v nichffl p evládá podání vesnic a skupin vesnického obyvatelstva, byly shromáffd ny Franti-kem Roubíkem do rozsáhlé edice s názvem *Petice venkovského lidu z ech k národnímu výboru roku 1848*.²⁸⁶ Tento specifický pramen vyjad uje nejen dobové problémy a pot eby rolník , ale jeho prost ednictvím se dají rovn fl sledovat existující sociální a hospodá ské rozpory venkovské spole nosti. D kazem toho je p íkladová petice

²⁸² Neznámý autor: *Nadutost a despotismus na wenku*. Praffský ve erní list, . 3, 3. 6. 1848, s. 10.

²⁸³ SOkA eské Bud jovice, fond Archiv m ste ka Borovany; SOkA eské Bud jovice, fond Archiv m ste ka Ledenice.

²⁸⁴ Neznámý autor: *Tagesgedanken*. *Der Löwe*, . 3, 6. 5. 1848, s 18.

²⁸⁵ SOkA eské Bud jovice, fond Archiv m sta Li-ova, karton 75, inv. . 5468, sign. A/2, *Volby m stského výboru*.

²⁸⁶ ROUBÍK, Franti-ek (ed.): *Petice venkovského lidu z ech k národnímu výboru roku 1848*. Praha 1954.

z Libovického panství v Práchešském kraji, datovaná na 17. dubna 1848. V té si sedláci nejprve stěžují na své povinnosti a vysoké kontribuční poplatky. Dále přicházejí se stížností na rychtáře a jejich volbu. *š Konečně jsme vesměs skráceni, to sice, ale v obcích se mnoho let rychtářové a koněle od slav. ouadu p edrflují, a ty se s ouadem srozumíš, pak občané skrze ně na mnoho způsobů trpí; v tom pádu nahlížíme za dobré, by po dvou letech, nejdéle 3 roky vždy jiný rychtář a koněle v každé obci ustanoven byl, a občan to právo přáno, sami si jej volit. Neb když je ten starý rychtář k sousedu do stavení něco na ídit přide, koukám, by se každý před ním tásal, také vždy vyhrožuje s arestem, a co ze msty u slav. ouadu falešně přednese neb kterého koliv souseda vymyšleným způsobem falešně profluje, jest soused bez věho přesvědčení, a to nevině, trestán, a sousedu věru dána není.*²⁸⁷ Zvolená ukázka dokládá, že venkované nemuseli být nespokojeni jen s chováním některých úředníků, ale i s jejich podléhanými vrchnostenskými zaměstnanci nebo rychtáři. Viditelné je, a to nejen z této konkrétní ukázky, že zaflité sociální vazby mezi obyvateli a nadřazenými autoritami byly problémem rozsáhlejšího charakteru.

²⁸⁷ ROUBÍK, František (ed.): *Petice venkovského lidu z let 1848 k národnímu výboru roku 1848*. Praha 1954, s. 116-13.

ZÁV R

P edkládaná diplomová práce si kladla za cíl zmapovat nejd leffit j-í události revolu ního roku 1848 v eských Bud jovicích. Hlavní problematika se m la týkat p edev-ím zásadních revolu ních zm n a jejich p sobení na místní spole nost. V tomto ohledu nebyla opomenuta ani innost a vliv lokálních ob anských elit, kterým jejich sociální postavení umořlo více se angařovat ve ve ejném prostoru. Tento výzkum byl proveden na základ archivních materiál , jejichřl neúplnost nás v-ak p i komplexním zpracování vybraných témat limitovala. N které otázky, ke kterým nás studium pramen zavedlo, tak z staly pouze ve spekulativní rovin , jiné se naopak poda il zodpov d t. Pomoci k jejich vysv tlení musela být mnohdy pouřřita komparace archivních dokument se star-ími lánky, by nelze zcela prokázat jejich v rohodnost. Na tomto míst povařřuji za nezbytné uvést, ře v textu sice byla snaha zachytit reakce a názory eskobud jovických obyvatel na -ir-í revolu ní události, ale jejich odraz nebyl v pramenech takový, aby bylo mořřné je blířřle postihnout. Jisté obecné znaky se ve m st objevovaly, kup řřkladu p i volbách do frankfurtského parlamentu, jeřř zap řř inily polarizaci ech a N mc , nicměn na zdej-í spole nosti byla znateln j-í spí-e reflexe d ní v echách.

První kapitola, slouřřící jako úvod do problematiky výzkumu a teoretických mořřností uchopení revoluce roku 1848 v duchu dne-ních historiografických trend , ukázala, ře i v eském prost edí lze uplatnit rozmanit j-í badatelské p ístupy. Mezi nimi mají pevné místo politické, respektive událostní d jiny, zalořřené na studiu pramen ú ední povahy. Pro dal-í výzkum poskytují nezbytnou faktografickou základnu, na kterou pak studie s daleko -ir-í pramenným záb řem navazují. Velké územní celky byly vyst řřdány men-ími specifickými prostory, v nichřř m ly být zohledn ny r zné sociální zákonitosti. Celkový nářřled do této problematiky ov-em ukázal, ře v echách p řřli-prací tohoto typ zatím není, p itom je zde dostupná -kála nevyuřřitých pramen , které by aplikováním výzkumných metod sociálních a kulturních d jin, d jin kařřdodennosti nebo historické antropologie mohly revoluci roku 1848 obohatit o řadu zajímavých témat.

Práce, v nuřřící se revoluci 1848 v eských Bud jovicích, za řřná v podstat řřfl druhou kapitolou. Jejím východiskem je pohled na p edb eznové echy z perspektivy sociálních struktur, které s rostoucím národním uv dom ním v pr b hu první poloviny 19. století, pomohlo utvá řet eskou spole nost. Podobn je poté p řřblřřřena také eskobud jovická spole nost a její rozvoj. Pro sm ořřování práce je podstatné následné zachycení revoluce jako

nové zkušenosti, nebo například slíbené konstituce svobody obecně ovlivnily chování a jednání obyvatel, což dalo vzniknout svébytné revoluční kultuře. Její specifické revoluční znaky byly prostřednictvím konkrétních příkladů sledovány a charakterizovány. V této kapitole se tyto rysy projeví v souvislosti s národní gardou, jejíž realizace vypovídala o stavu eskobudjovické společnosti a vztahu k revoluci. Kromě komplexního zpracování jejího vzniku, fungování a dalších událostí zde byly zohledněny symbolické revoluční prvky ve formě dobové módy a veřejných protestů v podání školních dětí. Pohled národní gardy jsme tak pronikli do probíhající sociální interakce ve městě.

Ve čtvrté kapitole jsme se na české Budjovice snažili nahlédnout perspektivně z hlediska správy a chodu města v době revoluce. Tento výzkum poukázal na společensky vynucené zásahy do městského hospodářství. Jeho fungování měla na starost takzvaná hospodářská konference, do které se volbou obyvatel dostala místní uznávaná občanská elita. Následnými úpravami byla poté hospodářská konference reorganizována a rozdělena, aby byla zaručena její plynulejší chod a objektivnější řešení problémů. Ve městě se rovněž vytvořily dva městské výbory. Cílem jejich vzniku bylo zvýšení společenské participace na fungování městských institucí. Jinými slovy poskytovaly obyvatelům možnost zasahovat a ovlivňovat ekonomickou správu, soudy a bezpečnost. Tyto orgány měly mít pouze poradní význam, avšak první výbor se svým složením de facto shodoval s hospodářskou konferencí, takže zvolení občanští zástupci se na vedení městské správy skutečně aktivně podíleli.

Pátá kapitola se zaměřovala nejvíce na první eskobudjovické volby do rakouského ústavodárného říšského sněmu. Vyjma jejich průběhu jsme se prostřednictvím dochovaných protokolů soustředili na různé statistické údaje, které například dokládají zajímavé zjištění, že volby v přilehlém eskobudjovickém venkovském okolí provázela větší ústřední nevěř v samotném městě. Při druhé volbě, způsobené abdikací povodního poslance, je zmiňována volební kampaň politicky odlišných diferenciovaných uchazečů o uprázdňovaný mandát. Vezme-li v úvahu všechny faktory, provázející město po celou dobu voleb, potom zjistíme, že i když se do podvědomí zdejší společnosti dostávala politická orientace, tak toto smýšlení nebylo natolik silné, aby volby do ústavodárného shromáždění zásadně narušilo.

Poslední kapitola postihuje revoluční proměny a s nimi spojenou situaci venkovan z vybraných lokalit v okolí českých Budjovic, pozorovanou skrze postoj místního obyvatelstva ke konzervativnímu úřednictvu. Při slíbené ústavní změně roku 1848 zasáhly v těchto veřejných sociálních skupinách, zejména nejvíce měla nastat pro venkov, kde bylo

nezbytné vyřešit otázku zrušení roboty a poddanství. Venkovská společnost tuto změnu netrpělivě očekávala, a tak na mnoha místech vznikaly nepokoje a radikalizace obyvatelstva, způsobené nedostatečnými informacemi ve vývoji celé situace. Tím se dostáváme k samotným úředníkům, kteří měli tento úkol mít na starosti. Jak ovšem ukazují zvolené případy v textu, ti s lidmi o nejnovějších zprávách komunikovali omezeně, na těch místech dokonce vůbec. Z toho tedy vyplývá, že ke konfliktům a střílnostem docházelo výhradně kvůli nedostatečné informovanosti.

Výsledkem předkládané práce neměl být pouze popis průběhu revolučních událostí v českých Budjovicích. Prostřednictvím pohledu do dynamických seřazených ústavních změn a jejich působení na místní společnost byly vyobrazeny také specifické formy revolučního chování, jednání a symboliky. Tyto sledované revoluční jevy v kontextu dnů roku 1848 dokázaly, jak se jejich vlivem proměnila společnost v českých Budjovicích. Skutečným důsledkem revoluce 1848, nebo spíše tím, co po porážce v českých Budjovicích zanechala, byla poádek udržující národní garda, rozpuštěná v roce 1851. Zásadní se však jeví ustanovení dvanáctičlenného českého výboru, který až do obecných voleb v roce 1850 vedl českou správu.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

PRAMENY

Archivní prameny:

Národní archiv Praha

fond Národní gardy 1848

fond Presidium českého gubernia, Praha

fond Sběrka tisků roku 1848

Státním oblastním archivu v Třeboni

fond Krajský úřad české Budějovice I

Státní okresní archiv české Budějovice

fond Archiv města české Budějovice

fond Archiv města Kačabovany

fond Archiv města Lednice

fond Archiv města Ličova

fond Archiv města Trhové Sviny

Státní okresní archiv český Krumlov

fond Archiv města Kačavelín

Tiskové prameny:

Handbuch des Königreiches Böhmen für das Jahr 1847. Prag 1846.

Handbuch des Königreiches Böhmen für das Jahr 1848. Prag 1847.

Provinzialgesetzsammlung des Königreiches Böhmen: für d. Jahr 1848. Prag 1849.

ROUBÍK, František (ed.): *Petice venkovského lidu z českých k národnímu výboru roku 1848.* Praha 1954.

Tisk:

Blahověst (1857)

Bohemia (1848)

Der Bürgerfreund (1848)

Der Löwe (1848)

Kv ty (1848)

Národní noviny (1848)

Prafský posel (1848)

Prafský ve erní list (1848)

Internetové zdroje:

Poslancové na sn mu í-ském. In:

<https://web.archive.org/web/20151210203539/http://www.19stoleti.cz/fullarticle_clanky29_Poslancove_na_snemu_risskem.htm> [cit. 30. 3. 2020].

Seznam poslanc í-ského sn mu Rakouského císa ství (1848ó1849). In:

<[https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_poslanc_í-ského_sn_mu_Rakouského_císa_ství_\(1848ó1849\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_poslanc_í-ského_sn_mu_Rakouského_císa_ství_(1848ó1849))> [cit. 30. 3. 2020].

Spole ná esko-slovenská digitální parlamentní knihovna. *Ústavodárný rakouský í-ský sn m 1848-1849*. In: <<https://www.psp.cz/eknih/1848urrs/index.htm>> [cit. 30. 3. 2020].

LITERATURA

Monografie:

ADLGASSER, Franz: *Die Mitglieder der österreichischen Zentralparlamente 1848ó1918*. Wien 2014.

BAHENSKÁ, Marie et al: *Habsburkové: 1740ó1918: vznikání ob anské spole nosti*. Praha 2016.

BARTOTM Josef ó SCHULZ, Jind ich ó TRAPL, Milo-: *Regionální d jiny: pojetí, poslání, metodika*. Olomouc 2004.

BELDA, Josef: *Liberec v revolu ním roce 1848*. Liberec 1959.

B LINA, Pavel ó HLAVA KA, Milan ó TINKOVÁ, Daniela: *Velké d jiny zemí Koruny eské. Svazek XI.a. 1792ó1860*. Praha 2013.

GÜNTER, Franziska: *Heilbronn 1848/49. Die Rolle von Militär und Bürgerwehr in der Revolution*. Heilbronn 2003.

HLAVA KA, Milan a kol: *eské země v 19. století: proměny společnosti v moderní době . I.* Praha 2016.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka a JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost.* Praha 2007.

HUYER, Reinhold: *Aus Alt-Budweis: das Jahr 1848. Budweis.* České Budějovice 18--.

HUYER, Reinhold: *Das Jahr 1848 in Budweis.* České Budějovice 18--.

CHARBUSKÝ, Miloš: *Veřejná správa - správa měst a obcí.* Pardubice 2007.

CHVOJKA, Jiří: *Město pod věrnou vlčí: Vyprávění z historie. es. Budějovic.* České Budějovice 1992.

CHYTILEK, Roman et al: *Volební systémy.* 4. vyd. Praha 2009.

JAN, Libor a kol: *8: osmi lety: osudová výprava českých a československých dějin končící na jedné stránce.* Praha 2018.

KING, Jeremy Rupert Nicolas: *Budweisers into Czechs and Germans: a local history of Bohemian politics 1848-1948.* Princeton 2005.

KLIMEŠ, Vladimír: *Česká vesnice v roce 1848.* Most 1949.

KLÍMA, Arnošt: *Češi a Němci v revoluci 1848-1849.* Praha 1994.

KOŘALKA, Jiří: *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914: sociálně historické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích.* Praha 1996.

KOVÁŘ, Daniel: *Muflíři v čele budějovické radnice.* České Budějovice 2008.

KRATOCHWILL, Karl: *Heimatbuch der Berg- und Kreisstadt Böhmisches-Budweis: mit einer Sammlung von alten und neueren Sagen.* České Budějovice 1930.

KŘÍŽEK, Jaroslav: *Národní gardy v roce 1848: k otázce první ozbrojené moci buržoazie v českých zemích.* Praha 1954.

KUSÁKOVÁ, Lenka: *Literární kultura a český jazyk v období periodického tisku (1830-1850).* Praha 2012.

LENDEROVÁ, Milena a JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie: *Z dějin české každodennosti: život v 19. století.* Praha 2009.

MACURA, Vladimír: *Český sen.* Praha 1998.

MORAVCOVÁ, Mirjam: *Národní oděv v roce 1848: ke vzniku národního politického symbolu.* Praha 1986.

NOVOTNÝ, Miloslav: *Letáky z roku 1848.* Praha 1948.

PRAVDOVÁ, Bořena (ed.): *Dějiny obyvatelstva českých zemí*. 2. vyd. Praha 1998.

RÁKOSNÍK, Jakub a SPURNÝ, Matěj a TMAIF, Jiří: *Milníky moderních českých dějin: krize konsenzu a legitimacy v letech 1848-1849*. Praha 2018.

SOMMER, Johann Gottfried: *Das Königreich Böhmen; statistisch-topographisch dargestellt. Neunter Band. Budweiser Kreis*. Prag 1841.

SPRINGER, Anton: *Geschichte Österreichs seit dem Wiener Frieden 1809: Die Österreichische Revolution, Band 2*. Leipzig 1865.

TMAIF, Jiří: *František Palacký: život, dílo, mýtus*. Praha 2009.

TMAIF, Jiří: *Obez etná elita: česká společnost mezi tradicí a revolucí 1830-1851*. Praha 2005.

URBAN, Otto: *Kroměřížský snímek: 1848-1849*. 2. vyd. Praha 1998.

Encyklopedie:

NOVOTNÝ, Miroslav (ed.) et al: *Encyklopedie českých Budějovic*. 2. vyd. české Budějovice 2006.

Odborné studie a články:

APEK, František Josef: *Po útky fúrnalistiky v českých Budějovicích v roce 1848*. Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v českých Budějovicích, 25, 1988, č. 3, s. 1612.

GAILUS, Manfred: *Bürgerliche Revolution? Deutsche Revolution? Europäische Revolution? Neuerscheinungen und Forschungstrends im Zeichen des 150jährigen Jubiläums der Revolution von 1848/49*. Zeitschrift für Geschichtswissenschaft, 47, 1999, s. 631-634.

HACHTMANN, Rüdiger: *Nachlese: Bemerkungen zu einigen Neuerscheinungen zur Revolution von 1848/49*. Neue Politische Literatur, 47, 2002, s. 224-248.

HACHTMANN, Rüdiger: *150 Jahre Revolution von 1848: Festschriften und Forschungserträge*. Archiv für Sozialgeschichte, 39, 1999, s. 447-493.

HLAVA KA, Milan: *Böhmen und die Habsburgermonarchie im Revolutionsjahr 1848/49*. In: TIMMERMANN, Heiner (ed.): *1848. Revolution in Europa. Verlauf, politische Programme, Folgen und Wirkungen*. Berlin 1999, s. 199-208.

HLAVA KA, Milan: *O byrokracii obecní*. In: PETRASOVÁ, Taťána a LORENZOVÁ, Helena (eds.): *Opomíjená a neoblíbená v české kultuře 19. století: úředník a podnikatel*:

sborník p ísp vk z 26. plze ského sympozia k problematice 19. století: Plze , 23.625. února 2006. Praha 2007, s. 30637.

LANGEWIESCHE, Dieter: *Die deutsche Revolution von 1848/49 und die vorrevolutionäre Gesellschaft: Forschungsstand und Forschungsperspektiven*. Archiv für Sozialgeschichte, 21, 1981, s. 4586498;

LANGEWIESCHE, Dieter: *Die deutsche Revolution von 1848/49 und die vorrevolutionäre Gesellschaft: Forschungsstand und Forschungsperspektiven, Teil II*. Archiv für Sozialgeschichte, 31, 1991, s. 3316443.

LENDEROVÁ, Milena: *Kulturní d jiny? Kulturní d jiny!*. In: *Theatrum historiae 2: sborník prací katedry historických v d Fakulty filozofické Univerzity*. Pardubice 2007 s. 7626.

PELÁN, Bed ich: *eské Bud jovice v revolu ním roce 1848*. Výb r z prací len Historického klubu p i Jiho eském muzeu v eských Bud jovicích, 1,1964, . 2, s. 3619.

PETEK, Ji í: *Revoluce 1848/1849 o ima n mecké historiografie let 1997-2002*. eský asopis historický, 101, 2003, . 2, s. 3766381.

RANDÁK, Jan: *"Ko i iny": neoblíbení a hlas ulice*. In: PETRASOVÁ, Ta ána ó LORENZOVÁ, Helena (eds.): *Opomíjení a neoblíbení v eské kultu e 19. století: ú edník a podnikatel: sborník p ísp vk z 26. plze ského sympozia k problematice 19. století: Plze , 23.625. února 2006*. Praha 2007, s. 68675.

RANDÁK, Jan: *Revolu ní kultura roku 1848. Pokus o možné vnímání revoluce*. eský asopis historický, 104, 2006, . 2, s. 3336349.

RANDÁK, Jan: *Symbolické chování v revoluci 1848: revolu ní móda*. eský lid: Etnologický asopis = Ethnological Journal, 93, 2006, . 1, s. 49669.

TAIF, Ji í: *Po átky ob anské spole nosti, revoluce 1848-1849 a eské zem (koncepty, historiografie a výzkum)*. In: KÁRNÍK, Zden k (ed.): *K novov ým sociálním d jinám eských zemí. 2, Z dob rakouských a p edlitavských: (184861918)*. Praha 1998, s. 11647.

Nepublikované diplomové práce:

KARNET, Martin: *Krajina periodického tisku v echách v roce 184861849*. Praha 2015 (nepublikovaná diplomová práce).

RESUMÉ

The submitted Master's thesis aims to map the most important events of the revolutionary year 1848 in České Budějovice. The main focus concentrates on the fundamental revolutionary changes and their impact on the local society. In this respect, special attention was paid to the activities and influence of local civil elites, whose social status allowed them to become more involved in public space. The topic has been assessed based on archival sources, the press at the time, and scientific literature written in Czech, as well as foreign languages. The thesis is divided into six thematic chapters. The first chapter introduces the current state of research and approaches regarding the revolutionary events in 1848. The second chapter describes the pre-March society in Bohemia and České Budějovice, as well as the way how the subsequent constitutional achievements influenced the behaviour of the population. The third chapter focuses on the National Guard of České Budějovice and its functioning. The fourth chapter deals with the administration and operation of the city in revolutionary times. The fifth chapter describes the course of the elections to the Imperial Diet of the Austrian Empire that took place in České Budějovice. The final chapter focuses on the revolutionary changes and the response and attitude of the rural population living around the city.

P ÍLOHY

P íloha . 1: Píse pro národní gardu v eských Budjovicích, autor: František Karel Meissner

Zdroj: MEISSNER, Franz Karl: *Lied für die budweiser National-gardisten*. Der Löwe, . 2, 29. 4. 1848, s. 13.

<i>Ein freudig ŝ hochō erschalle laut</i>	<i>Durch gleiches Recht und gleiche Pflicht</i>
<i>Auf zu des Kaisers Throne,</i>	<i>Bestärkt wird das Vertrauen.</i>
<i>Der uns des Landes Ruh vertraut</i>	<i>Mit freiem Muth im Angesicht</i>
<i>Und Eines Reiches Krone;</i>	<i>Kann jeder vorwärts schauen;</i>
<i>Wir zieh ´n einher, die Waff im Arm</i>	<i>Der Bürger und der Bauersmann,</i>
<i>Zu schützen das Herz nicht froh und warm</i>	<i>Die Großen und die Kleinen,</i>
<i>Bei solchem Ziel und Streben?</i>	<i>Sie werden sich in Eintracht dann</i>
	<i>Um ein Panier vereinen.</i>
<i>Das freie Wart in Banden lag,</i>	<i>Doch taucht der Bosheit Haupt empor,</i>
<i>Die Freiheit war geknechtet,</i>	<i>Zu plündern und zu sengen,</i>
<i>Da kömmt nun auch der schöne Tag</i>	<i>Dann Garden auf! und brecht hervor,</i>
<i>Der muthig löst und rechet;</i>	<i>Die Frevler zu verdrängen;</i>
<i>Gelähmt ist frecher Willkühr Wacht</i>	<i>Und droht der Feind dem Vaterland,</i>
<i>Vor des Gesetzes Schranke,</i>	<i>Dann laßt die Fahne wehen,</i>
<i>Ein neues Licht ist angesacht:</i>	<i>Und mit dem Ruf: ŝ Für Ferdinand"</i>
<i>Der Leuchtende Gedanke.</i>	<i>Uns ihm entgegen gehen.</i>
<i>Durchdringen wird der Bildung Strahl,</i>	
<i>Die niedre dumpfe Sphäre,</i>	
<i>Auf dass der Bauer auch einmal</i>	
<i>Die eig ´ne Stimme höre:</i>	
<i>Dass ihn des Auserwählten Mund</i>	
<i>Im offnen Saal vertrete,</i>	
<i>Und thue seinen Willen kund im Kreis der hohen Rätze.</i>	

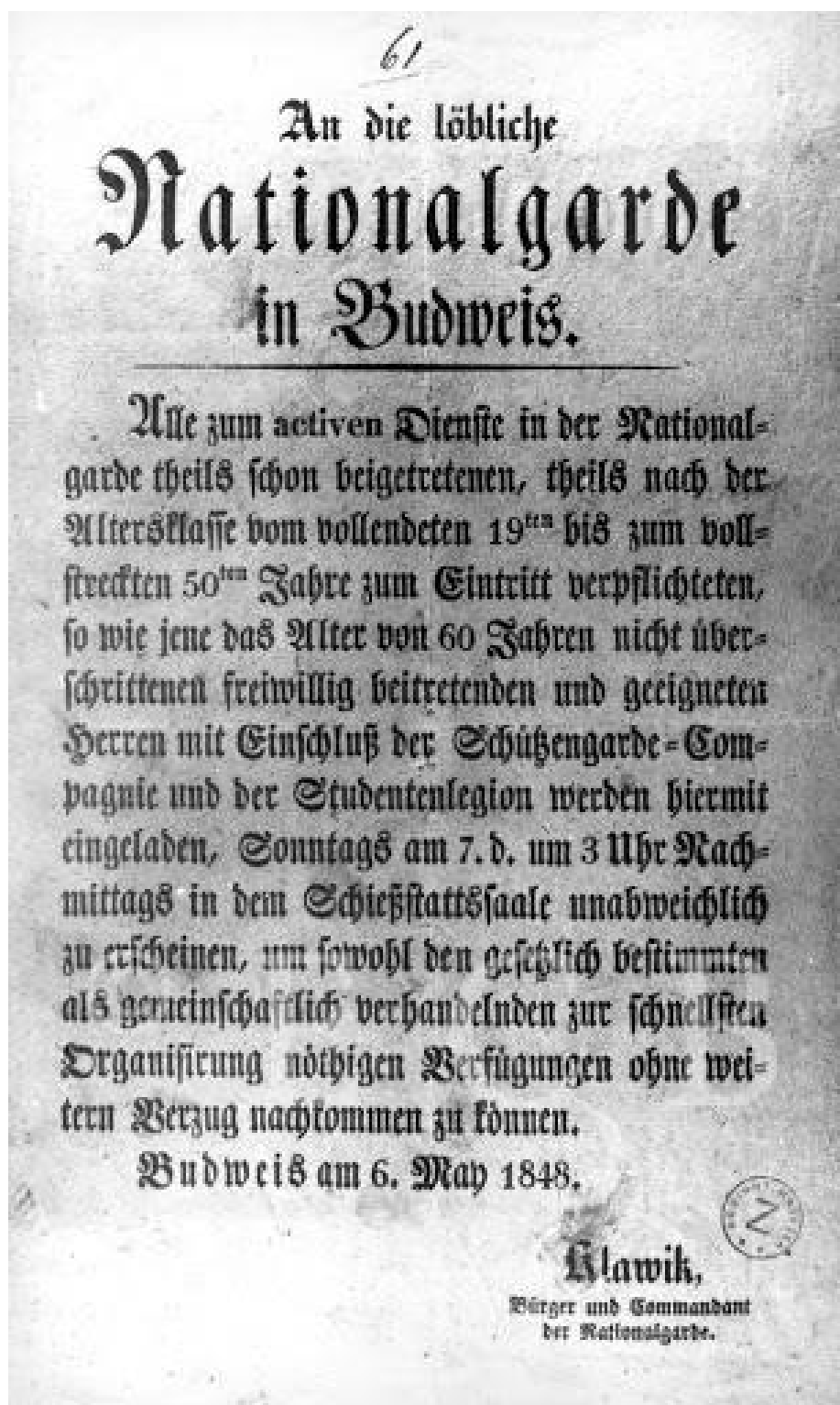
Příloha . 2: Seznam zvolených důstojníků a poddůstojníků eskobud jovické národní gardy z 21. května 1848

Zdroj: NA Praha, fond Národní gardy 1848, kart. 11, inv. . 34, fol. 47.

I. Compagnie.		II. Compagnie.	
Herr Carl Hardtmuth, Hauptmann.		Herr Adalb. Knapp, Hauptmann.	
— Fr. Träger, Oberlieutenant.		— Ant. Knapp, Oberlieutenant.	
— Carl Schmidt, Lieutenant.		— Fr. Ettmeyer, Lieutenant.	
— Aug. Klawik, dto.		— Wl. Ritt, dto.	
— Jos. Moos, Feldwebel.		— Fr. Zorn, Feldwebel.	
— Vinc. Freyßl, dto.		— G. C. Wendler, dto.	
— Vinc. Pařček	}	— Fr. Stulik	}
— Fr. Liebich		— Jos. Zechl	
— Jos. Witauschek		— Bz. Brandner	
— Heinv. Klawik		— Adalb. Reuter	
— Ludw. Hardtmuth		— Gottl. Schmidtmeyer	
— Joh. Hann		— Fr. Lustig	
— Joh. Haas		— Jos. Pflugmacher	
— Fr. Hankoweg		— J. B. Schmidt.	
— Caj. Kail		— Carl Dießka	
— Jos. Havelda sen.)		— Jos. Sürch	
III. Compagnie.		IV. Compagnie.	
Herr Aug. Reichenbach, Hauptmann.		Herr Adalb. Lanna, Hauptmann.	
— Fr. Illing, Oberlieutenant.		— Bz. Strandl, Oberlieutenant.	
— G. J. Störzl, Lieutenant.		— Ant. Robl, Lieutenant.	
— Leonh. Fuchs, dto.		— Andr. Beer, dto.	
— J. Reichmann, Feldwebel.		— Joh. Pflugmacher, Feldwebel.	
— Fr. Pöll, dto.		— Georg Emmer, dto.	
— Carl Haslinger	}	— Bz. Schnarcher	}
— Aug. Krauß		— Joh. Bollgruber	
— Aloys Vogl		— Fr. Massak	
— J. Stegmann		— Pet. Blaha	
— Ant. Preßl		— Bzl. Ružak	
— Bz. Wagner		— Alb. Holanský	
— Jos. Freyschuß		— Jos. Formann	
— Fr. Botschon		— Jos. Bölker	
— Sim. Schwab		— Joh. Schwarz sen.	
— Jos. Reprzenšy		— Math. Faber	
		— Ad. Walenta, Reserve.	
Herr Caj. Bölker, Bataillons-Adjutant,			

Příloha . 3: Národní garda: vyhlá-ka velitele Franti-ka Josefa Klavíka

Zdroj: SOKA eské Bud jovice, fond Archiv m sta eské Bud jovice, Fondové odd lení 178861850, kart. II. Publikum, II/2/1848, fol. 61.

Příloha . 4: František Josef Klavík, obchodník, politik a starosta českých Budějovic

Zdroj: *František Josef Klavík*. In:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Josef_Klav%C3%ADk [cit. 3. 5. 2020].

Príloha . 5: Vojtech (Adalbert) Lanna, c. k. ložník, podnikateľ, obchodník a staviteľ

Zdroj: *Dynastie Lanna : 100 let technického pokroku*. In:

<https://www.i60.cz/clanek/detail/14138/dynastie-lannu-100-let-technickeho-pokroku> [cit. 3. 5. 2020].

P íloha . 6: Ernst Franz Richter, redaktor a spisovatel

Zdroj: ERNST FRANZ RICHTER. In: <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=riche&t=p>
[cit. 3. 5. 2020].

